

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**ŞEVKET RADO’NUN EŞREF SAAT VE SÖZÜN GELİŞİ ADLI
ESERLERİNDE EĞİTİMLE İLGİLİ KONULARDA
ETKİN DİL YAPILARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Sami BASKIN

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. MUSTAFA KIRCI

SAMSUN, 2006

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**ŞEVKET RADO’NUN EŞREF SAAT VE SÖZÜN GELİŞİ ADLI
ESERLERİNDE EĞİTİMLE İLGİLİ KONULARDA
ETKİN DİL YAPILARI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Sami BASKIN

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. MUSTAFA KIRCI

SAMSUN, 2006

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan:.....

Üye:.....

Üye:.....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2006

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Şevket Rado, 1930’dan 1980’lerin sonuna kadar, yaklaşık olarak altmış yıllık yazarlık geçmişine sahip önemli bir şahsiyettir. “Akşam ve Hürriyet” gazetelerinde yazılar yazan Rado, “Aile, Resimli Hayat, Doğan Kardeş” gibi dergileri de bizzat kendisi çıkarmıştır.

Bu çalışmada Şevket Rado’nun “Eşref Saat” ve “Sözün Gelişi” adlı eserleri değerlendirildi. “Eşref Saat”, Rado’nun radyoda yaptığı; “hayatı sevmeyi, çalışmayı, iyiliğe ve doğruluğa kıymet vermeyi telkin eden konuşmalar”dan oluşan yazarın ilk eseridir. Sözün Gelişi ise, Rado’nun 1930–1950 yılları arasında Akşam gazetesinde yer alan yazılarından Cem Aktaş’ın yaptığı bir derlemedir.

Çalışmada metinlerdeki dilin anlam katmanı ele alındı. Dili, bütünlüğü olan bir dizge, öğeleri, sözcükler olmak üzere, birbirine bağımlı ve birbirini sınırlayan yapılar olarak kabul edildi. Bu durumda sözcüklerin tek tek değil de kullanıldıkları bağlam içinde kazandıkları anlam, daha doğrusu bağlamın tümel anlamı göz önünde bulunduruldu.

Çalışma üç bölümden oluştu: Giriş, Eşref Saat ve Sözün Gelişi’nde Eğitimle İlgili Kullanılan Etkin Dil Yapıları, Sonuç ve Öneriler

Giriş bölümünde, metindeki dil yapıları, araştırmanın amacı, sınırlılıkları, yöntem... gibi konularda kuramsal bilgilere yer verildi.

İkinci bölümde, dilbilimin verileri ışığında nesnel bir değerlendirme ile metinlerde yer alan eğitimle ilgili sözceler tespit edilerek izlekleri aynı olanlar birleştirildi. Burada dört ana başlık kullanıldı. Eğitim Sisteminin Girdileri, Eğitim Sisteminde İşlemler, Eğitim Sisteminde Değerlendirme ve Eğitim Sisteminde Dönüt.

Sonuç bölümünde ise her iki eserde eğitim ile ilgili olan tüm bulgular ve bunlara dair önerilere yer verildi.

Gerek lisans gerek yüksek lisans döneminde; daima iyiyi, güzeli ve doğruyu seçmem için yaptıkları telkinler ile bilimsel çalışmalarımda yönlendirici ve yüreklendirici konuşmaları için hocalarım Sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa Kırcı ve Sayın Yrd. Doç. Dr. Ali Bulut hocalarıma, çalışmamı okuyup bu yolda ilerlememe katkı sağlayacak olan diğer tüm hocalarıma sonsuz teşekkürler!

Sami BASKIN

2006-Samsun

ÖZ

BASKIN, Sami. “Şevket Rado’nun Eşref Saat ve Sözün Gelişi Adlı Eserlerinde Eğitimle İlgili Konularda Etkin Dil Yapıları”, Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2006

Bir metnin ana malzemesi dildir. Dil ise bir dizge(sistem) olup sözdizimi, anlam ve fonetikten oluşur. Bu oluşturucuları bir araya getirmek, kullanmak kişiden kişiye değişir. Bunları incelemek, metin oluşturucunun iletişimde etkin olabilmek için neler yaptığını ortaya çıkarmak, onun iletişim şifrelerini çözmek demektir. Ancak sözdizimi, anlam ve fonetik bir bütün olarak ele alınıp incelenebileceği gibi yapılan araştırmanın konusu gereği bunlardan herhangi biri ele alınıp tek başına incelenebilir.

Bu çalışmada Şevket Rado’nun iki eseri, Sözün Gelişi ve Eşref Saat, incelenmiştir. Anlam boyutunda yapılan bu incelemede amaç, eğitim ile ilgili Rado’nun görüşleri ve yazarın bunları anlatırken hangi dilsel yapılardan yararlandığını ortaya çıkarmaktır. Adı geçen iki eserde bulunan tüm metinler tematik bir inceleme sonrası eğitimle ilgili bulunanlar alınmış; diğerleri ise çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır. Eğitimle ilgili olanlar da eğitim sisteminin tanımlamasına uygun olarak gruplandırılmıştır. Eğitim, işleyişi bakımından bir fabrikaya benzetilmiş; girdileri, işlemleri, çıktıları ve dönütü olan bir sistem olarak kabul edilmiştir. Bu çalışmada eğitim sistemine ait Rado’nun söyledikleri ve nasıl söylediği incelenmiştir.

Rado’nun eğitim konusunda öğretmenden, kitaba, eğitim programından ailenin eğitimdeki yerine kadar pek çok konuya değindiği görülmüştür. Dile getirdiği bu konuları daha etkin ve anlaşılır kılmak için de atasözlerinden, deyimlerden, argodan, alıntılardan... yararlandığı saptanmıştır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: dil, etkin dil yapısı, anlam, anlam birimi, eğitim

ABSTRACT

BASKIN, Sami. “**Active Language Structures in Subjects About Education in Şevket Rado’s Works Called Eşref Saat and Sözün Gelişi**”, Master’s Thesis, Samsun, 2006

The main material of a text is language. And language is a system which consist of syntax, meaning and phonetic. It changes from one to another to bring it together and use these contents of language. When you examine these contents, you realize what the writer can do to be effective in communication and you can decode his language. Syntax, meaning and phonetic can be examined as a whole, also according to the subject of the study only one of them can be examined alone.

In this study Şevket Rado’s two works, Sözün Gelişi and Eşref Saat, have been examined. In this search which have been analyzed with regard to meaning. The aim is to bring up Rado’s opinions about the education and which linguistic structures he has used. In both works, only the parts related to education has been taken by examining themely, the other parts of the works stay out of scope. The parts related to education have been grouped in a suitable way to the definition of the education.

From teacher to book, education programme to the position of family in education Rado has mentioned a lot of subjects in his works. It is also determined that he benefits from proverbs, idioms, sayings, anecdotes... repetitions to make these subjects more effective and clear.

KEY WORDS: language, active language structure, meaning, meaningful expression, education

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geen eser
ev.	: eviren
Ed.	: Editr
ES	: Eşref Saat
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SG	: Szn Gelişİ
vb.	: Ve benzeri
TDK	: Türk Dil Kurumu
YKY	: Yapı Kredi Yayınları

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
ÖZ.....	VI
ABSTRACT.....	VII
KISALTMALAR.....	VIII
İÇİNDEKİLER.....	IX

GİRİŞ

Metinlerde Dil Yapıları	1
Problem	14
Araştırmanın Amacı.....	14
Araştırmanın Önemi.....	15
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	15
Araştırmanın Yöntemi.....	16

EŞREF SAAT VE SÖZÜN GELİŞİ ADLI ESERLERDEKİ

EĞİTİM İLE İLGİLİ KULLANILAN ETKİN DİL YAPILARI..... 18

1. EĞİTİM SİSTEMİNİN GİRDİLERİ..... 18

1.1. Harf Devrimi..... 18

1.1.1. Harf Devrimi ve Edebiyat Eğitimi..... 19

1.1.2. Yeni Türk Harfleri ve Türkçe..... 24

1.1.3. Harf Devrimi ve Kültür Hayatımız 29

1.2. Çocuk Yayınları..... 34

1.2.1. Çocuk Dergileri..... 34

1.2.2. Çocuk Yayınlarının Kalitesi(dışsal kalite)..... 37

1.3. Tercüme Dergileri 40

1.4. Teknolojik Gelişmeler..... 43

2. EĞİTİM SİSTEMİNDE İŞLEMLER..... 46

2.1. Eğitimin Süresi 47

2.2. Hayatı Erken Öğrenmek..... 58

2.3. Ailenin Eğitimdeki Yeri	
2.3.1. Aile ve Çocuk.....	61
2.3.2. Aile ve Öğretmen.....	66
2.4. Öğretmenler.....	69
2.5. Kitaplar	
2.5.1. Kitaplarının Fiyatı.....	73
2.5.2. Kitapların İçeriği.....	76
2.6. Meslek Seçimi.....	79
2.7. Rado'nun Gençlere Öğütleri.....	88
3. EĞİTİM SİSTEMİNDE ÇIKTILAR	93
Değerlendirme Sonuçları.....	93
4. EĞİTİM SİSTEMİNDE DÖNÜT.....	99
4.1. Hayat-Mektep İlişkisi.....	99
4.2. Yönetici-Halk İlişkisi.....	103
4.3. Yönetici-Öğretmen İlişkisi.....	105
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	106
KAYNAKÇA.....	119

GİRİŞ

1. Dil, Dil Yapıları

Duyan, düşünen, tasarlayan bir varlık olan insanın diğer varlıklarla ilişkili olarak hayatını devam ettirebilmesi, kendini ifade etmesine bağlıdır. Bunu gerçekleştirmek için kullandığı sesler dizisinin adına dil diyoruz. Bu yönüyle dil, kimi araştırmacılar tarafından “insanı öteki canlılardan ayıran en belirgin yanı”(Özdemir 1969: 7) olarak kabul edilmiştir.

Çok yönlü, karmaşık ve gizemli bir varlık olan dili incelemek için şimdiye kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaları yapanların görüşleri doğrultusunda sürekli olarak dilin bir yönü daha çok vurgulanmış, yapılan dil tanımlamaları da çeşit çeşit olmuştur. Ancak dile farklı bir bakış açısını ilk getiren Ferdinand De Saussure, dili; “kavramları belirten bir göstergeler dizgesi”(De Saussure 1998: 45) şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımda üzerinde durulması gereken iki kavram vardır: “Gösterge” kavramı ile dilin bir “dizge” oluşudur.

Gösterge ve dizge kavramlarına değinmeden önce Saussure’un kullandığı kimi kavramlara açıklık getirmek işimizi biraz kolaylaştıracaktır. Bu kavramlar; *dilyetisi*, *dil* ve *sözdür*. “Saussure’e göre, dilyetisi, dil ve sözün birleşimidir; insanların yazılı ve sözlü göstergeler aracılığıyla belli bir düzen çerçevesinde ve birtakım kurallara bağlı kalarak, bildirişim sağlayabilme gücüdür. Buna karşılık dil, bir yandan anlam yüklü göstergeler (sözlük) bir yandan da göstergelerin eklemlenmesine eşlik edecek kurallar (dilbilgisi) bütünüdür. Söz ise, dilin bildirişim amacıyla, bireysel kullanımıdır.”(Rifat 1978: 102)

İnsanlar konuşurken bizim sözcük dediğimiz; dilbilimde de Saussure'den sonra genellikle gösterge diye adlandırılan birimleri kullanır. Konuşma tek tek sözcüklerle gerçekleşme de temelinde bu sözcükler yani göstergeler vardır. Göstergeyi Aksan, “konuşma ya da yazı yoluyla belli bir kavramı aktarabilen anlamlı öge” (Aksan 1999: 28) olarak alır.

Gösterge, “bir kâğıdın iki yüzü gibi” birbirinden ayrılmayan iki önemli bileşene sahiptir: Gösteren ve gösterilen. Gösteren; sesin zihnimizdeki izi, imgesidir. Ancak bu imge konuşma organlarınca sesletildiğinde ses olarak değer kazanır ve işitilen, somut bir kavram olur. Gösterilen ise, gösterenin belirttiği nesnenin zihnimizdeki tasarımıdır. Gösterenin dil dışı dünyada gönderimde bulunduğu nesne ise gönderge diye adlandırılır. Bu gösteren, gösterilen, gösterge ve gönderge öğelerini somut bir örnek ile açıklayalım.

“k-u-ş ses dizisini, gösterenini işittiğimiz ya da okuduğumuz zaman, zihnimizde genellikle uçan, kanatları, gagası, iki ayağı olan, vücudu tüylerle kaplı, yumurtlayarak çoğalan bir hayvan tasarımı oluşur. Bu, k-u-ş ses dizisinin zihnimizdeki imgesidir ve bu imge göstergenin gösterilen yanıdır.”(Toklu 2003: 21) Yani, k-u-ş, gösteren, bu seslerin zihnimizde oluşturduğu iki ayağı olan, uçan... hayvan görüntüsü, tasarımı gösterilen ve bunların toplamından oluşan bütüne de gösterge adını veriyoruz. Dil dışı dünyada var olan ve kendisine gönderimde bulunulan hayvanın kendisi de gönderge ile adlandırılmaktadır.

Gösteren için kimi Türkçe kaynaklarda biçim, ses imgesi gibi ifadeler kullanılırken, gösterilen için de anlam veya kavram denmektedir. Adları her ne olursa olsun, göstergeyi oluşturan gösteren ve gösterilen adındaki “her iki ögenin de anlamsal nitelikli olduğunu ve bunların beynimizde çağrışım yoluyla bağlandığını” (De Saussure 1998: 107) bilmeliyiz. Ancak beynimizde oluşan çağrışımların anlamlı bir bütün olmasını sağlayan, göstergeler arasındaki dilbilgisel bağlıdır. Dile “kavramları

belirten bir göstergeler dizgesi.” (De Saussure 1998: 45) denmesinin nedeni budur. Zaten bu tanımlamadan sonra dil ile ilgili yapılan çalışmalarda dili ele alma, onu irdeleme değişik bir hal almıştır. Bu tanımlamayla birlikte dil, artık bir terimler listesi veya sözcükler yığını değil, “ses, biçim, sözdizimi ve anlamı bakımından birbirleriyle sıkıca bağlı öğelerden oluşan bir dizge” (Aksan 2003: 57) olarak kabul edilmiştir. Dilsel öğelerin arasındaki bu ilişkinin, bu bütünlüğün ortak amacı aktarılacak istenen anlamı karşılamaktır.

Dizge anlayışıyla birlikte sözcükleri tek tek ele alma ve anlamlarını değerlendirmek yerine sözcüklerin kullanıldıkları bağlam içinde kazandığı anlam daha önemli hale gelmiştir. Çünkü dizge içinde tüm sözcükler(göstergeler) etkileşim içindedir ve anlam bu etkileşim sonucunda meydana gelmektedir. Etkileşim içinde bulunan bu öğelerin oluşturduğu dizgeyi incelerken Aksan, Noam Chomsky’nin evrensel dilbilgisi kuramını göz önünde bulundurarak dili altı alt dizgeye ayırmıştır: Ses dizgesi, bürün dizgesi, biçim(yapı) dizgesi, sözvarlığı dizgesi, sözdizimi dizgesi ve anlambilim dizgesi. (2003: 60) Bu çalışmada ise, konumuzu daha çok ilgilendiren anlam, anlam yapıları dizgesi üzerinde durulacaktır. Diğerleri ise farklı bir çalışma konusudur. Ayrıca gerek sözdizimi gerekse sesbilgisi(fonetik) anlamın şekillenmesine, daha belirgin ve etkili olmasına hizmet eder. Sözdiziminin de sesbilgisinin de amacı anlamı tam, eksiksiz ortaya çıkarmak, dilin temel işlevi olan iletişimin kalitesini yükseltmektir.

“Dilin kendi temel işlevi içinde, iletişim aracı olarak anlaşılması anlayışının benimsenmesi, dil incelemelerinde biçimsel işlevin yanı sıra anlamsal işlevi gündeme getirmiş; hatta ilk plana geçmesini sağlamıştır.”(Üstünoğlu 2000: 115) Bu yüzden bu çalışmada adı geçen “etkin dil yapıları” kavramından, metinde anlatılmak isteneni gösteren dilsel birim anlaşılmalıdır. Bu dilsel birim, metnin merkezidir, kalbidir. Diğer tüm birimler bunun etrafında toplanır, açıklamaya, belirginleştirmeye çalışır. O, yazarın niyetini, yazının ana düşüncesini gösteren anlamlı bütün olarak karşımıza çıkar.

Türkçe’de anlamlı en küçük birim sözcüklerdir. Ancak bir yargıyı bildirmek için sözcükler yeterli değildir. Herhangi bir yargıyı ancak, sözcük dediğimiz birimlerden belirli kurallarla oluşturulmuş cümlelerle anlatabiliriz. Ama, dilin temel işlevi olan iletişim, ne tek tek sözcüklerle ne de tek tek cümlelerle sağlanmaz. İletişim, cümle üstü birimlerle sağlanır. Cümleden büyük olan bu birimlere “sözce” denmektedir. Sözceler; “kişinin iki susku arasında söyledikleri” şeklinde tanımlanabilir. Türkçe’nin anlatım zenginliği göz önünde bulundurulduğunda ise sözcelerin, bir tek sözcükten, bir cümleden veya daha fazla birimden oluşabilecekleri görülür. O zaman sözcenin sınırını iletişime göre belirlemek gerekir. Eğer iletişimde herhangi bir kopukluk yoksa -iletişimi etkileyen diğer faktörler konu dışında bırakılmıştır.- orada sözceler tam, iletişimde kopukluk varsa sözceler eksik sayılır.

Metnin dil yapısını incelerken önce metnin konusu, yazarın anlatmak istedikleri tespit edilir. Sonra bunları sağlamak için yazarın kullandığı dilsel birimler, bu dilsel birimlere yüklediği işlevler tespit edilir. Peki, metin nedir? Metnin yapısı böyle çözümlenebilir mi?

“Bir metni en yalın biçimiyle işlevsel olan dilsel birim olarak tanımlayabiliriz.”(Kılıç 2002: 14) Bir başka deyişle metin; “belli bir yapısı olan, düzenli bir biçimde sunulabilen, incelenebilen ve kaydedilebilen bir çıktıdır.” (Kılıç 2002: 14) Bu yüzden metni parçalarına ayırmak, yazarın niyetini taşıyan anlam birimlerini, dilsel yapıları ortaya çıkarmak mümkündür.

Yazarın niyetini ya da metnin ana düşüncesini taşıyan birimi bulmak için metnin kuruluşunu bilmek gerekir. Metin, bir anlamlı bütünler organizasyonudur. Bu bütünlük; sözcük dediğimiz göstergeler, göstergelerin belli kurallarla bir araya gelip oluşturduğu ve yargı bildiren ifadeler yani cümleler ile iletişimin boyutuyla ölçülen ve cümle üstü yapıya sahip birimlerden (sözcelerden) oluşur. Metin, bu alt birimleri

içine alan en üstteki halkadır. İletişimin tüm boyutlarını kapsar. Bu çalışmada amaç, izleği eğitim olan metinleri ele alarak sözcelere, cümlelere veya sözcüklere bölmek değildir. Çalışmanın amacı, metin merkezinde yer alan dilsel birimi almak, ona yüklenen işlevi tanımlamak ve yazarın niyetini deşifre etmektir. Bunun için yazarın niyetini taşıyan birim bir sözcük, bir cümle ya da bir sözce olsa da aynı biçimde ele alınacak ve eleştirel bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

Bir metnin ana malzemesi dildir. Bu dili “işlemek, belli birtakım biçimler vermek de yazarın yazınsal gücüne bağlıdır... Yazın, dilin uygun olarak kullanılmasıyla biçim ve özellik kazanır. Yazınsal metinlerin dil yapıları, oldukça kapsamlı yorumlara dayanabilir.”(Özünlü 2001: 12-13) Bu yorumları yaparken ele aldığımız metnin biçim ve türünü, türünün özelliklerini bilmemiz; yazar hakkında daha nesnel sonuçlar elde etmemizi sağlar.

Her sanatçının “dil ve yapıyı kendine özgü bir biçimde gerçekleştirme tarzı” olsa da bir metnin türü, yazarı sınırlayan ve anlatımına yön veren önemli bir etkidir. Böyle olunca; “nazımla nesrin incelemesi ayrı olduğu kadar, anlatı metniyle öteki düz yazıların incelemesi ayrı olacaktır.”(İnce 1992: 93) Biz de inceleyeceğimiz metinlerin türlerini söylemekle işe başlayalım. Şevket Rado’nun gerek “Akşam” gazetesinde yayınlanan günlük yazılarından(fıkra, köşe yazısı) derlenen “Sözün Gelişi”, gerek yazarın deyimiyle “terbiye edici yazılar”dan oluşan “Eşref Saat” adlı eserinin içinde yer alan metinlerin hepsi fıkra türündedir. Bu tür ile ilgili bilgileri ve bu türün alt basamaklarının oluşmasını sağlayan farklılıkları Emin Özdemir’den aktaralım:

Yalın bir tanımla gazete ve dergilerin belirli sütunlarında yayımlanan güncel siyasal ve toplumsal sorunları ele alan, bunları ayrıntılara inmeden işleyen, başlıklı, imzalı yazılara verilen addır köşeyazısı. Eskiden “fıkra” terimiyle adlandırılan

yazılar. Bu bağlamda Tanzimat'tan günümüze değin kimi küçük değişikliklerle süregelmiştir.

Fıkra türünün belirleyici özellikleri nelerdir? Şöyle yanıtlatabiliriz bu soruyu: Konusu ve esin kaynağı güncel olaylardır. Günübirlik yazılardır fıkralar. Yayımlanmasından sonra yitip gider etkisi. Bir bakıma kalıcılığı olmayan yazılardır fıkralar. Anlatımları da olabildiğince yalın ve yoğundur. Düşünsel bir planla oluşur bu tür yazılar. İlk ele alınan sorun girişte sergilenir. Sonra açılır. Açılırken de yazar kanıtlama, doğrulama yoluna gitmek zorunda değildir.”(Özdemir 2002: 126)

...

Ülkemizdeki gelişim ve oluşuma göre üç tür fıkradan söz edebiliriz:

1. **Yazınsal Fıkra:** Yazınsal fıkrayı gazete fıkrasından ayıran en belirgin ölçüt, güncelliktir. Yazınsal fıkra güncel bir olaydan kaynaklansa da bir yerde güncelliğin dışına çıkar. Soruna geniş zamanlı bir boyut kazandırır.
2. **Gazete Fıkrası:** Gazete fıkrasına gelince kuşkusuz güncellikle sınırlıdır düşünsel dokusu. Yazılışının üzerinden birkaç yıl geçti mi değerini yitirir. Yazar çoğunlukla kitaplaştırmaz bunları.
3. **Makale Fıkrası:** Fıkranın bu türünde makale havası ağır basar. Günlük olaylardan esinlenerek yazılma bu türün, fıkraların da değişmez özelliğidir. Ancak günlük olay bir takım bilimsel düşüncelerin, kavramların açıklanmasında bir araç gibidir... Günümüzde fıkracılık bu doğrultuda gelişmekte, makalenin minik bir örneği olmaktadır fıkra. Bir öğretiyi; bir öğretiyle ilgili kimi kavram ve düşünceleri gazete okurlarının anlayabileceği bir dille anlatan, bilgilendirme ve öğretme yönü ağır basan yorumsal yazıdır günümüzde fıkra. Kuşkusuz makalenin bilimselliği,

klasik gazete fıkrasının güncelliği yoktur. Denemeye de kayan bir yönü vardır.

...

Günümüzde gazete fıkracılığının yeni boyutlar kazanması, makale ve denemeye özgü kimi nitelikleri kazanması bir bakıma toplumsal yapımızdaki gelişme ve değişimle açıklanabilir. Okurların bilme, öğrenme isteklerini karşılamak istiyor günümüzde fıkra yazarı; onları bilinçlendirmek, düşünsel gelişimlerini hızlandırmak amacını güdüyor. Böylece klasik fıkradan birçok yönüyle ayrılarak yorumsal yönü ağır basan bir yazı türü oluşmuş oluyor. Örneğin eskiden günlük yaşamın türlü olaylar, toplumsal ve siyasal sorunları fazla derinleştirilmeden, güleryüzlü bir anlatımla ele alınır, bunlara da fıkra denirdi. (Özdemir 2002: 126-135)

Yazarın okurun bilme, öğrenme isteğini karşılaması için okurun dilini kullanması gerekir. Bu kullanımlar günlük konuşmalara benzerler. Güleryüzlü anlatım budur. Okurun evde, çarşıda, düğünde, cenazede... her gün kullandığı sözcük, deyim ya da daha büyük anlamlı birimleri metinde bulmasıdır. Ancak günlük kullanımlar kullanılsa da metinlerde bunlar arasında bir birlik bulunur. Bunların düzenlenişi, anlatılanı dile getirişi esnasında tüm ifadelerin tek bir çatı altında birleşip anlamlı bir bütün oluşturmuş, “söylem ekseni ve anlam ekseni yahut anlatım(söylem) düzlemi ve içerik (anlatı) düzlemi”nin (İnce 1992: 92) örtüşmüş olması, metin olmanın ön şartıdır. Peki, metnin yapısında yer alan ve birbiriyle çakışan öğeler hangileridir? Bunlar; üretimci-dönüşümsel dilbilim anlayışına göre sözdizimi, anlam ve fonetiktir.

Bir dizge olan dilin, malzemesi dil olan metnin de tüm oluşturucuları(sözdizimi, anlam veya fonetik) bir bütün olarak ele alınıp incelenebileceği gibi yapılan

araştırmanın konusu gereği bunlardan herhangi biri ele alınıp incelenebilir. Sözdiziminde, “Yazar nasıl yazmış?”, anlam çözümlemesinde, “Yazar ne, niçin, kim için yazmış?”, fonetikte “Yazarın yazdıkları okurda nasıl bir estetik haz bırakmaktadır, birimler arasında nasıl bir armoni vardır?” gibi sorulara yanıt aranır.

Bu çalışmada ele alınan metinlerde Rado’nun kullandığı etkin dil yapılarını bulmanın yanında onun eğitim ile ilgili “söylemek istediklerini” de ortaya çıkarmak hedeflendiği için “Yazar nasıl ve niçin yazmış?” sorularının yanıtını veren bir çözümleme yapılacaktır.

Hedef, bu çalışma ile yazarın eğitim ile ilgili “demek istediklerinin” sakladığı anlam birliklerini bulmak, onları yorumlamak ve metne sinmiş olan iletiyi ortaya çıkarmak olacaktır. Bu, iletiyi kavramak ve okurun algılayabileceği şekilde yeniden düzenleyerek sunmaktır. Zaten “inceleme” uğraşı bunu gerektirir. Çünkü inceleme, herhangi bir metni analiz etme, değerlendirme ve onu daha anlaşılır kılacak biçimde yeniden kurmaktır. Konumuz dil yapıları olduğu için dilin kullanım biçimlerini bilmeli ve bunları göz önünde bulundurmalıyız.

Dilin üç farklı kullanım biçimi vardır. Bilimsel, gündelik ve edebi:

Bilim dili ile yazın dili arasındaki farkı saptamak oldukça kolaydır. Bununla birlikte, ‘düşünce’ ile ‘coşku’ ya da ‘duygu’ arasındaki karşıtlık söz konusu olunca aradaki ayrımın belirlenmesi yeterli değildir. Çünkü edebiyatta düşünce de vardır ve duygusal dil yazınla sınırlandırılmaz. Ancak, bilimsel dilin bağlama yönelik olduğu ve göndergesel işlevi yerine getirdiği göz önünde tutulduğunda, bilim dilinin düz anlamları kullandığı,

gösterge ile gösterilen arasında bire bir çakışmayı amaçlamadığı ve göstergenin dikkati kendi üzerine değil gösterilene (yani metin dışına) çektiği ve saydam olduğu görülür. Buna karşılık yazın dili belirsizliklerle doludur; bu dil büyük ölçüde yan anlamlarla beslenir ve kurulur. Yazın dilinde vurgulanan, gösterilen (metin dışı) değil, göstergenin (yazınsal imin, metnin) kendisidir.

Yazınsal dil ile bilimsel dil arasındaki ayrım bir ölçüde mümkündür, ama yazınsal dil ile gündelik dil arasındaki ayrım son derece güçtür. Gündelik konuşma dili, bilimsel dil dışında, tıpkı yazınsal dil bütün dil alanlarını kapsar. Ama, çok önemli bir ayrım olarak, gündelik dilin yazınsal dil gibi dilin malzemelerini düzenlemek, örgütlemek, ona bir birlik getirmek gibi özel bir amacı yoktur. Gündelik dil ile yazın dili arasındaki ayrım yarar bağlamında çok daha belirgindir. Burada bir parantez açalım: Gündelik dil gerçekliğin içinde yer alır, buna karşılık yazınsal bildiri kendi özel gerçekliğini kurar ve bir estetik işlev gerçekleştirir. Yazınsal yapıtta gündelik dil elbette kullanılır, kullanılmaktadır, ama yazınsal olma özelliğe sahip bir metne dönüştüğü ya da böyle bir metinde yer aldığı zaman sözlü olma, konuşma olma niteliğini yitirir. Söz yazıya geçirildiği zaman ortaya çıkan yazılı metin sözlü konuşmanın koşullarından uzaklaşmış olur. Yazı, sözü ve söylenen şeyin anlamıyla aşar. Yazıya geçirilen şey bu anlamdır. (İnce 1992: 108-109)

Ama bu anlam edebi metinlerde açık değildir. Açıklanma ihtiyacı vardır. Çünkü, “Edebiyat yazarı, söylemek istediğini açıkça değil, imgelerle, simgelerle, retorik oyunlarla dolaylı bir yoldan dile getirir. Bundan ötürü metnin anlamı apaçık değil

örtüttür, belirsizdir ve bu kapalı anlamı açıklamak eleştirmenin görevidir... Günlük dil ya da bilim dili bilgi iletmek amacını taşır; yani göndergeseldir; edebiyatın dili ise duygusaldır, duyguları dile getirmek ya da duygu uyandırmak amacını güder.”(Moran 2002: 203)

Walter Porzig: “Edebiyatta şu veya bu şekilde derin anlam taşımayan bir kelime kullanılamaz. Gündelik dilin neredeyse başlıca özelliği ise, mevcut durumun dışına taşmamasıdır.”(Walter 2003: 183) derken Özdemir İnce; “Edebiyat anlam yüklü bir dildir(dilyetisidir). Büyük edebiyat, en yalın anlamıyla, olabildiğince yüksek düzeyde anlamla yüklü dildir.” (İnce 1992: 93) şeklinde görüşlerini açıklarlar. Bu üç görüşte de bir fikir birliği vardır. Edebi dil günlük dilden farklıdır ve bir değil birçok anlam ile yüklüdür.

Akşit Göktürk, edebi eserdeki çok anlamlılığı eserin bir çeşit yaşam sigortası olarak görür. Bunu da; “Gerçek sanat yapıtının kalıcılığı da çok yönlü yorum olanakları sunması; her çağın, her okurun karşısına yeni baştan kavranacak bir yaratı olarak çıkmasındandır.”(1989: 36) şeklinde dile getirir. Göktürk, anlamı, sadece eseri yeni kuşaklara taşıyan bir nitelik olarak kabul etmekle kalmaz edebi eserin edebi olmasının da ilk şartı olduğunu öne sürer. Ona göre; “Yazınsal metnin yüzeydeki biçimsel özellikleri değil, ilettiği anlamlarla sunduğu dünyadır onu yazınsal yapan.” (1979: 83)

Metin için bu kadar önemli olan “anlam”; “nerde” ve “nasıl” bulunur? Anlamlı birimler anlamı yansıtmak için nasıl dizilmiştir? Yazarın durumu aktarmak için özgün kullanımı var mıdır? Anlambilimsel inceleme de tam burada başlar. Metinlerde dağınık halde bulunan konu ile ilgili anlam birliklerini bulunmak, yorumlanmak ve “söylenenin ardındaki söylenmeyene ulaşmak” çabası şeklinde görülebilir, anlambilimsel çözümleme. Bu çalışmanın da amacı budur. Bu, Şevket Rado’nun eğitimle ilgili konularda söylemek istediklerini, birlikte yer aldıkları diğer

anlam birliklerinden ayıklama, bir araya getirme, nasıl düzenlendiklerine bakma ve irdeleyerek okura sunma çalışmasıdır.

İncelenen metinlerin konusu eğitim olduğundan “eğitim” kavramını açmak ve araştırmada nasıl yer alacağını belirtmek gerekir.

Ertürk, eğitimle ilgilenen bilginlerin tanımlarındaki ortak noktaları birleştirerek eğitimi; “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci.”(Ertürk 1984: 12) şeklinde tanımlamıştır. Ele alınan hemen her eğitim kitabında bu tanıma rastlanıyor olması, günümüz araştırmalarında bu tanımın ne kadar geçerli olduğunu kanıtlar.

“Bu tanımdaki *istendik* kelimesi söz konusu değişimin önceden tasarladığını göstermek, *kasıt* kelimesi de önceden tasarlanmış bir değişikliği sadece bir tesadüf eseri olarak yaratan ve belki farkında bile olunmayan durumları dışarıda tutmak; böylece de kültürlenme ve eğitim arasındaki ayrımı göz önünde bulundurmak için kullanılmıştır.” (Ertürk 1984: 13)

Eğitim ile ilgili yapılan bu tanımları özetleyen Başar da, şu sonuçlara varmıştır:

- “1. Eğitim bireyde istendik davranışı oluşturma işidir.
2. Birey bir davranışı ancak yaşarak kazanabilmektedir.
3. Bireyin istenilen davranışı kazanabilmesi, yeterli bir süre eğitim süreci içinde kalmasına bağlıdır.”(Başar 1997: 18)

Eğitimin istendik ve kasıtlı yapılması bir program ve kontrollü bir süreç gerektirir. Bu süreç, örgütlü ve sistemli kurumlarda, okullarda yaşanır. Okullarda, eğitim planlı, programlı, örgütlü ve kontrollü olarak yürütülür. Burada eğitim-öğretim süreci

öğretmenler tarafından planlanır, yürütülür ve izlenir. “Öğretmen, bireyde istenilen yönde davranış değişiklikleri meydana getirebilmek için öğrenme-öğretme ortamında gerekli düzenlemeleri yaparken, öğrencilerde istenmeyen davranışların önlenmesine ya da değiştirilmesine çalışır.”(Eskicumalı 2002: 4) Bunun için de bireye bir takım bilgileri bir program dâhilinde öğretmeye, bazı becerileri kazandırmaya çalışır.

Bu çalışma yapılırken eğitim, bir sistem olarak kabul edildi. Yazarın bu sistem ile ilgili anlattıkları metinlerden alınarak incelenecektir. Ancak eğitim sisteminin tanımı ve içeriği Veysel Sönmez’in tespitleri ile sınırlandırıldı.

Sönmez, eğitim sistemini bir fabrikaya benzetir. O, eğitimin “girdiler, işlemler, çıktılar ve dönüt”(2004: 8) olmak üzere dört bölümden oluştuğunu söyler. Bu çalışmada da ana başlıklar bu terimlerden oluşturulacaktır. Bu bölümlerle ilgili bulgular bilimsel veriler ışığında değerlendirilecektir. Ama eserlerimizi incelemeye başlamadan önce edebiyat ile eğitim arasındaki ilişkiye değinmeliyiz. Çünkü incelenen metinler edebiyatın, konu da eğitimin kapsama alanındadır. Acaba edebiyat ile eğitim arasında nasıl bir ilişki vardır?

“Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özlemi bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. İnsanları iyiye, güzele yöneltme, güzellik duygusunu geliştirme ve toplumun ilerlemesi yolunda hizmet etme, bu iki alanın temel işlevleridir.”(Kavcar 1999: 2)

“Yaşam ile yakından ilgili, ondan hem etkilenen, hem de onu etkileyen bir olgudur yazınsal iletişim. Uyandırıcı, gözleri açıcı, ilerletici bir işlevi vardır, bireylerin,

toplumların yaşamında. Yaşamla bu ilişkisi içinde ele alınması da zorunludur.” (Göktürk 1979: 383) İnsan için uyandırıcı, göz açıcı ve ilerletici bir başka olgu, eğitimidir. Edebiyat ve eğitim bu yönleriyle de ortak amaca hizmet ederler: İnsana doğruyu, iyiyi, güzeli aşlamak.

Eğitimin temel amacı insanın içindeki yetenekleri kendisi için kullanılabilir duruma getirmek ve işini kolaylaştırmaktır. Bunu en kolay biçimde sanat yoluyla gerçekleştirebilir. Çünkü: “sanat, hem kişinin yaratıcı gücünü geliştirmek, hem de insanlık niteliklerini yüceltmek için güçlü bir araçtır. Genel anlamda sanatın ve sanat eserinin asıl amacı yaşamı kolaylaştırmaktır. Çünkü yaşamı yalnızca teknolojik araçlar kolaylaştırmaz. İnsanları iyiye ve doğruya yönelte, güzellik duygusunu geliştirme ve toplumun ilerlemesi yolunda hizmet etme, sanatın temel işlevleri arasında yer alır.” (Kavcar 1999: 2)

Sanat çoğu zaman eğitim işini kolaylaştıran bir araç işlevi de görür. Edebiyatın eğitici olup olmaması uzun bir tartışma konusu olsa da yazarın okuruna iyiyi, güzeli, doğruyu göstermesi gerektiğine inananların sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. “Yazar bu ödevlerini, iyiyi canlandırarak, bazen de kötüyü, toplumun ve insanların aksak yanlarını sergilemek biçiminde yerine getirir. Vereceği dersi yasa maddeleri ya da ders notları ezberletir gibi kuru kuruya değil, sezgi, yaşantı ve telkin yoluyla, estetik yolla verir. Bu yönüyle sanat, genel anlamda eğitimin bir organı ve aracıdır.” (Kavcar 1999: 2)

“Edebiyatın temel işlevlerinden biri, eğitme, insan kişiliğini değiştirme ve geliştirmedir. Bu işlevine, duyguları geliştirme, duygu ve düşünce arasında sağlıklı bir denge kurma da denebilir.” (Kavcar 1999: 5) Bu çalışmada edebiyatla eğitim arasındaki bütün bu ilişkiler göz önünde bulundurulacak ve Rado’nun kalemini eğitim adına nasıl kullandığı tespit edilecektir.

Problem

Eğitim sistemi, bir ülkenin kalkınması, ilerlemesi için gerekli insan gücünü sağlayan önemli bir mekanizmadır. Bu mekanizmanın doğru işlemesi ve ülkenin ihtiyaçlarını karşılaması ancak sürekli yenilenmesi ile mümkündür. Yenilikleri takip etmek ve yeni hamleler gerçekleştirmek için de yapıcı eleştirilere ihtiyaç vardır. Böyle bir katkıyı ancak devrinin saygın aydınları, eleştirmenleri sağlayabilir. Onlar gelişmeleri takip eder, olması gerekeni de dile getirirler. Amaçları daha iyiyi, güzeli, doğruyu yakalamaktır. Rado da bu saygın eleştirmenlerden biridir. 1930'dan ölümüne (1988) kadar değişik gazete ve dergilerde yazılar yazmış, görüşlerini dile getirmiştir. Bunun için söyledikleri önemlidir. Görüşleri, görüşlerini açıklarken kullandığı dil, dil yapıları incelenmelidir. Bu çalışmada da şu sorulara yanıt aranacaktır:

- Şevket Rado'nun Sözü'nün Gelişi ve Eşref Saat adlı eserlerin içinde eğitimle ilgili metinler içinde hangi anlam birimleri(dil yapıları) etkin biçimde yer almıştır?
- Rado dil birimlerini düzenlerken hangi anlatım biçimine ağırlık vermiştir?
- Şevket Rado, eğitimle ilgili hangi konulara ağırlık vermiştir?
- Rado'ya göre eğitim nedir, nasıl olmalıdır?

Araştırmanın Amacı

Şevket Rado'nun Eşref Saat ve Sözü'nün Gelişi adlı eserlerini kapsayan bu araştırmanın amaçlarını iki grupta toplanabilir:

- Döneminin saygın eleştirmenleri arasında yer alan Şevket Rado'nun yaşadığı dönemin eğitim değerlerini ve onun önerdiklerini ortaya çıkarmaktır.
- Rado'nun metinlerini oluştururken kullandığı dilsel yapıları bulmak, onun bu yapıları yüklediği işlevleri çözümlemektir.

Araştırmanın Önemi

Bireyi sıradan bir varlık olmaktan çıkaran ve onu insan mertebesine yükselten eğitimidir. Eğitim aynı zamanda devletlerarasındaki rekabetin de kilometre taşlarından birisidir. Hem bireyi hem de toplumu her dönem ilgilendiren bu önemli meselede eleştirel bir bakış geliştirmek, sağlıklı çözümler üretmek için geçmişin değerlerini bilmek gerekir. Dolayısıyla cumhuriyetin ilk yarım yüzyılında eğitim faaliyetlerinin nasıl gerçekleştiğini bilmek önemlidir. Bu, günümüz sistemini değerlendirmemizi, geliştirmemizi kolaylaştıracaktır. Rado'yu seçmenin nedeni, onun döneminin her anına tanık olan saygın bir gazeteci yazar olmasıdır.

Rado'nun dil yapılarını çözümlemek de önemlidir. Çünkü o hemen her türde yazılar yazmış bir sanatçıdır. Onun dil kullanımını değerlendirmek Türkçe'nin zenginliklerini kavramak ve göstermek için güzel bir fırsattır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma şu şekilde sınırlandırılmıştır: Ele alınan eserler Şevket Rado'nun Eşref Saat ve Sözü'nün Gelişi adlı eserleridir. Bu eserler araştırmanın evrenidir. Araştırmanın örneklemini de bu eserlerde yer alan eğitim konulu metinlerdir.

Eşref Saat; 1956 yılında İstanbul'daki Doğan Kardeş Yayınları A.Ş. tarafından yayımlanmış 126 sayfalık bir kitaptır. Bu kitapta toplam 26 metin vardır. Bunların sadece 6 tanesi burada tanımlanan eğitime uygun bulunmuş, incelenmiştir.

Sözün Gelişi: 2003 yılında İstanbul'daki Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanmış 262 sayfalık bir kitaptır. Bu kitapta da 222 metin vardır. Bu metinlerin de 22 tanesi inceleme konusu olabilecek niteliktedir.

Eğitim konusu da Veysel Sönmez'in tespitleri ile sınırlandırıldı. Sönmez, eğitim sisteminin “girdiler, işlemler, çıktılar ve dönütten”(Sönmez 2004: s. 8) oluştuğunu söyler. Bu çalışmada da adı geçen dört bölüm ana başlıkları oluşturacak biçimde ele alındı.

Araştırmanın Yöntemi

“Genellikle birden çok öğeyle ve bu öğeler arasındaki ilişkilerden yararlanarak işlevini yerine getiren bir dizgedir dil...”(Üstünoğlu 2000: s. 110) Bu yüzden incelememizde tek tek göstergeler üzerinde değil de bu göstergelerin belli kurallarla birleşerek oluşturdukları cümleler ve cümle üstü birimlerde –ki biz buna sözce diyeceğiz- yoğunlaşacağız. Ama eğer yazar herhangi bir kavram üzerinde yoğunlaşmışsa ve bunu bir sözcük ya da sözcük grubu ile karşılamışsa bunlar cümle ya da sözceymiş gibi ele alınıp değerlendirilecektir.

Yukarda da değindiğimiz gibi en büyük anlamsal birim, metindir. Ancak kimi metinlerde metnin tümünde işlenen konu bir tane olsa da bu konuya paralel olarak metnin içinde yer almış birkaç konu daha olabilmektedir. Eğitimle ilgili kimi anlam birlikleri de herhangi bir metin içinde bir örnek olsun diye, metinde asıl anlatılanları pekiştirici bir unsur olarak, yardımcı materyal biçiminde kullanılmış olması ele alacağımız birimin metinden daha küçük olmasını gerektirmektedir. Bu birimler içinde yer aldıkları metinden anlam bütünlükleri korunarak alınacak, incelenecektir.

Bir edebi incelemede en akılcı yol, Wellek ve Warren'nin de dediği gibi, "Bilimsel yazın araştırmalarında çalışmaya başlarken doğal, akli başında yaklaşım, yazın yapısının kendisinin yorumlanması ve çözümlemesidir."(2001: 161) Onlara göre "Yazınsal sanat yapıtı, her şeyden önce, anlamı içinde taşıyan bir sesler dizisinden oluşur." (2001: 209) Bu çalışmada da anlam esas alınarak tematik bir inceleme yapılacak, eğitimin tanımında geçen "girdi, işlem, çıktı, dönüt" kavramları üst başlık kabul edilecektir. Ele alınan metinler de tematik bir inceleme ile belirlenen başlıklara dağıtılacaktır.

Eğitim konulu birimlerin ele alındığı bu çalışmada önce eğitim ile ilgili etkin olarak kullanılan anlam birimlerini tespit edecektir. Sonra, bunlar eleştirel bir yaklaşımla ve bilimsel verilerden yararlanarak değerlendirilecektir. Amaç, bu çalışma ile Şevket Rado'nun eğitim konusundaki etkin dil kullanımlarını tespit etmek, onun bu konu ile ilgili görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Bu da metinlerde bir anlambilimsel değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır ki; çalışmanın temelinde de bu vardır. Bulgular analiz edilerek anlambilimin verileri ile betimsel bir yöntemle yorumlanacaktır.

Bu çalışmanın tümünde alıntılar tırnak içinde verilecek, yazım ve noktama ile ifadelerdeki özgünlük korunacaktır.

Sonuç bölümünde de, incelenen metinlerde bulunan eğitim değerlerinin eğitim, dilbilim... alanlarına ait kaynakların verilerini de katarak bulguların bir değerlendirmesi yer alacaktır.

Böylece, metinsel örgütlenmenin içine yoğrulmuş olan, yazarın eğitim ile ilgili tespitleri, görüşlerini... açıklanmış, yorumlanma ihtiyacı olan edebi metnin de bu gereksinimi (eğitim ile ilgili kısmı için) karşılanmış, dil yapılarının değerlendirilmesi ile de yazarın metin oluşturma yöntemleri deşifre edilmiş olacaktır.

EŞREF SAAT VE SÖZÜN GELİŞİ ADLI ESERLERDEKİ EĞİTİMLE İLGİLİ KONULAR ve ETKİN DİL YAPILARI

1. EĞİTİM SİSTEMİNİN GİRDİLERİ

Eğitim sisteminde girdiler; eğitim alanların sayısı, yaşları, cinsiyetleri, hazırbulunmuşluk düzeyleri, eğitim için yapılan yatırımlar, yeni bilgi ve araç gereçlerin kullanımı... şeklinde sıralanabilir. Çalışmamızın bu bölümünde, Şevket Rado'nun ele aldığımız eserlerinde eğitim girdisi olabilecek durumlar tek tek tespit edilecek, bunlar ile ilgili söyledikleri değerlendirilecektir.

1.1. Harf Devrimi

Atatürk'ün en büyük hedefi çağdaş ülkeler seviyesini yakalamaktı. Bunun için vatan düşmanlardan temizlenir temizlenmez Cumhuriyet ilan edilerek bu hedef doğrultusundaki ilk adım atılmıştı. Sonra vakit kaybetmeden yeniliklere başlanmış, sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel... alanlarda çeşitli devrimler (inkılâplar) gerçekleştirilmişti. Bu devrimlerin siyasal ve kültürel önemi en üst düzeyde olanlarından biri hiç şüphesiz “harf devrimi”ydi. Harf devrimi; Osmanlıca döneminde kullanılan Arap alfabesi yerine Türkçe'ye daha uyumlu olan ve ulaşmak istediğimiz çağdaş ülkelerin pek çoğunun kullandığı, Latin esasına dayalı Yeni Türk Abecesi'ni kullanılmaya başlamaktı. 1928'de gerçekleşen bu devrim beraberinde pek çok kolaylığı sağladığı için hemen herkes tarafından olumlu karşılanmıştır. Ancak az da olsa olumsuz düşüncelere sahip olanlar hatta acımasızca eleştirenler olmuştur. Şevket Rado'nun incelediğimiz eserlerinde bu devrim ile ilgili aktardıklarından hareketle harf devriminin eğitim, kültür ve sosyal hayatımıza etkilerini ele alacağız, bu bölümde.

1.1.1. Harf Devrimi ve Edebiyat Eğitimi

Harf devrimi ile İslamiyet'in kabulünden sonra kullandığımız alfabe bir kenara bırakılmış, artık bizim için tamamen yeni olan bir yazı çeşidine geçilmişti. Bu durum ister istemez daha önce yazılan eserlerin okunmasını güçleştirmiştir. Hatta yeni yetişen nesil Osmanlıca'yı öğrenmediği, öğrenemediği için Cumhuriyet öncesi eserleri onlar için yabancı birer ürün haline gelmiştir. Bu, Osmanlıca'yı okuyamama, edebiyat eğitiminde uzunca bir süre sıkıntılar yaşanmasına neden olmuştur. Yazarın “Nasıl Sevsinler” adlı yazısı edebiyat eğitimi ile ilgili, yazıldığı devre ait, çarpıcı bilgiler sunmakta, o devirde bu eğitim alanında yaşanan sıkıntıları gözler önüne sermektedir.

Yeni yetişen nesillere edebî kültürleri zayıf olduğu için kızıyoruz. Bizim daha küçük yaştan itibaren aziz bilip bellediğimiz isimleri, eserleri bilmiyorlar. İçlerinde Abdülhak Hâmit'e “Abdullah Hamit”, Cenap Şahabettin'e, bir ezber yanlışı olarak “Şahap Cemal bey” diyenler çıkıyor. Kendileriyle Namık Kemal, Tevfik Fikret, Halit Ziya, Süleyman Nazif hakkında enine boyuna konuşmakta müşkülât çekiyoruz. Hayran olduğumuz Tevfik Fikret'ten söz arasında iki mısra okumaya kalktığımız zaman karşımızdaki delikanlının hiç bir şeyler anlamadığını görerek hevesimiz kırılıyor. (Rado 2003: 242)

Bu bölümde geçen “yeni yetişen nesiller” şüphesiz dönemin lise öğrencileridir. Ancak bu öğrencilerin bir sıkıntıları, özürleri vardır. “edebî kültürleri zayıf”tır. Kendisi de bir süre öğretmenlik yapan Şevket Rado, bu durumun başta öğretmende olmak üzere, edebiyattan zevk alanlarda bir hayal kırıklığı yarattığını “karşımızdaki delikanlının hiç bir şeyler anlamadığını görerek hevesimiz kırılıyor” diyerek dile getirmiştir. Rado, liselerdeki durumu anlatmaya şöyle devam eder:

Gerçi lisede çalışan talebe olanlar bu isimlerin pek yabancıları değildirlir. Bizde ilk tiyatro eserinin Şinasi merhum tarafından yazılan “Şair Evlenmesi” olduğunu, ilk romanlarımızın Ahmet Mithat, Nabizade Nâzım, Recaizade Ekrem vesaire tarafından yazıldığını, Halit Ziya’nın “Aşk Memnu” ve “Mai ve Siyah” adlı eserlerle şöhret kazandığını, Hüseyin Rahmi’nin mevcut edebi mekteplere girmeyip dışarda kaldığını, Namık Kemal’in hürriyet uğrunda mücadele ettiğini ve uzun bir sakalı olduğunu bilirler. Bunlardan hangisini beğendiğini sorduğunuz zaman da, eğer hocası iseniz Namık Kemal, Halit Ziya’yı, Hüseyin Rahmi’yi beğendiklerini ve çok kuvvetli bulduklarını ilave ederler. Fakat şayet babası veya ağabeysinin arkadaşı iseniz hiç birinden bir şey anlamadıklarını, edebiyat kitabındaki parçalardan başka hiç birinin hiç bir eserini okumaya girişmediklerini, hocalarının anlatmaya çalıştığı o parçalardan da zevk alamadıklarını söylemekten çekinmezler.(Rado 2003: 242)

Bu satırlardan, anlatılan döneme ait, edebiyat eğitiminin ne kadar yüzeysel gerçekleştiğini, verimsiz olduğunu saptayabilmekteyiz. Bölümün sonunda yer alan “zevk alamamak” bu alanda yapılan eğitimi özetler. Metin de bu dilsel yapıyı, anlam birimini, açıklamak, yaşanan olumsuz durumu okuyucuya sunmak için kurgulanmış, düzenlenmiştir. “Zevk alamamak” birimi yetişen yeni neslin önemli sorunlarını içinde barındırır. Bunlar; edebi eserlerden hiçbir şey anlamamak, herhangi bir eseri okumaya girişmemek ve öğretmenin anlattıklarından hoşlanmamak, dersten sıkılmak, uzaklaşmak... şeklinde sıralanmıştır.

Rado, edebiyat eğitimdeki bu verimsizliğin, “zevk alamama”nın nedenlerini yazısının devamında açıklar:

... bugün bir lise mezunu Namık Kemal’in “Görüp ahkamı asrı münharif sıtkı selâmetten- Çekildik izzeti ikbal ile bâbı hükûmetten”¹ beytinden hiç bir şey anlamıyorsa yerden göğe kadar hakkı vardır. Onların asgarî birer dâhî olmalarını nasıl isteriz? Bilgileri olsun diye divan edebiyatını dolduran isimleri onlara bellettiğimiz gibi, yeni diye tanzimat edebiyatının şahsiyetlerini de ezberletiyoruz. Fakat bu yenilerin eserleri onlar için eskilerin divanları kadar anlaşılmasız sözlerle doludur. Öğretmen istediği kadar zorlasın, güzel desin, zevkle okuyamazlar. (Rado 2003: 242)

Rado, “zevk almama”nın birinci nedenini eserlerin anlaşılmasız oluşuna bağlamıştır. Eserlerin anlaşılmasız olmasıyla okullardaki edebiyat eğitiminin “şahsiyetlerin ezberletilmesi”nden öteye gidemediğini, bunun da yanlış bir eğitim yöntemi olduğunu söyler. Sonra okullarda kullanılan kitapların metinlerine, bu metinlerin ezberci eğitim anlayışını tetiklemesine değinir. Kitaplar, öğrenciler için oldukça zor ve “anlaşılmasız sözlerle doludur”. Bir kere;

Kısa bir zaman içinde Türk edebiyat dili baştan başa değişmiştir. “Yeni” dediğimiz Tanzimat edebiyatının, Edebiyatı Cedide’nin, Fecri Âti’nin muharrirlerini, eserlerini okuma kitaplarında istediğimiz kadar ayakta tutmaya çalışalım; onlar dil inkılâbının gerisinde kalmışlardır. Çocuklar Abdülhak

¹ . Yazarın Namık Kemal’den yaptığı bu alıntıda daha dikkatli olması beklenirdi. Zira alıntıda birkaç yazım yanlışı mevcut olup beytin aslı şöyledir.

“Görüp ahkâm-ı asrı münharif sıdk u selâmetten
Çekildik izzet ü ikbâl ile bâb-î hükûmetten” (Kenan Akyüz, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İnkılâp, Ankara, 1985, s. 61)

Hâmit, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Halit Ziya, Mehmet Akif isimlerini klişe olarak mümkün olduğu kadar hatırında tutmaya çalışacak, hiç birinin eserlerini okumadıkları halde “güzeldir, kuvvetlidir” şeklinde hükümler verecektir. (Rado 2003: 243)

Yeni Türk alfabesinin kullanılmaya başlanması ile 1928 öncesi eserler artık –yazarın deyimi ile- ömürlerini doldurmuştur. Onlar, “dil inkılâbının gerisinde” kaldıkları için yeni nesil için anlaşılmasız hale gelmiştir. Öğrenciler, metinleri okuyup yorumlayarak değil de ezberledikleri “klişelerle” bir “hüküm veriyorlar”.

“Hüküm vermek”, pek çok anlama gelen bir dilsel birimdir. Ancak burada olumsuz bir anlam içermekte, bir şeyi tam bilmeden, anlamadan iyi veya kötü oluşuna karar vermek anlamına gelmektedir. Bir nevi önyargılarla hareket etmektir. Asıl anlatılmak istenen de budur. Bu önyargılar, peşin hükümler ortaya “sadece rivayete dayanan komik bir edebî kültür” çıkarmıştır. Böyle düşünüldüğünde, “hüküm vermek” birimi, metinde anlatılan verimsiz, yüzeysel eğitimin bir sonucu olduğu görülür. Dönemin edebiyat eğitimine yönelik eleştirilerini sıralayan yazarın tüm olumsuz durumları topladığı en üst dilsel birim de budur. Yazara göre, gençleri peşin hükümlerden, önyargılı kararlardan kurtarmak ve gerçek bir edebi kültür meydana getirmek için tek bir yol vardır. Edebiyat tarihimizi cumhuriyet ile başlatmak ve okullarda bu dönemin eserlerini okutmaktır.

“Edebiyatımız bugünkü nesiller için 1839’dan değil 1923’ten başlıyor. Çünkü ancak ondan sonrakileri okuyup anlayabilirler.”(Rado 2003: 243)

Bu bölümde dile getirilenleri toparlayıp kısa bir değerlendirme yapacak olursak yazarın yeni yetişen neslin edebî kültürünün zayıf olmasını Türk edebiyat dilinin

değişmesine bağladığını söyleyebiliriz. Yetişen yeni neslin iki mısrayı anlamayacak kadar zayıf edebi kültüre sahip olmasının nedeni, okumaları gereken eserlerin Osmanlıca yazılmış olmasıdır. Gençler, Osmanlıca yazılan bu eserlerin hiçbirini okuyamadığından Türk edebiyatından habersizdirler. En çalışkan öğrenci bile sadece klişeleşmiş bazı bilgileri ezberlemiştir. Sadece o kadarını bilir. Bu bildikleri ile de Türk edebiyatı hakkında fikirler yürütür, hükümler verir. Bu ise arzulanan bir durum, bir eğitim tarzı değildir, olmamalıdır. Bunun için ezberci bir eğitimi bırakıp daha modern, uygulamalara, metinlere dayalı bir edebiyat eğitimi şarttır. Bu önemlidir. Aynı konu ile ilgili olarak “Köhlere, araştırmaları sonucunda nesneler arasında mantıksal ilişkiler, bağlar ve anlamlar kurarak kısaca kavrayarak”(Nazlı 2002: 198) gerçekleşecek bir öğrenmenin gerekliliğine değinir. Bunu gerçekleştirmek için atılacak ilk adım, kitapların uygun hale getirilmesidir. Ancak bizim okullarda okutulan edebiyat kitaplarındaki metinler –yazarın anlattığı yıllar itibariyle- öğrencilerin seviyeleri gözetilerek hazırlanmamıştır. Kitaplardaki metinler anlaşılmamaktadır. Öğrenciler, anlamadıkları metinler hakkında yorum yapamamakta, gerekli gördükleri yerleri, klişeleşmiş ifadeleri ezberlemektedirler. Oysa; “Öğrenenler doldurulmayı bekleyen boş kaplar değildir, anlam arayan aktif organizmalardır.”(Nazlı 2002: 198) Bu nedenle öğrencilerin anladığı, üzerinde yorum yapabildiği metinler seçilmelidir. Onlar gerçek durumlarla karşılaşmalı ve problem çözerek, kendi bilgilerini aktif bir hale getirebilecekleri bir öğrenme ortamına kavuşturulmalıdır. Ancak yazarın anlattıkları içinde böyle bir ortamdan yoksunuz ve ezbere dayalı bir eğitim ile edebiyat disiplini verilmeye çalışılmaktadır. Ezbere dayalı eğitim ise –yazarın da değindiği gibi- verimsizdir, kısa süreli hafıza işgalidir. Ezberlenen bilgiler bir süre sonra unutulduğundan bir öğrenme durumu gerçekleşmemektedir. Çünkü öğrenme, aktif ve kalıcı bir etkinliktir. Bundan önemlisi eğitilmiş yeni nesil, sağlıklı bilgilerle donatılmadığı için peşin hükümlü, önyargılı insanlar olarak yetişmektedir. Bu insanlar ise ortaya, komik edebi kültüre sahip bir toplumu çıkarmıştır. Yazara göre bütün bunların nedeni: Türk edebiyat dilinin değişmesi ile zikredilen kişi ve eserlerin harf inkılâbının gerisinde kalması ve yeni diye sunulan edebi eserlerin –Tanzimat sonrası Türk edebiyatı eserlerinin-divan edebiyatındaki eserler kadar anlaşılmaz oluşudur. Edebiyat eğitimindeki bu sıkıntıların tümünü aşmak ve verimli bir edebiyat eğitimine kavuşmak için,

okullarda, 1923 sonrası yazılmış eserleri okutmalıyız. Zaten harf devrimi ile birlikte divan edebiyatı ömrünü tamamlayıp “Hakkın rahmetine kavuşmuştur.”

...“İç bade güzel sev” edebiyatı hiç bir zaman köye sokulamadığı gibi şehirlerdeki ömrünü de çoktan ikmal edip Hakkın rahmetine kavuşmuştur. (Rado 2003: 246)

“Hakkın rahmetine kavuşmuş” deyimini; ömrünü tamamlamış, ölmüş demektir. Artık onunla uğraşmak, ölünün arkasından konuşmak gereksizdir, hoş değildir. Bunun için yaşayan, çağdaş bir edebiyatı ele almalı, onu okutmalıyız. Bu çağdaş edebiyat Cumhuriyet sonrası oluşturulmuş, verilmiş eserlerden ibarettir. Yazarın, ömrünü tamamlamış bir edebiyatı bırakıp 1923’ten sonra yazılan eserleri, Cumhuriyet dönemi eserlerini okutmayı teklif etmesinin sebebi, bu eserlerin çocukların aldıkları eğitim diline uygun olmasıdır. Zaten yazarın Cumhuriyet öncesi edebiyat için “Hakkın rahmetine kavuşmuş” tanımlamasında bulunması onun anlaşılabilir hale gelmesindendir. Rado’ya göre 1923 sonrasında yazılan bu eserler kullanılırsa edebiyat eğitimi daha verimli olacaktır. Çünkü öğrenciler biyografi ezberleyerek değil, çeşitli eserleri okuyup değerlendirmeler yaparak aktif olacakları bir edebiyat eğitimine kavuşmuş olacaklardır.

1.1.2. Yeni Türk Harfleri ve Türkçe

Harf devriminin sağladığı kolaylıkların yanında -özellikle ilk yıllarda- bazı sıkıntıları da beraberinde getirdiğini edebiyat eğitimi konusunu ele alınca söylemiştik. Edebiyat eğitiminin dışında, harf devriminin yetişen yeni nesil üzerinde olumsuz bir etkisi daha olmuştur: Dil haznelerinin darlaşması. Yazarın; “...yalnız Türk harflerinden okumuş gençliğin Türkçesi, en yakın nesil komşularından türlü sebeplerle daha zayıftır. Bu sebepler şöyle sıralanabilir: (Rado 2003: 179) sözü onun yaşadığı devrin gençlerinin, dilini ne kadar ve nasıl kullandıklarını yansıtan bir ifadedir. Rado’nun

tespitlerine göre o yıllarda Osmanlıca bilmeyen ve “yalnız Türk harflerinden okumuş gençliğin Türkçesi”, Osmanlıca bilenlerden daha zayıftır. Dil hazneleri dar, kullandıkları kelime sayısı azdır. Bunun ana sebebi harf devrimi ve bu devrimin yan etkileridir. Öğretmenlerin yetersiz oluşu, olanların da niteliksiz olması, kitapların durumu... da yetişen gençlerin dillerini yeterince kullanmalarını engellemektedir. Daha doğrusu öğrenmelerini engellemektedir. Yazarın “Edebiyatta Türk Harfleri Nesli” adlı yazısından tespitlerini maddeler halinde aktaracak olursak şöyle bir tabloyla karşılaşırız:

- 1 – On yedi senedir Türk harfleriyle basılmış kitaplar Türkçenin dehasını kavramak için kâfi değildir.
- 2 – İlk okullarımızın öğretmenleri çok iyidir. Fakat orta okul ve liseler –sayıları pek fazla çoğaldığı için- öğretmen bakımından zayıf düşmüştür. İhtiyaç, her yüksek okul, hatta lise mezununun orta okula Türkçe öğretmeni olmasını mümkün kılmıştır.
- 3 – Şimdi edebiyat fakültesinden Türkçe öğretmeni olarak çıkanların Türk edebiyatı, bilhassa metinler hakkındaki bilgisi, eski harfleri ve eski lûgati bilmedikleri için, eski bir lise mezunu derecesinde bile değildir.

Daha etraflı bir araştırma, genç neslin neden Türkçeyi hazzetmediğini, her şeyden evvel bir dil örgüsü olan sanat eserini neden istidat çağında veremediğini ortaya koyacak türlü sebepler bulur.(Rado 2003: 179)

Bu sebeplerin ortaya çıkardığı sonucu da Rado şöyle anlatır:

Türk harflerile yetişmiş gençliğin lûgati çok dardır. Konuşma dilinde yaşayan, ana babadan duyulan bir çok kelimeler, meselâ “estağfurullah” kelimesinin nerede kullanılacağını yirmi yaşındaki delikanlılar bilmiyor. (Rado 2003: 179)

Bu metin ele alındığında aynı anlamda algılanabilecek bir cümlemin farklı şekillerle tekrarlandığı, iki yerde geçtiği, görülür: “Türk harflerile yetişmiş gençliğin lûgati çok dardır.” ve ““yalnız Türk harflerinden okumuş gençliğin Türkçesi... zayıftır.” Yazarın durumu anlatmak için hem “dar” hem de “zayıf” sıfatlarını kullanmış olması şu şekilde açıklanabilir:

Yalnız Türk harflerinden okumuş gençlerin Türkçe’sinin zayıf olması: Okullardaki Türkçe eğitiminin yetersizliğinden kaynaklanan ve ezberci eğitimin bir sonucu olan “klişe” laflarla konuşma, dilin olanaklarından, zenginliklerinden yoksun olma halidir. Türkçe’yi yeterince öğrenememektir.

Türk gençlerinin lügatlerinin dar olması ise farklıdır. Bu tamamen dildeki sadeleşme hareketinden kaynaklanan bir durumdur. Gençlerin kelime haznelerindeki azlık bu sadeleşmenin bir sonucudur. Çünkü dilden atılan yabancı sözcüklerin karşılıklarını bulup kullanmak uzun bir süre almıştır. Yeni abece ile hazırlanan ilk Türkçe Sözlük’ün bile “söz varlığı 15.000 civarındadır.”² Daha sonraki sözlük çalışmalarında bu sayı giderek artmıştır.

² . Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu, Ankara, 1998 (Sunuş Bölümünde Bu Konu ile İlgili Geniş Bilgiler Mevcuttur.)

Yeni Türk harflerini kullanmanın Türkçe açısında getirdiği sıkıntıları yazarın tespitleri ışığında ele alıp değerlendirelim.

a- Öğretmen yetersizliği: Cumhuriyetle birlikte başlatılan okuma seferberliği ile okulların sayısı bir anda çoğalmış, ülkedeki nitelikli öğretmen sayısı buralara yetmemiştir. Bu durum yazarın satırlarına şu şekilde yansır: “Orta okul ve liseler – sayıları pek fazla çoğaldığı için- öğretmen bakımından zayıf düşmüştür.” Bu zafiyeti ortadan kaldırmak ve eğitim-öğretimi aksatmamak için öğretmen açığını kapatmak gerekmiş, bunu da her yüksek okul mezununu, bazen de lise mezunlarını Türkçe öğretmeni yaparak çözmüş olan devrin yetkilileri aslında yanlış yapmıştır. Alanında uzman olmayanları öğretmen yapmak belki eğitim-öğretimin sürekliliğini sağlayabilir ama nitelik bakımından değer yitirmesine neden olur. Nitekim bu durumun yansıması Türk gençlerinin Türkçe’nin zenginliklerinden habersiz kalması şeklinde olmuştur.

“Zayıf düşmüş” anlam birimi Türkçe öğretmenlerinin az olmasının yanında olanların meslekte liyakatsiz olmalarını da çağrıştıracak biçimdedir. Zaten yazarın şartlar “Her yüksek okul, hatta lise mezununun orta okula Türkçe öğretmeni olmasını mümkün kılmıştır.” demesinin altında bu liyakatsizliği dile getirme isteği vardır.

b- Türkçe öğretmenlerinin niteliksizliği: İkinci önemli sorun, öğretmen yetiştiren kurumlardan mezun olan Türkçe öğretmenlerinin eski alfabeyi okuyamamasından kaynaklanan Türk edebiyatı ve metinlerle ilgili bilgilerinin yetersizliği ve bunun eğitime yansımasıdır. Yazar, “edebiyat fakültesinden Türkçe öğretmeni olarak çıkanların Türk edebiyatı, bilhassa metinler hakkındaki bilgisi, eski harfleri ve eski lûgatı bilmedikleri için, eski bir lise mezunu derecesinde bile değildir” diyerek yetiştirilen öğretmenlerin niteliksizliğini dile getirir. Ona göre, bir edebiyat mezunu ile eskilerin bir lise mezunu arasında pek fazla fark yoktur, hatta eskilerin lise mezunları Osmanlıca bildikleri için yazarın anlattığı devrin edebiyat

mezunlarından daha fazla edebi bilgiye sahiptir. Öğretmenlerin bu bilgi eksikliği okullardaki Türkçe ve edebiyat eğitimlerinde sıkıntıya neden olmakta, dilin anlatım olanaklarının ve zengin varlığının yeni nesle öğretilmesini kısıtlamaktadır.

Öğretmenlerin niteliksizliği –yazarın anlattığı devir için- ülkemize getirilen uzmanlarca da tespit edilmiş ve bu durum hazırlanan raporlara yansımıştır. Bu raporlardan bir tanesi Amerika’nın Kolombiya Üniversitesi Profesörlerinden John Dewey’in raporudur. Dewey, raporunda diğer konuların yanında “uzman kadro yetiştirme, kaliteli öğretmen temini”(Kalaycı 2004: 25) konuları üzerinde durmuştur.

Bilgileri yeterli olmayan öğretmenlerin oluşu, metinlere dayalı bir eğitimi güçleştirmiş, Türkçe dersini bir beceri ve alışkanlık dersi olmaktan çıkarıp -yukarıda anlatıldığı gibi- ezbere dayalı bir ders haline getirmiştir.

c- Basılan kitapların Türkçe’nin dehasını kavrayacak düzeyde olmaması:

Yeni harflerin kullanımının henüz çok yeni olmasından dolayı –Yazarın bu konuları anlattığı devir 1945’lerdir.- Türkçe’nin edebi zenginliğini yansıtacak kitaplar yeterince basılamamıştır. Yazar bunu “On yedi senedir Türk harfleriyle basılmış kitaplar Türkçenin dehasını kavramak için kâfi değildir.” sözü ile dile getirir. Buradaki “kâfi değil” sözü yeni abece ile basılan kitapların yetersizliğini ve de basılanların edebi değerinin azlığını akla getirmektedir. Var olan eserlerin Türkçe’nin dehasını kavrayacak, yansıtacak düzeyde olmaması onların edebi değerlerinin az olduğuna işaret eder. Bu eserlerin henüz arzulanan edebi seviyeye ulaşmadıklarını anlatır. Edebi eserlerin anlatımsal yönden zengin olmayışı Türkçe’nin öğretilmesini, yeterli derecede kullanılmasını engellemiştir. Eserlerdeki bu değersizliğin sebebi yazarın bu metni yazdığı tarihe kadar Cumhuriyetin henüz kendi yazarını yetiştirmemiş olmasıdır. Edebiyat tarihlerine baktığımız zaman o dönemde yaşayan şair ve yazarların çoğunun cumhuriyet öncesinde de eserleri olanlardan olduğunu ve çoğunlukla Osmanlıca’yı kullandıklarını görüyoruz.

Milli Eğitim Bakanlığı bütün bu sorunları aşmak için Türkçe'yi metinlerden okutmayı kararlaştırması isabetli bir karar olarak görülür, yazarca. Bizce de öyledir. Çünkü Türkçe veya edebiyat eğitimi ancak metin esaslı olursa öğrenciler eserlerin yardımıyla dil becerilerini geliştirebilir, edebi geçmişimiz hakkında tutarlı, doğru bilgiler edinebilirler. Çünkü: “Yerkürede, tüm dil/anadili eğitimi ve öğretiminde temel erek doğal anlam dünyası içinde doğal iletişimi aşır (doğal konuşma) söyleyen, bildiren, buyuran, diyen insan topluluklarından çıkır; yapay anlamlar yaratan, anlamlandıran, yaratılan yapay anlamları, kabul edilebilir düşünsel ve dilsel olgularla dizgeleştirir anlatan ve anlamlandırılmış yapay anlamları anlayan bireylerden oluşan toplumlar yaratmaktadır. Özcesi, toplum bireylerinin doğuştan getirdikleri evrensel dil yetilerini, toplumsal/ulusal dil dizgesinin sınırlı kurallarını sezgisel olmaktan çıkararak bilgisel düzeye ulaştırmak ve bu sınırlı kurallarla sınırsız sayıda bireysel söz üretme yeteneğine dönüştürmektir. Yetiden yeteneğe geçiş süreci olarak adlandırılan bu dilsel ve düşünsel eğitim ve öğretimin amacı da sözcüklerle düşünen ve iletişim sağlayan bireylerle yetinmeyip, kavramlar yaratan, kavramsal anlam alanları geniş ve derin olan, kavramlarla(karmaşalarla) düşünen ve iletişim kuran bireylere dönüştürmektir. Bilimsel, sanatsal, düşünsel metinleri kodlamak, kodlanmış bilimsel, sanatsal, düşünsel metinleri en az çabayla, en az anlam yitimi ile ve en kısa sürede alımlamak ya da anlamlandırıp anlamaktır. Bu bağlamıyla anlamak, anlatmak, konuşmak/yazmak değildir; anlamlandırmak, anlamlandırarak anlatmak ve anlamaktır. Toplumsal dil kuralları bütünü içinde, bireysel sözü olan, yaratılmış sözler üreten; üst bir dil edinip kullanan, üst dil ile düşünen ve bildirişim sağlayan, üst dil ile üretilen, metinleri çözümleyebilen birey/topluma ulaşmaktır.”(Oymak 2002: 97) Bu hedefe de ancak metinler aracılığıyla ulaşılabilir.

1.1.3. Harf Devrimi ve Kùltür Hayatımız

Harf devrimi her ne kadar edebiyat eğitiminde sıkıntılara neden olmuşsa da kùltür hayatımızda birtakım yapılanmalara yol açmış ve bu devrimle beraber sosyal ve kùltürel hayatımızı derinden etkileyen çeşitli kurumlar kurulmuş, kanunlar çıkmıştır. Bunlardan beslenen eğitim çabaları da önemli bir ivme kazanmıştır.

Bu devrimin verdiği gücün, kazandırdığı ivmenin en büyük getirisi, okuryazarlık oranını yükseltmek olmuştur. Okuryazarlık oranının yükselmesinde bu devrimin ilkokulu bitirme zorunluluğu ile pekiştirilmesi önemli bir katkı sağlamıştır.

Kitap okuyucuları artıyor. Bunun birkaç sebebi vardır. İlk tahsil mecburiyeti bütün yeni nesilleri okur yazar hale getirdiği gibi yeni harflerin kolaylığı eski harfleri bilmeyen, mektep dışı kalmış kadın erkek yaşlılara da okumak imkânını verdi. (Rado 2003: 230-231)

“İlk tahsil mecburiyeti” dilsel birimi üzerinde biraz durmak gerekir. Aslında, Türkiye’de ilköğretimin zorunlu hale getirilmesi 1913’te olmuştur. 1913’te “Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkatı” kanununun yürürlüğe girmesi ile başlayan bu uygulama çeşitli sebeplerden dolayı pek yayılamamıştır. 1920’de Rıza Bey’in (Maarif Vekili Rıza Nur) “Doğu illerinin Bitlis, Van illerinde bugün okul adına bir şey yoktur.”(Kalaycı 2004: 8) sözü ilköğretimin(ilkokul) zorunluluğunun pek uygulanamadığını gösterir. Ancak 1924’teki Tevhid-i Tedrisat Kanunu eğitim faaliyetlerini bir çatı altında toplaması ve devrimlerle desteklenmesi, tamamlanması eğitim faaliyetlerinin teoriden pratiğe geçmesini, bu alandaki uygulamaları hızlandırmıştır. Harf devriminin bu noktada en büyük katkısı “mekteп dışı kalmış kadın erkek yaşlılara da okumak imkânını” vermesi olmuştur. Harf devriminden

sonra “Yeni Türk alfabesini öğretmek amacıyla, 24 Kasım 1928 tarihinde Millet Mektepleri Talimatnamesi yayınlanmıştır. Harf inkılâbından hemen sonra başlayan okuma-yazma seferberliği de 1 Ocak 1929 yılında açılan Millet Mektepleri yoluyla uygulamaya konulmuştur. Bu uygulamayla, okul dışında kalan yurttaşlara yeni yazının öğretilmesi amaçlanmış ve kurslara, 16-45 yaşları arasındaki kadın-erkek bütün vatandaşlar alınmıştır.” (Kalaycı 2004: 30)

Ayrıca daha başka getirileri de olmuştur harf devriminin. Örneğin; “dilimiz günden güne sadeleşiyor. Halk dili asırlardanberi ilk defa olarak edebiyat dili haline gelmiştir. Şöyle böyle okumak yazmak bilen herkes bir şiir mecmuasını, bir hikâye kitabını, bir romanı okuyup anlayabiliyor.” (Rado 2003: 230-231) “Çağdaşlaşmak” ve “Medenileşmek” hareketlerinin bir parçası gibi görünen Latin esaslı alfabenin kabulü aslında dilde millileştirmeyi başlatmış, laikleşmeyi de kolaylaştırmıştır. Doğu kültüründen kopup batıya yönelme çabalarının bir neticesi olmuş, bununla beraber Türk benliğinin işlenmesine de kapıları açmıştır.”(Aktaş 2004: 346–347) Böylece en azından “edebiyatı takibetmek için Arapça ve Acemce öğrenmeğe ihtiyaç kalmamıştır” (Rado 2003: 230-231) Herhangi bir edebi eseri okumak bu kadar kolaylaştığı zaman doğal olarak okunan kitap, dergi... sayısında bir artış olacaktır. Çünkü “Okumak da bir iptilâdır. Meyhane böyledir, bir içen daima içer.” mısraının anlatmak istediğini okumaya da tatbik edebiliriz. “Bir kere okumaya alışan gazetesiz, kitapsız edemez olur. Bizde de, çok şükür, bu iptilâ baş göstermiştir.” (Rado 2003: 230-231)

Yazarın okumayı bir “iptila” olarak nitelendirmesi ilginçtir. Çünkü iptila, hastalık anlamına gelir ki bu, istenen bir durum değildir. Ancak “iptila” sözcüğünün burada bu kötü anlamın dışında bir anlam yüklendiğini belirtmeliyiz. Artık bir hastalık değil bir alışkanlıktır. Okuma alışkanlığıdır. Hedefi medeni ülkeler seviyesine ulaşma olan bir ülkenin insanların ihtiyacı olduğu bir alışkanlıktır. Çünkü bu hedefi ister sosyal, ister ekonomi, ister kültürel... yönden tutturmak için bolca okumak şarttır. Medeni ülkeler seviyesine ulaşmak için atılacak ilk adım okuma alışkanlığını her vatandaşa

kazandırmaktır. Yazarın belirttiğine göre de bu yönde önemli mesafeler kat edilmiştir. Bu alandaki gelişmeler sadece kültürel alanda değil diğer alanlarda da faydalarını hissettirmiştir. En başta ekonomik bir getirisi olmuştur, okuma alışkanlığının.

Yazar; “Okuyucu sayısının artması kitapçılığımızda da yavaş yavaş bir yükselmeye yol açmıştır.” diyerek kitap pazarındaki hareketliliği tespit etmiş ve bir yazısında şöyle dile getirmiştir:

Eski devirlerle mukayese edilemeyecek kadar çok kitap basılıyor ve satılıyor. Kitapçılık artık kârlı bir iş haline gelmiştir. Bunu, bir aralık boşalır gibi olan Babîâli’de her ay yeni bir kitapçı dükkânı açılmasından da anlayabiliriz... (Rado 2003: 230–231)

Bu bölümde yazarın çevresini gözlemlediğini ve bunu yazılarına yansıttığını görmekteyiz. Babîâli’deki hareketliliği ele alması ve kendi görüşünü desteklemek için kullanması, yazılarında inandırıcılık faktörünü göz önünde bulundurduğunu, yazılarını daha nesnel, inandırıcı kılmak istediğini gösterir. Metinde kitapçılığın kârlı bir iş haline geldiğini belirttiği bölümde yazarın kanıtı yeni açılan dükkânlardır, kitap pazarındaki hareketlilik. Rado’nun bu hareketliliği yazısına alması, söylediklerini doğrulamaya çalıştığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Kültür hayatımızdaki bu hareketlilik yeni bir uğraş ve istihdam kapısı olmuştur artık. Toplumdaki talebi görenler kitap satıcılığına biraz daha maddi imkânları iyi olanlar da kitap basarak yayıncılık yapmaya başladıkları yazarın şu satırlarından anlaşılmaktadır:

“Gençler okuyor” dendiği gibi okuyan gençler arasında kitapçılığa da heves edenler artıyor. Şimdi muharrirlerden, şairlerden kitapçılarımız da vardır. Müellif-kitapçılar arttığı gibi yüksek mektep mezunlarından da kitap basarak neşriyat yapmak arzusunu duyanlara raslanıyor. Bunlardan sonuncusu genç iktisatçı Osman Nebioğlu’dur. Muhtelif mecmualarda edebi ve iktisadî yazılarıyla nazarı dikkati celbeden, aynı zamanda iktisat doktoru olan bu kıymetli genç “Nebioğlu” yayınevile memlekete neşir sahasında hizmet teşebbüsüne girişmiştir. Bilhassa ilk bastığı dört kitap tam Avrupalı bir çehre taşıyor: “Atatürk’e Şiirler”, “Güzel Sözler”, “Ana Hatlarıyla İngiliz Edebiyatı” ve genç mütercimlerimizden Lûtfi Ay’ın nefis tercümesile Jules Romain’ın “Avrupa Mukadderatının Yedi Muamması” adlı eseri. (Rado 2003: 230–231)

Kitap satışlarının artması ve kitap okuma alışkanlığının yaygınlaşması kitap yazarlara ve yayınlayanlara önemli bir sorumluluk yüklemiştir: Toplumu eğitme sorumluluğu.

Şimdi kitapçılarımıza sorsanız, halkın çok kitap aldığını belirtmek için “eline ne verirsiniz okuyor!” diyorlar. Madem ki halkımız çok okuyor, onun eline verilecek kitapları seçmekte kitapçıya pek ciddi bir vazife düşmektedir: yalnız iyi kitapları, yalnız okunması lâzım kitapları vermek. Fikir ve zevk seviyesi yüksek okuyucu kitlesini, gösterecekleri titizlikle, kitapçılarımız yetiştirecek.” (Rado 2003: 230–231)

Toplumu eğitme sorumluluğunu üstlenen kitapçılar, artık sadece sayıca çok kitap basmakla kalmamalı, yayınladıkları kitapların nitelikli olmasına çalışmalı ve yalnız okunması gereken, iyi olduğuna kanaat getirilmiş kitapları basılmalıdır. Çünkü Rado’ya göre fikir ve zevk seviyesi yüksek, kültürlü okuyucu kitlesini hazırladıkları kitaplar ile kitapçılar yetiştirecektir.

1. 2- Çocuk Yayınları

1. 2. 1. Çocuk Dergileri

Sürelî yayınlar eğitsel amaçlı kullanıldıkları zaman hem okul çağındaki çocuklara okul yaşamında hem de öğretmene mesleğinde birçok kolaylık sağlayabilir. Eğitsel süreli yayınların en önemlisi ve en çok da kullanılanı şüphesiz çocuk dergileridir. Bu dergiler, çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmanın yanında onları merak etmeye, araştırmaya, inceleme yapmaya, hatta içinde bulundukları şartları sorgulamaya iter. Cumhuriyetin ilk yıllarında da eğitim alanında çocuk dergilerinin faydaları ve çocukların talebi göz önünde bulundurularak bu alanda çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışlardan biri yazarın dikkatini çekince “Okumayı seven insanları okullar değil dergiler yetiştiriyor.” diyerek “Çocuk Haftasında Yeni Bir Çocuk Dergisi” başlıklı bir yazı yayınlayıp çocuk dergilerinden neler beklendiğini anlatır.

Okumayı seven insanları okullar değil dergiler yetiştiriyor sanıyorum. İlkokul sınıflarında iken çocuk dergilerine meraklı olan arkadaşlarım beş altıdan fazla değildi. Aradan bunca sene geçtikten sonra o sınıflarda bir zaman beraber oturduğumuz arkadaşlardan şimdi kitapla, okur yazarlıkla ilgili olanlar yine çocuk dergilerini okumaya meraklı olan o arkadaşlardır. Çocukken bir derginin ders kitapları dışında her şeyden haber veren sayfelerinin cazibesine kapılmayanlar ya ilkokuldan öteye gidemediler yahut da ailelerinin zoriyle ortaokula girdilerse de kitaplarla bağdaşamayarak yarıda başka bir yola

çevrildiler. Taze kafayı yoğuran öğretmen ise bu kafadaki merak ve heves cevherlerini işletecek olan da türlü vasıtalarla çocuğun önüne serilecek hayat bilgileridir. Zamanımızda bu vazifeyi çocuk dergileri, çocuk yayını görüyor. Artık bir çocuk dergisinin ne kadar dikkatle hazırlanması gerektiğini anlamak kabildir. (Rado 2003: 242)

Metinde geçen “taze kafayı yoğurmak” okul çağındaki çocukları eğitmektir. Burada yazar çocuk yerine “taze kafa” terimini kullanarak bir dolaylamaya gitmiştir. Bunda amaç eğitim faaliyetinin insanın zihninde, tabiatında... yaptığı değişikliği ön plana çıkarmak, gözler önüne sermektir. “Yoğurmak” eldeki malzemeye şekil, biçim vermek şeklinde ele alınacağı gibi, onun kıvamını bulmasını sağlamak anlamında da alınabilir. Çocuğu eğitmeyi ve onu sosyal bir varlık olarak yetiştirmeyi “taze kafayı yoğurmak” şeklinde tanımlaması özgün bir kullanımdır. Bu işi gerçekleştirecek olan öğretmene en büyük yardımcı da çocuk dergileridir Rado’ya göre. Peki, öğrencileri hazırlama işinde öğretmene en büyük yardımcı olan çocuk dergileri hangi özelliklere sahip olmalıdır?

Yazar bir çocuk dergisinin taşıması gereken ilk özelliğin çocukların “merak ve heves cevherlerini işletecek hayat bilgilerini” sunmak olduğunu söyler. Bunu sağlamak için de çocuk dergileri hazırlanırken özenli bir çalışma ve azami dikkat şarttır. Çocuk dergileri hazırlanırken çocukların beklenti ve istekleri, hazırbulunmuşluk durumları, çevre şartları, uygulanan eğitim programının hedefleri... gibi özelliklere dikkat edilmelidir. Eğer bunlara dikkat edilirse çocuk dergisi alıp okuyan çocuklara merak etme, sorgulama ve araştırma yapma öğretilir. Böylece yetişen yeni nesil soran, sorgulayan ve araştıran bir nesil olur. Ayrıca metinde geçen “Çocukken bir derginin ders kitapları dışında her şeyden haber veren sayfelerinin cazibesine kapılmayanlar” ifadesi yazarın bir derginin içeriği için gönlünden geçen durumu yansıtır. Ona göre bir dergi sadece derslerle ilgili bilgileri değil, hayatla ilgili çocuğun merak edeceği ve araştırıp bulacağı şeyleri de kapsmalıdır. Zira ilerde okuyup ilerleyecek olanlar bu

tür dergileri okuyan, merak eden, araştıran ve öğrenen kimseler arasından çıkacaktır. Hal böyle olunca bu dergiler çocuklara merak etme ve araştırma alışkanlıklarını kazandırırken onların olumlu ve yararlı konulara yöneltmelerini de sağlamalı, hayatı anlamalarına yardımcı olmalıdır.

Yukarıda sayılanlar gerçekleşirse bir çocuk dergisinden beklenen en büyük eğitsel katkı, okuma alışkanlığını kazandırma da gerçekleşmiş olacaktır. Çünkü araştırmaya yönelen bir öğrenci aynı zamanda okumaya da yönelmiş olacaktır. Bütün bunları bir araya getirdiğimizde Kayıhan İçel’in basının toplumsal fonksiyonları arasında saydığı eğitici fonksiyonun çocuk dergilerinde en belirgin şekilde ortaya çıktığını söyleyebiliriz. İçel’e göre basının eğitici fonksiyonu özetle şu toplumsal görevleri yerine getirir:

- Eğitim aracı olmak,
- Öğretici fonksiyonunu yerine getirmek,
- Eğlendirici olmak,
- Günlük yaşamda karşılaşılan problemlerin çözümüne yardımcı olmak (İçel 2005)

Çocuk dergilerinin etkin bir eğitim aracı olduğu “Okumayı seven insanları okullar değil dergiler yetiştiriyor.” cümlesinde ve daha sonra anlatılanlarda açıkça dile getirilmiştir. Bu dergileri etkili bir eğitim aracı kılan da “okumayı, araştırmayı ve çeşitli hayat bilgilerini” öğretmesidir. Yani yukarıda sayılı fonksiyonlardan ikincisi olan öğretici fonksiyonunu da yerine getirmektedir çocuk dergileri. Çocuk dergilerinin “eğlendirici fonksiyonu” üzerine yazılmış bir durumu tespit etmemekle beraber bunların çocuğun heves ve merakını çekmek için muhakkak eğlendirici olmaları gerektiği bilinen bir gerçektir. Bu durum anlatılmamış olsa da metinde geçen “dikkatli hazırlanmalı” sözü ilgi çekme, eğlendirme fonksiyonunun göz önünde bulundurulması gerekliliğine işaret eder. Çocuk dergilerinin İçel’in bahsettiği son fonksiyon olan “Günlük yaşamda karşılaşılan problemlerin çözümüne yardımcı

olma”yı da çocukların “önüne serilecek hayat bilgileri” ile yerine getirdiğini söyler Rado.

Özetle, basının toplumun eğitsel fonksiyonunu en belirgin şekilde yerine getirdiği araçlardan biri, şüphesiz çocuk dergileridir. Bu yüzden çocuk dergileri eğitim faaliyetlerini destekleyen faydalı, etkin birer araçtır. Bu aracı, amacına uygun bir biçimde hazırlamak için de azami ölçüde dikkat gerekmektedir. Çünkü bu hazırlanan araç “taze kafalara” hitap edecek, onları “yoğurup” hem kendisinin hem de yaşadığı toplumun beklentileri doğrultusunda yetiştirecektir.

1. 2. 2. Çocuk Yayınlarının Kalitesi(dışsal kalite)

Çocuklarımızı okumaya alıştırmamanın ilk şartı onlara albenisi iyi olan kitaplar almaktır. Bu tür kitaplar çocukların dikkatini daha fazla çeker. Dolayısıyla kitabı okumak sıkıcı olmaz. Bunun için onlara kitap okuma alışkanlığı ancak böylesi kitaplar ile sevdirebilir. Ama yazarın “Çocuk Yayını” yazısını yazdığı devirde buna dikkat edilmediğini kendisi şu satırlarla dile getirir:

Kitaplarımızdan çoğu iyi değildir. İçlerinden bahsetmiyorum; iyi olanlar elbette ki var. Ama kitaplarımızın çoğu dışarıdan kötüdür. Bazılarına hiç bir zevk yanaşmamış, tam tersine, kapaklarında başlayan zevksizlik, itinasızlık ciltlerinin demirine işlemiştir. (Rado 2003: 221)

Yazarın koyu yazılan ifadeleri; “Kitaplarımızdan çoğu iyi değildir, dışarıdan kötüdür.” şeklinde birleştirdiğinde bu bölümde anlatılmak istenenler ortaya çıkmış olur. Kitaplardaki bu özensizlik, baskıdaki kalitesizlik, bayağılık toplumsal bir sorun doğurmuştur: “Fark etmeme.” Bu eylem aslında bir eylemsizlik bildirir. Verileni

kabul etme, karşı çıkmama, tepki göstermeme durumlarına karşılık gelebilecek kullanımlara sahiptir. Ayrıca algılamama veya görmezden gelmeyi de içerir. Metinde bu ifadenin geçtiği bölüm şöyledir:

“...Acınılacak nokta şudur ki okuyucu küçük yaşından beri derme çatma, itinasız kitaba alışmıştır. Kapaktaki rengin bayalığına, resmin aşağılığına aldırılmaz; satırın eğrisini, mürekkebin kötüsünü fark etmez.”(Rado 2003: 221)

“Fark etmeme”, “alışkanlık” ile beraber kullanıldığı için ilk başta algılamama, iki durum arasında ayırım yapmama gibi algılansa da iyice düşünüldüğünde verilen kabul etme, kötü sunulan ürünlere karşı çıkmama yani tepkisiz kalma anlamlara da geldiği görülür. Dolayısıyla bu bölümde en etkili dilsel birim budur. “Fark etmez” ifadesidir.

Yazar, “fark etmeme” birimi ile küçük yaştakilere yönelik hazırlanan kitapların bu özensizliğine sebep olarak okuru göstermiş olur. Rado’ya göre okur, eğer iyi kitap ile kötü kitap arasında bir ayırım yapsa, ucuz olanı değil de kaliteli olanı tercih etse bu kadar özensiz kitap basılamayacaktır.

Eğer okuyucu fena basılmış kitaba el sürmeye bile yanaşmasaydı bu kadar fena kitap basılamazdı. (Rado 2003: 221)

Yazar burada “okuyucu” derken her ne kadar bir genel ifade kullanmışsa da bunda çocuklarına kitap alanları kastetmektedir. Kitaplardaki bu zevksizliği ve kalitesizliği aşmak için çocuğuna kitap alanların bilinçlenmesi, durumun farkına varması gerekir.

Bu insanlar, özensiz, zevksiz ve ucuz kitap almaktan vazgeçtiği zaman kitapçı toparlanacak, daha kaliteli eserleri hazırlamaya, basmaya yönelecektir.

Yukarıdaki bölümde geçen “fark etme” eylemi ile aynı doğrultuda olan bir eylem de bu bölümde kullanılır: “El sürme”. “Alışma”, “fark etme” ve “el sürme” eylemleri bir bilinçlenme durumunun göstergeleridir. Bilinçli olanlar kendilerine sunulanın farkında olur, yapılanları fark eder ve ona göre tepki verirken alışmış olanlar ise hiçbir şeyin farkına varmaz, verilenlere razı olurlar. Kötü bir sunumu fark edenler kabul etmeyip el sürmezken alışmış olanlar herhangi bir karşı çıkma eyleminde bulunmazlar. Verilen her ne ise razı olur, onu kullanırlar. Alışmış insanların çokluğu toplumsal ilerlemenin önünde engeldir, yazara göre. Çünkü eğer alışmış olanlar değil de fark edenler çoğunlukta olsaydı bu kadar kötü kitaplar basılmayacaktı. Bu sıkıntıyı aşmak ve çocukların albenisi yüksek olan kitaplara kavuşmasını sağlamak için yazar bir çözüm önerir:

...umumî bir hal alan kitap zevksizliğini düzeltmek için bir çare vardır. Büyükler okusun diye basılan kitapların berbatlığına göz yummak, fakat çocukları mutlaka iyi basılmış, zevk eseri, kâğıdı beyaz, mürekkebi halis, cildi düzgün, resimleri mânalı kitaplardan okutmaya başlamak.(Rado 2003: 221)

Burada yazarın çocuk yayınlarına verdiği önemi rahatça görmekteyiz. Ancak büyükler için de aynı özenin gösterilmesi gerekirken bunu savunmaması hatta büyükler için hazırlanacak kitapların berbatlığına göz yummayı telkin etmesi anlaşılır değildir.

Bu bölümde geçen “çocukları mutlaka iyi basılmış, zevk eseri, kâğıdı beyaz, mürekkebi halis, cildi düzgün, resimleri mânalı kitaplardan okutmaya başlamak”

bölümü çocuklara nasıl kitaplar hazırlanması gerektiğini çok güzel bir şekilde özetler. Böyle özenli kitaplardan okuyan çocuklar için de; “Okumaya böyle kitaplardan başlayan çocuk ilk iş olarak kitabı sevmeyi, saymayı öğrenir.” (Rado 2003: 221) diyerek kazanımlarını anlatır.

Çocukların kitabı sevmesi ve saymasının yanında başka kazanımları da olacaktır, bunun. Şöyle ki:

1. Bir daha da ona boyası bulaşık kağıt tomarlarını “kitap” diye sürmek kabil olmaz.
2. Kitapçılarımız müşteriye göre meta hazırlamak zorunda kalırlar.
3. Kitapçılığımız da başka memleketlerin kitapçılığı ile boy ölçüşecek, onların yanında değerli bir yer hale gelir.(Rado 2003: 221)

1. 3. Tercüme(Çeviri) Dergileri

Bir yabancı dergi, hem kendi ülkesinin kültürel, sosyal, ekonomik zenginliklerinin tanıtımına hem de yazıldığı dilin başka ülkelerde öğrenilmesine, yayılmasına aracı olur. Ayrıca gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkelerin dergilerini tercüme ederek ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel faaliyetlerdeki gelişimlerden haberdar olabilirler. Cumhuriyet döneminde yakalamak istediğimiz medeniyetlere ait eserlerin tercümelerine büyük önem verildiği bilinmektedir. Bu çevirilerin biri de Hasan Âli Yücel’in, Milli Eğitim Bakanlığı sırasında yayınlanmaya başlanan Tercüme Dergisi’dir. (19 Mayıs 1940- Ekim 1965, iki ayda bir) Yazar, ülkemize yararlı olacağını düşündüğü bu dergi ile ilgili düşüncelerini ve ondan beklentilerini şöyle anlatır:

Maarif Vekilliği'nin bir tercüme mecmuası neşredeceği duyulduğu zaman bir çok kimselerle bunun ne faydalı bir teşebbüs olduğu mevzuu etrafında konuşmuştuk. Kısa bir zamanda o mecmuayı çıkmış görmek beni büsbütün sevindirdi... Mecmuayı üç gündür elimde dolaştırıyorum. Boş zamanlarımızın en iyi arkadaşı ve itiraf etmeli ki mecmualarımızın en faydalısı, en iyisi. "Tercüme" mecmuasını evvelâ Maarif Vekilliği kadrosuna almış, memleketin her tarafındaki talebelere ve kendilerine bir yabancı lisan öğrenmeye çalışan herkese yardımcı dokunacak iyi bir muallim gibi görünüyorum. Fransızca, İngilizce, Almancaya çalışanlar ondan çok istifade edeceklerdir. Bu istifade yalnız yazıların asıllarıyla tercümelerini karşı karşıya bulmalarından, bu sayede bilgilerini kontrol etmek ve ilerletmek imkânına kavuşmalarından ibaret değildir. Bunu yaparken ayrıca fikir dünyasının büyük ve tanınmış adamlarının okuması lâzım gelen eserlerini de dikkatle okumuş olacaklardır. Mecmua da cephesile bir fikir mecmuası hüviyetini taşıyor. Bence daha mühim olanı da bu cephesidir. Onun memleketimizde bildikleri lisanı bihakkın bilmekle tanınmış, kültür ve zevk sahibi muallimler hazırlıyor. İlk nüshasında Goethe, Bacon, Valéry, Chamisso, Musset'den parçalar intihap edilmiş.(Rado 2003: 238)

Yazar yabancı dergilerden faydalı olanların tespit edilip tercüme edilmesinden yanadır. Hatta bu, gerekli bir hizmet olarak gördüğünü yukarıdaki yazıdan, Tercüme Mecmuası adlı yazısından, rahatlıkla çıkarılabilir.

Rado'nun bir çeviri dergilerinden beklentileri şunlardır:

- Yabancı dil öğrenmeye çalışanlara faydalı olması,
- Çeviri dergileri, fikir dünyasının tanınmış kişilerin eserlerini içermeli ki bunları okumak zorunda olanlar hem bunları okusun hem de aynı zamanda yabancı dillerini geliştirsın.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan Tercüme Dergisi Rado'nun bu beklentilerini karşıladığı gibi bir getirisi daha olmuştur:

Fakat mecmua bu kadarla da kalmıyor. Memleketimizde ilk defa olarak tercüme meselesini vazediyor. Eski ve yeni tercümeler üzerinde tedkik ve tenkidler yapıyor. Bu kısımle de şüphesiz, şaheserleri âdi müsveddeler haline getirici tercüme faaliyetinin hızını durdurarak memlekete hizmet edecektir.”
(Rado 2003: 238)

Tercüme Dergisi'nin daha önce yapılan çeviri faaliyetlerini tartışmaya açması, irdemesi yazar tarafından son derece faydalı bir girişim olarak görülür. Bu girişim ile daha önce kalitesi tartışılan, hatta bir şaheseri çevirirken onu bir müsvedde haline getiren sıradan çevirilerin, kalitesiz yayınların önleneceğine inanmaktadır. Bu yüzden bu derginin çıkması ve devam etmesi için Milli Eğitim Bakanının davetine katılacağını ve herkesin elinden gelen çabayı göstermesi gerektiğini şu satırlar ile dile getirir:

Muhterem Maarif Vekilimiz mecmuaya yazdığı ön sözde girişilen tercüme faaliyetinin fikir hayatımızdaki ehemmiyetini tebarüz ettirdikten sonra yazısını Türk münevverlerini yardıma

çağırarak bitiriyor. Memleket için çok hayırlı bir teşebbüse girişmiştir. Bu davete icabet vazifedir. (Rado 2003: 238)

Şevket Rado'ya göre, “girişilen tercüme faaliyetinin fikir hayatımızdaki ehemmiyeti”, en başta onun “hayırlı bir teşebbüs” olmasıdır. Bu iş hayırlı bir teşebbüs, girişim olduğu için herkesin destek olması gerektiğini, en başta kendisinin elinden geldiğince yardımcı olacağını söyler. Zira ülkemizin böylesi hayırlı girişimlere ihtiyacı vardır. Desteklenmelidir. Rado'nun “Tercüme Mecmuası” metnini bu söz öbeğinin -“hayırlı bir teşebbüs”- üzerine inşa ettiği açıktır. Bu tercüme faaliyetinin hayırlı teşebbüs olmasının nedeni gençlere hem yabancı dillerini geliştirme hem de kültürel birikimlerini artırma fırsatı vermesindendir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından çıkarılan bu derginin fikir hayatımızın gelişmesine olumlu katkı yapacağına inandığı için Rado, onu hayırlı, güzel ve yerinde bir girişim olarak nitelendirmiştir.

1. 4. Teknolojik Gelişmeler

Eğitim-öğretimi kolaylaştıran ve verimliliğini arttırmaya yarayan teknoloji bazen bunun tam tersi bir etki de yapabilir. Bu, tamamen işimizi kolaylaştırıp basitleştirmesi ile ilgili bir durumdur. İşin kolayını bulan insanoğlu gününü planlarken eski zahmetli işlerden uzaklaşır ve teknolojinin nimetlerinden faydalanmaya bakar. Bu nimetlerin en başında -1930'lar için- radyo gelir. Radyo, eğitime olumsuz etkisi olan gelişmelerin en önemlisi olarak gösterilmiştir, Rado'nun eserlerinde. Bu aletin icadı ile toplumda sanat eğitimine, özellikle musiki eğitime karşı bakış açısında bir değişme, eğitim alanların sayısında da ciddi bir azalma olmuştur.

Eskiden bir genç kızın veya bir delikanlının çalgı çalmayı bilmesi tıpkı bugün yüksek tahsil yapması âyarında bir

meziyetti. Hattâ kızların okumasından kolayca vazgeçilirdi de şark ananelerine bağlı evlerde ut, garba özenen ailelerde piyano dersi almıyan kızlar kendi haline bırakılmış, yetiştirilmemiş sayıldığından babaları acı acı düşünürdü.

Halbuki şimdi çalgı çalmayı bilmek değil, âdeta bilmemek üstün bir meziyettir. “Ne çalarsınız?” suali o kadar garip bir sual olmuştur ki gençler buna gülerek “Radyo çalarım!” deyip geçiyorlar. Zira artık çalgı çalmak günümüzde beyhude olduğu kadar âdi bir hünerdir.(Rado 2003: 251)

Yazarın batı tarzı bir yaşantıya sahip olanları “garba özenen aileler” olarak tanımlaması milletçe doğuya ait olduğumuzu dile getirme isteğini hissettiriyor. Bunun yanında doğuyu ve batıyı kültürel anlamda bir kıyaslama söz konusudur, bu bölümde. Doğunun yaşam biçiminde ananeler(gelenekler) mevcuttur. Gelenekçidir doğu. Ama batı tarzı hayat sürdürenler köklerine sırtını dönmüş, başkalarının taklidini yapan, başkalarına özenen kimselerdir. Bu özentinin simgesi de piyonudur. Zira doğulu bir millet olduğumuza göre doğunun çalgılarını kullanmalı, ut çalmasını öğrenmeliyiz. Ama ut değil de piyano öğrenmek başkalarına özenmek, onları taklit etmektir. Burada eşyaya, piyano ve uda, yaşam biçimini tasvir etme, yansıtma fonksiyonu yüklenmiştir.

“Çalgı çalmayı bilme” söz öbeği ile “meziyetti” sözcüğü üzerinde biraz düşünmek gerekir. Önce “meziyetti”den başlayalım. Bu sözcüğe getirilen zaman eki artık geride, geçmişte kalmış bir durumu, olayı anlatan bir ektir, geçmiş zaman ekidir. Bu ek ile geçmişte kaldığının haberi verilen meziyet, üstünlük, üstün nitelik “çalgı çalmayı bilme”dir. Bu meziyeti elimizden alan ve bizi sıradanlaştıran, müzik eğitimine de sekte vuran gelişme radyonun icadıdır. Bu icat ile eskiden bir meziyet,

üstünlük göstergesi sayılan “çalgı çalmayı bilme” artık “beyhude olduğu kadar âdi bir hünerdir.”

Radyonun, dolayısıyla teknolojinin insanları sıradanlaştırdığı, daha doğrusu artık bazı becerilerini kullanmaktan men ettiğini anlatan yazarın bu düşüncesine paralel olarak teknolojinin sanat eğitime etkisini San şöyle dile getirir: “Gerçi teknoloji devrinde yaşamaktayız. Fakat bu olgunun getirdiği bir başka boyut, bu teknolojinin insanları mekanik bir takım işleri yapmaktan kurtardığıdır. Yani insan, daha önceleri birtakım etkinlik ve eylemler için kullandığı güçlerin bir bölümünü artık kullanmıyor.”(San 2004: 24)

İnsanların bazı becerilerini kullanmalarına gerek bırakmayan, çalgı çalmayı “adi bir hüner” durumuna düşüren bu gelişmenin eğitime yansımasını “Kimsede bir çalgı öğrenmek hevesi bırakmadı.” diyerek anlatır, Rado. Bu, radyonun kötü yanındır.

Radyonun pek çok iyiliklerine karşılık bir kötülüğü olmuştur: Kimsede bir çalgı öğrenmek hevesi bırakmadı. En iyi musikinın hemen yanı başımızda, elektrik prizine takılı durması çalgı öğrenmeyi mânasız bir zahmet saydırıyor. (Rado 2003: 251)

...

Radyo böyle bir etki yapmışken müzik eğitimini özendirip tekrar canlandırması gereken devlet, musikiden geçimini sağlayanları vergiye tabi tutarak bu alanda eğitim alanların sayısındaki azalmayı hızlandırmıştır:

...resmî makamlar da çalgıcılığı küçük sanatlar arasında sayıp vergilere bağlamak hatasına düşmüştür. Bu yüzden çalgı

alanların sayısı azaldıkça azaldı, çalgı bilen nâdir bir kuş haline geldi.(Rado 2003: 251)

Rado, müzik eğitimi alanlardaki azalmanın boyutlarını daha iyi sunmak, daha çarpıcı, etkili bir biçimde anlatmak için çalgı bilenleri “nadir bir kuş”a benzeterek mübalağalı bir anlatım kullanmıştır.

Rado, ülkedeki eğitim faaliyetlerini düzenleyen “resmî makamlar”ın müzik eğitimi alanında yaşanan bu olumsuzluğu ortadan kaldırması ve “musikiyi geçim vasıtası yapanları koruyacak tedbirleri” alması gerektiğine inanır. Ona göre bu eğitimi yeniden cazip hale getirmek ve radyonun yarattığı olumsuz durumu ortadan kaldırmak veya onu en aza indirmek için; musiki eğitimini yeniden canlandıracak bir çalışma musiki icra ederek geçimini sağlayanlardan alınan vergiyi kaldırmakla başlamalıdır. Böyle bir uygulama olursa “radyoya rağmen, çalgı öğrenmeye heves edeceklerin sayısını arttıracaktır.”(Rado 2003: 252)

2. EĞİTİM SİSTEMİNDE İŞLEMLER

Eğitimin amacı öğrencilere istendik davranışlar kazandırmaktır. Bu istendik davranışlar eğitimin işlemler aşamasında şekil bulur. İşlemler; girdileri, önceden belirlenen hedefler doğrultusunda biçimlendirme süreci olarak kabul edilebilir. Bu biçimlendirmeyi sağlamak için yapılan düzenlemeler, etkinlikler, öğretmenler, öğrencilerin katılımı, öğrenme ortamı, araç gereçleri kullanma, zamanı düzenleme hatta okul sonrasını planlama hep bu işlemler kısmında yer alır.

2.1. Eğitimin Süresi

Okul dönemi, çocuk ve ailesi için yepyeni ve önemli bir evredir. Okula başlama; belirli bir olgunluğa ulaşma, sorumluluk alma, bunların getirdiği sevincin yanında, ana babadan ayrı, kendi başına yeni ve bilinmez bir serüvene başlangıçtır. Bu serüvene başlama yaşı Türkiye’de yedidir. (ilköğretim için) Çocuk yedi yaşında başladığı okulu –eğer üniversite de okursa- en erken olarak on beş sene sonra bitirebilir. Bu, çok uzun bir süredir. Yazar bu süreyi yazılarında sıkça eleştirir. Rado’nun konu ile ilgili yazılarından biri şöyle başlar:

Bir çocuk yedi yaşına gelince mektebe başlar. Mektep dediğimiz şey öyle çabucak bitmiyor. Yalnız bir lise diploması alabilmek için en az 12 sene dirsek çürütmek lâzımdır. En az on iki sene diyorum, çünkü hocalar, gençliğin tabirile söyliyeyim, insanı bazan çaktırmaktadır. Böyle bir çakıntıya uğramadığını farzetsek bile delikanlımız liseyi bitirdiği zaman 19–20 yaşlarındadır. Üstelik zamanımızda liseyi bitirmek de pek bir şey bitirmek sayılmıyor. Bu ancak yüksek tahsile başlayabilecek, yani kendisine bir iş temin etmeğe yarıyacak bir mektebe gitmeğe sıra geldiğine işarettir. Çocuğumuz tesadüfen yüksek tahsilin en uzununu seçerse daha altı sene uğraşacak, mektep sıralarında defter dolduracak, imtihandan imtihana girecek demektir.(Rado 1956: 35–36)

Bu bölümü göz önünde bulundurduğumuzda etkin dilsel kullanımlarının genellikle deyimlerden oluştuğunu görürüz. Bunların bazıları şunlardır: “dirsek çürütmek, çaktırmak, defter doldurmak...” Bütün bu deyimler yazarın da dediği gibi “gençliğin tabir”leridir. Yazar, burada gençlerin, okul sıralarında oturanların kullandıkları dilsel birimleri kullanmayı tercih etmiştir. Bunun akla gelen ilk nedeni onun konuya gençlerin gözüyle bakma ve onların bakış açısıyla konuya eğildiğini söyleme

isteğidir. İkinci bir neden ise anlatıma zenginlik katmak için deyimlerin anlatım gücünden yararlanıp oluşturduğu metni çarpıcı kılmak arzusudur.

Metinde geçen “dirsek çürütmek, çaktırmak, çakıntıya uğramak, defter doldurmak...” deyimlerinin bağlandıkları ve aslında açıklamak istedikleri şey mektebin, okulun çabucak bitmediğidir. Yazarın anlatmaya çalıştığı okul süresinin uzunluğu bu deyimlerle daha belirginleşiyor, metnin yüzeyinden okuyucunun yüreğine, duygularına doğru akıyor. Zira sadece bir lisenin bitirilmesi için “12 sene dirsek çürüt”üldüğünü, hatta öğretmenlerin çocukları sınıfta bıraktığını –Ki çakıntıya uğramak eylemi öğretmenin öğrencilerini sınıfta kasti olarak bırakması anlamına gelir.- bu deyimlerle okumak, okurda öğrencilerin mağdur olduğu izlenimini bırakır. Yazarın da vurgulamak, ön plana çıkarmak istediği de budur; öğrencilerin, eğitim süresi uzun tutularak mağdur edildiğidir.

Peki, yazarda gençlerin mağdur olduğu fikri nasıl hâsıl olmuştur? Neden böyle düşünülmektedir? Yazarın kaleme aldığı şu satırlar bu soruların cevabını verebilecek mahiyettedir:

Delikanlımız 25–26 yaşlarına geldiği halde hâlâ mekteptedir; okumaktadır. Kendisini anasının babasının düşünmesi, cebine harçlığını koymasını, üstünü başını zaman zaman yenilemesi, stadyum ve sinema masraflarını karşılaması lâzımdır. Kendisi eğer doktora yapmaya, ihtisas edinmeye kalkarsa, askerlik hizmetinin ifasıyla beraber otuz yaşlarında eli ekmek tutacak ve böylelikle hakikaten çok uzun süren bir çocukluk devresini selâmetle sona erdirmiş olacaktır.” (Rado 1956: 36)

Yazar bu bölümde öğrencilerin mağduriyetini dolaylı olarak, aile üzerinden açıklamıştır. Öğrencinin anne ve babasına yüklenen yükü Rado, kendi tezini destekleyecek biçimde kullanmıştır. Ona göre bir anne baba, çocuğunun yaşı küçük olmadığı halde, “cebine harçlığını koyması, üstünü başını zaman zaman yenilemesi, stadyum ve sinema masraflarını karşılaması...” ebeveyn için büyük ve ağır bir yüküdür. Çocuğun bir an evvel işi eline alması, “eli ekmek tutacak” duruma gelmesi gerekir ki annesini, babasını bu ağır yükten kurtarabilsin. Bunu sağlamak için eğitim süresini kısaltmak gerekir. Zira bugünkü sistemde çocuğun “çocukluk devresi” sayılabilecek okul çağını erken bitirip ailesine yardım etmesi imkânsızdır. Yazarın okul çağını “çocukluk devresi” şeklinde tanımlaması ilginç ve özgün bir kullanımdır. Rado’nun bu kullanımı, onun, eğitim alan kişiyi -hangi yaşta olursa olsun- ailesinden yardım aldığı için hala çocuk saydığını, kabul ettiğini gösterir. Rado’nun, diğer yazıları da göz önünde bulundurulduğunda, insanın çalışmasına, kendisi ve çevresine katkı sağlamasına önem verdiği açık bir biçimde görülür. İnsandan en yüksek verimi almayı, onun topluma bir ekonomik getiri sağlamasını arzular. Bu yüzden eğitimi en kısa sürede tamamlamak ve eğitilen insanların bir an önce işlerine başlamasını çok önemser. Bu düşüncesini bir başka yazısında yine dile getirir:

... bugün tahsil, daha evvel de bahsetmiştim, 30 yaşında bitiyor. Hayatta 30 yaş, eğer ortalama insan ömrü 60 sene olarak kabul edilirse ömrün yarısıdır. Sevgili şairimiz Cahit Sıtkı 35 yaş ömrün yarısı sayıyor. Belki haklıdır. Çünkü bu yarım ömürde genç adam elde etmeğe çalıştığı mesleğin dışında, gençlik ateşinin tutuşturduğu meraklı futbol oyunundan sinema artistlerinin hususi hayatına kadar daha birçok şeyleri öğrenmeye mecburdur. Çünkü zamanımızda bunlardan haberi olmayan ihtiyar, hattâ bilmemekte çok ileri gitmişse bunak farzedilebilir. Hâlbuki yalnız bunları öğrenmek, meselâ bir aralık futbola fazla dalmak veya sinema artistlerinin bir gayya kuyusu olan hayatlarını fazlaca incelemeğe koyulmak tahsil

hayatından bir iki seneyi sakatlayabilir. Binaenaleyh genç adamı tahsilini tamamlamaya çalıştığı sıralarda, zamanımız için zarurî olan hayat bilgilerini edinmek uğrunda en az iki senesini feda etmiş farzetmekle büyük hatâ yoktur.(Rado 1956: 90)

Bu bölümde yazarın kendi görüşünü desteklemek için şair Cahit Sıtkı Tarancı'nın tanıklığına başvurarak onun "Otuz Beş Yaş" şiirine gönderme yaptığını görmekteyiz.

"Yaş otuz beş! Yolun yarısı eder,
Dante gibi ortasındayız ömrün.
Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak yakarmak nafîle bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider."

Cahit Sıtkı Tarancı³

Rado, kendi görüşü ile Cahit Sıtkı'nınki arasında bir paralellik kurar. Şair, şiirinde otuz beş yaşı ömrün yarısı olarak gördüğünü söyler. Rado da bunu okulu bitirme yaşı olan otuz yaş olarak gösterir. Aradaki beş yaşı da spor, sinema... gibi genel kültür bilgilerini öğrenme devresi olarak gördüğünü, bunları katınca da şairin gösterdiği rakama ulaşıldığını iddia eder. Böylece insanın ömrünün otuz-otuz beş yılı, yarısı, sadece bilgi öğrenmek için harcanmış, heba olmuş demektir. Aslında yazarın yakındığı nokta bilgi öğrenmek için okumak, uğraşmak değildir. Şairin de üzerinde durduğu, "delikanlı çağımızdaki cevher"ın kaybıdır. "İki Taraflı Yanlış" adlı yazısında durumu şöyle açıklar:

Bizde tahsilin uzun sürdüğüne, gençlerimizin en çalışılacak yaşları mektep sıralarında geçirdiklerine dair yazdığım yazıyı

³ . Asım Bezirci-Kemal Özer, Dünden Bugüne Türk Şiiri, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2002, Cilt III. s. 383

“Yeni Adam” dergisi kısmen sütunlarına alıp şu notu düşmüş:
 “Dava çok naziktir ve üzerinde uzun uzadıya durulmaya değer.
 Bütün dünya okullarında çocukların, gençlerin ömürleri israf
 ediliyor. Verim çok azdır. İnsan hayatını korumalı ve
 esirgemeli!”

Bu öğüt, yerine getirilirse, şüphesiz çok iyi olacaktır. Gençlerin
 mektep sıralarında israf edilen ömürleri değildir. Çünkü mektep
 sıralarında geçen günler de ömürden sayılır. Fakat bulundukları
 cemiyete faydalı olma, çalışma, iş görme imkânları harcanıyor.
 Yıllarca hayata hazırlanan adam, hazırlığın tamam olduğunu
 bildiren şahadetnameyi aldığı zaman hayatın yarısının geçmiş
 olduğunu görüyor. Bir ömrün yarısını diğer yarısı uğrunda
 harcamak biraz fazla oyalamadır sanıyorum.(Rado 2003: 46)

Bu bölümde yukarıda şairin dediği “delikanlı çağımızdaki cevher” açıklığa kavuşur.
 Rado’nun bu cevheri algılaması şu şekildedir: İnsanların içinde “bulundukları
 cemiyete faydalı olma, çalışma, iş görme imkânları”dır. Bu imkânları da onları okul
 sıralarında oturarak harcanmakta, en genç, iş görür halleri de herhangi bir verim
 almadan kaybolmaktadır. Bunun için bizde “Verim çok azdır.”. Kaybedilen bu iş
 gücü büyük bir israftır. Yazar israfın önüne geçmek ve insan ömrünü daha verimli
 hale getirmenin yolunu, gezdiği bir Amerikan gemisinde gördüklerini anlatarak
 belirtmeye, göstermeye çalışmıştır. Yazarın, İstanbul’a gelen Amerikan donanmasına
 ait gemide gördükleri ve iş yapan gençlerin güçlerini kullanma ile ilgili izlenimleri
 şöyledir:

Çocuk yaşını otuza kadar çıkardığımız, etrafımızda otuz beşlik
 öğrenciler görmeye alıştığımız için gemideki manzara pek tabii
 olarak bizi hayrete düşürmüştür. Halbuki yalnız ikinci dünya

harbini bitiren bir savaş gemisinin mürettebatı olmaları bu delikanlıların çocuk olmadığını ispat eder. Bunlar çocuk değil hayata hazırlanma işini mümkün olan süratle bitirmiş gençlerdir. (Rado 2003: 140)

Bizim eğitim sisteminin mahsulü “otuz beşlik öğrenciler” iken Amerikan sistemindeki “hayata hazırlanma işini mümkün olan süratle bitirmiş gençlerdir”. Bizim de böyle gençlere sahip olmamız için Amerikan eğitim sisteminin işleyişı ile ilgili bilgiler vererek biz de böyle yapmalıyıza getirmek ister, okuyucuya biz de yapmalıyızı hissettirir, düşündürür.

Bize gemiyi gezdiren bir Amerikalı er on dokuz yaşında idi ve liseyi bitirmişti. Yaşadığı memlekette ilk okula altı yaşında gidiliyormuş. Baker adlı bu delikanlı okula erken girme şartlarını haiz olduğu için beş yaşında başlamış. On yedi yaşında liseyi bitirmiş.

...

Gemideki bütün erler lise mezunu mudur, bilmiyorum. Fakat bizim için dikkate değer nokta bir çocuğun beş yaşında okula başlayabilmesi ve 16–17 yaşında liseyi bitirmesi, belki de yirmi yaşında yüksek öğrenimden veya meslek öğretiminden geçerek bizim için henüz çocuk denecek yaşta, hakikatte ise enerjisinin en bol olduğu çağda hayata başlamasıdır. Çocuklarımızı yedi yaşında okula başlatmakla gençlikten iki seneyi, lise ve yüksek tahsili biraz kısmamakla da kim bilir kaç seneyi okul sıralarında ziyan ediyoruz. Bu bize, üzerinde ehemmiyetle durulacak bir mesele gibi görünüyor. (Rado 2003: 140-141)

Yazarın anlattıklarına göre, Amerikan eğitim sisteminde ilkokula başlama yaşı altıdır. Ancak burada bazı esneklikler mevcuttur. Eğer fiziksel yeterlilik söz konusu ise bu yaş beş de olabilir. Yazarın dikkatini çeken de olmasını arzuladığı da budur; ilkokula beş yaşında başlanabilmedir. Çünkü “bir çocuğun beş yaşında okula başlayabilmesi”, “16–17 yaşında liseyi bitirmesi” anlamına gelir ki bu da yazarın çizdiği tabloya göre gençlerin ömürlerinden 3–5 yıllık kazançtır. Bu kazanç küçümsenmemelidir. Bu 3-5 sene ile ailenin ertenmiş birçok beklentisi karşılanabilir. Zira aileler çocuklarının okullarını bitirmesini dört gözle beklemekte, kendi beklentilerinin de gerçekleşmesini ummaktadır. Ailenin çocuğundan beklentisi Rado’nun satırlarında şöyle yer alır:

Ne mutlu ama yaş, daha mektep sıralarından ayrılırken 32 yi bulmuştur. Düşünün ki, gencimiz henüz vatan müdafaasını öğrenmek için zarurî olan askerlik hizmetini yeni yapacağı gibi, neslini devam ettirecek çocuklarını dünyaya getirmek için evlenmeğe de henüz vakit bulamamıştır. Mustakbel anneler onları tahsillerini bitirsinler diye evlerinde oturup bekliyorlar!

Ne ise... fazla uzatmayalım geçler için tahsil ve terbiyenin tamamlanması, hayatın öğrenilmesi ve yaşamağa medar olacak işin tutulması ancak 35 yaşında kabil olunca hayatın 40 dan sonra başladığını iddia etmek kadar tabî bir şey olabilir mi?”
(Rado 1956: 91)

Bu bölümde geçen “tahsil ve terbiyenin tamamlanması” birimi, bu metnin konusunun tâ kendisidir. Aynı zamanda bu çalışmanın da adıdır. Bu metinde yer alan diğer birimler bu dilsel ögeyi açıklamak içindir. Bütün düzenlemeler bu ögenin dile getirilmesi, açıklanması içindir. Tahsili tamamlamak; ilkokul, lise, üniversite... gibi kurumlara dayalı ya da formel, şeklî (tahsil) eğitim diye adlandırabileceğimiz eğitimi

almaktır. Yazarın ele alınan metinlerinde bu eğitimin doğrudan veya dolaylı olarak anlatılmış olması göz önünde bulunduruldu. Rado, bu eğitime yönelik görülen süresel uzunluğu ve yapılmasını istediği düzenlemeleri anlatır, bu bölümdeki yazılarında. Ancak bu eğitim informel(terbiye) eğitimden tamamıyla bağımsız değildir. Yazar da çoğu yerde bu iki eğitim türüne ait terimleri birlikte kullanır: “tahsil ve terbiyenin tamamlanması”, “bizim tahsil ve terbiye programımız” ... gibi.

“Tahsil ve terbiye programımız”da yapacağımız değişikliklerle eğitim süresini biraz kısaltmamız için yazarın bazı önerileri olur. Bunlar:

Yeni Adam” dergisi dünyanın her tarafında bunun böyle olduğunu teessüfle kaydederek toptan bir değişme istiyor, bütün insanlığın da istediği şüphesiz budur. Fakat acaba biz gençlerimizi mektep sıralarında başka memleketlerinkinden daha fazla bekletmiyor muyuz? Elbette bizim tahsil ve terbiye programımız da başka bir memleketin programına benzer veya onu andırır. Ama bu programın uzun olduğu, ufak tefek gecikmeler olmasa bile bir delikanlının otuz yaşına kadar mektepte kaldığı meydandadır. Halbuki geçenlerde atom üzerinde çalışan ilim adamlarını toplu olarak gösteren bir resimde pek genç şahsiyetler göze çarpıyordu. Bunlar her halde talebe değildiler. Mektep medrese görmeden atom bahsine girdikleri de tahmin edilemez. İngiliz ve Amerikalı gençlerin bizimkilerden daha çabuk mektep bitirip ilmî çalışmalara erkence başladıkları akla gelen ilk ve en kuvvetli ihtimaldir. (Rado 2003: 46)

Rado’nun eğitimin süresi ile ilgili yazdığı yazılarda dikkati çeken en önemli anlatımsal yön sık sık örneklendirmelere, tanık göstermelere gitmesidir. Cahit

Sıtkı'yı tanık göstermesi ve herkesçe bilinen şiiinden güç almak istemesinin yanında, Amerikan gemisinde gördüklerinden veya bu son bölümde atom üzerinde çalışanlardan örnekler vermesi yazarın öznelliğini saklamak ve yazılarını genelleştirip onlara nesnel bir hava vermek arzusundandır. Örnek göstermenin böyle bir fonksiyonu vardır. Bilgin, örneklendirmeyi tanımlarken onun bu fonksiyonuna değinir. Bilgin'e göre örneklendirme: "Bir düşünceyi desteklemek; onun doğruluğunu, geneli kapsadığını kanıtlamak amacıyla örnekler sunma işidir."(Bilgin 2002: s. 558)

Yazarın tanık göstermesi, örneklendirmeler yapması anlattıklarının okuyucudaki etkisini arttıran faktörlerdir. Okur bunları okuyunca sanki yazarın öznel yargıları değil de nesnel, olması gereken gerçekler olarak algılar. Rado, eğitim süresini uzun tutarak gençliklerini harcadığımız, verim alamadığımız insanlar ile ilgili anlatmak istediği şeyler bunlarla sınırlı değildir. O, insanın üretkenliğinden kaybımızın iki taraflı olduğunu düşünmektedir. Şöyle ki:

Bizim yanlışımız iki taraflıdır. Tahsil devresini uzun tuttuktan başka çalışma devresini de 65 yaşında tamamlanmış sayıp kesiveriyoruz. Doğrusu tahsil devresini kısaltmak, bir genci mümkün olduğu kadar erken, en canlı yaşlarında iş başına getirmek, ancak ihtiyarlayıp çalışamayacak hale geldiği zaman, yani kanundaki yaş haddi ile değil, hayatta gösterdiği canlılık kabiliyetinin azalma derecesi ile çalışmasına nihayet vermektir. İnsan enerjisinden, başlangıcından sonuna kadar bir katre ziyan etmeksizin faydalanmanın çaresi budur; biz de buna en çok muhtaç olan milletlerden biriyiz (Rado 2003: 46).

İnsanın gençlik yıllarının çoğunu boşa harcayarak faydalanamadığımız üretkenliliğinden maalesef en olgun ve güzel şeyleri yapma deneyimine sahip olduğu

yıllarda da onu emekliye ayırarak kaybettiklerimizi iki katına çıkarıyoruz. Böylece, bir insanı 65 yaşına geldi diye emekliye ayırmak da yazar tarafından eleştirilir. Ona göre, insan ne zaman artık verimli olamadığını fark ederse, kendi kararıyla işi bırakmalıdır. Bütün bu satırlar Rado'nun çalışma hayatına dair düşünceleriyle doludur. Ona göre tek bir gerçek vardır: Mümkün olduğunca çalışmak ve alınabilecek en yüksek verimi elde etmektir. Bunu sağlamanın yolu da yukarıda alıntıladığımız son bölümde açıklanır yazarca: "Tahsil devresini kısaltmak, bir genci mümkün olduğu kadar erken, en canlı yaşlarında iş başına getirmek, ancak ihtiyarlayıp çalışamayacak hale geldiği zaman, yani kanundaki yaş haddi ile değil, hayatta gösterdiği canlılık kabiliyetinin azalma derecesi ile çalışmasına nihayet vermektir." Bu tarz bir çalışma hayatında amaç, bu bölümün özeti sayılabilecek olan bir cümle, "insan enerjisinden, başlangıcından sonuna kadar bir katre ziyan etmeksizin faydalanma"dır. Hedefini en başta koyan ve çağdaş ülkeler seviyesine ulaşmayı amaçlayan bir ülkenin insan gücünden ziyan etme lüksü yoktur. Aksine insanın üretkenliğine çokça ihtiyacı vardır. Yazarın bu bölümdeki son cümlesinde geçen "Buna en çok muhtaç olan milletlerden biriyiz." sözü ilerlemek için çalışmaya ne kadar ihtiyacımız olduğu vurgular.

Emeklilik de dâhil olmak üzere buraya kadar bu bölümde anlatılanlar göz önünde bulundurulduğunda Rado'nun eğitim süresine itirazlarını, uzun oluşuna karşı çıkışının temelinde insanın üretkenliliğinden faydalanmanın olduğunu söylenebilir. O, insanın nasıl daha fazla üretebilirin, verimli ve faydalı olabilirsiniz arayışındadır. Bunun için insanı daha fazla çalıştırmanın hesabını yapar. Bu açıdan bakıldığında Rado, "tahsil devresi"ni değil, "çalışma devresi"ni düzenlemek istediği söylenebilir. Bu yönde yaptığı tespitleri ve görüşlerini şu şekilde özetleyip yorumlayabiliriz:

- İlkokula başlama yaşı yedidir. Ama, yedi yaş okula başlamak için geç kalınmış bir çağdır. Çocuk beş yaşında başlamalıdır. Bu yola erken başlamalıdır ki erken bitirebilsin. Bu konuda yapılan bir araştırma Rado'nun bu konuda haklı olduğunu

gösterir bulgulara ulaşmıştır. Birçok ülkede ilkokula başlama yaşı altıdır. Hatta beş yaşında ilkokula başlanan ülkeler vardır.

“İsrail’de zorunlu eğitim yaşı 5-16’dır.

İngiltere de zorunlu okula başlama yaşı 5’tir.

Belçika’da da zorunlu okula başlama yaşı 6’dır.

İtalya’da zorunlu eğitim yaşı 6’dır.

Fransa’da zorunlu okula başlama yaşı 6’dır.”(Haktanır 2005: 62)

Yazar, okula başlama yaşında İngiltere’yi ve Amerika’yı örnek alır. Orada okula başlama yaşı beştir. Bizde de böyle olmalıdır.

- Bir lise diploması için 12 yıl okumak gereksizdir. Liselerin süresi en az bir sene kısalttırılmalıdır.

Eğitim, bir süreç olduğuna göre bu süreci kısaltmak değil uzun tutmak kalıcı bir öğrenme ve alanda uzmanlık için önemlidir. Kaldı ki; eğitim sürelerinin tarihsel gelişimini bilmemekle beraber Rado’nun verdiği rakamlar ile bugünkü rakamlar karşılaştırılabilir. Bu yazıların yazıldığı dönemde bir liseyi bitirmek için gerekli olan 12 yıl okuma zorunluluğu, yakın geçmişe kadar 11 sene olarak uygulanıyordu. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan, liseleri bir sene eksiltme denemesi, beklentileri karşılamamış, yani başarısız olmuş olmalı ki; yeni uygulanan programla birlikte bir liseyi bitirmek için 12 sene okuma şartı tekrar getirilmiştir. Bu uygulama, Rado’nun “liseleri bir sene kısaltmak gerek” tezini geçersiz kılmıştır.

- Üniversite eğitimi için 6 yıl fazladır. (Rado, burada en uzun süreli fakülteyi esas aldığını söylemiştir.) Ona göre bu sürenin kabul edilebilir bir süreye indirilmesi gerekir. Ancak, Rado’nun da dediği gibi, burada en uzun eğitim süresine sahip fakülteler temel alınmıştır. Oysa eğitim dâhil pek çok fakültenin verdiği eğitim dört yıllıktır. Rado’nun burada en uzun süreyi göz önünde bulundurması, anlattığı diğer konular da düşünülerek, söylemek istediklerinin etkisini artırmak, anlatımını daha dikkat çekici kılmak için bilerek seçilmiş bir durum olduğu söylenebilir.

- Bir öğrencinin 25 ($7+12+6=25$) yaşına kadar okulda beklemesi ve üretkenliğinden yararlanılmaması büyük bir kayıptır. Bu süreye bir de sınıf tekrarları için bir iki sene eklersek bir kişinin mezun oluncaya kadar yaşı 28-30'u bulur. Bu, kaybımızı arttırmaktan başka bir şey değildir.

Kısaca; uzatmalarla birlikte, bir insan 30–35 yaşına kadar okullarda kalmakta, en verimli yıllarını hiçbir işe yaramadan harcamaktadır. Bu süreyi makul ölçülere çekmek ve insanın en dinamik, en üretken olduğu yılları daha verimli kullanmak gerekir. Bunun ilkokula başlamayı yediden beş yaşa çekerek ve lise ile üniversite eğitimini en az birer yıl kısaltarak gerçekleştirilebileceğini düşünür, Rado. Böylece insan, okulda kaybettiği süreden en az üç beş seneyi kendine, milletine faydalı şeylerde harcama imkânına kavuşmuş olur. Yazara göre buna milletçe ihtiyacımız vardır.

2.2. Hayatı Erken Öğrenmek

İnsan, kişiliği olan bir varlıktır. Kişilik, bir insanı benzerlerinden ayıran bedensel, ruhsal özelliklerin tümü şeklinde tanımlanabilir. Kişilik, çevreye insanın, duygu, düşünce, tutum ve davranışı olarak yansır. Böyle bir değerlendirmede insan, “bio-psiko-sosyal” bir varlık olarak ele alınabilir. İnsan kişiliğinin oluşmasında bu üç faktörün önemli ölçüde etkisi vardır. İnsanın kişiliğini belirleyen, şekillendiren bu üç temel öğenin gelişmişlik durumu da insanın olgunluk seviyesidir. Biz bu bölümde, bu üç öğenin eğitimle ilişkilendiren kısımları üzerinde duracağız.

Biyolojik durum insanın fiziksel özellikleri ile alakalıdır. Biyolojik açıdan eğitime müsait hale gelenler bir eğitim programına tabi tutulurlar. Bunun belirli bir yaş aralığı vardır. Ama bir insanı sadece eğitim programına tabi tutmak yeterli değildir. Onun sosyal bir varlık olarak yetişmesini, sosyalleşmesini sağlamak gerekir. İnsanı

sosyalleştirmek, eğitimin temel hedefidir. Rado, sosyalleşmenin, çocukları soysallaştırmanın mümkün olduğunca erken yaşlarda gerçekleşmesi gerektiğini soyer. Bir çocuğu sosyalleştirmenin ailede başladığını, anne babanın elzem gorevinin "hayatı erken öğretmek" olduğunu şu satırlarıyla dile getirir:

İnsanda “olgunluk” denen hayatı bilme çağını kırktan sonraki yaşlara ayırmamız hayatı öğrenmekte hiç de acelemiz olmadığını gosteriyor. Halbuki yaşamanın sahididen yaşamaya benzemesi için hayatı erken öğrenmek lâzımdır. (Rado 2003: 141)

Bu noktada da ailenin çok buyk sorumlulukları vardır. Onların tutumları, çocuklarına yaklaşma tarzları çocuğu oldukça etkiler. Aynı yaşta iki çocuktan biri istenilen her yere gidebilirken diğeri, birilerinin yardımını olmadan, kendi başına herhangi bir iş yapamıyorsa bu, tamamen ailenin çocuğunu yetiştirme tarzından kaynaklanan bir durumdur. (fiziki şartları müsaitse) Yazar bu konuya da eğilir ve çocukların küçük yaşlardan beri iyi yetiştirilip toplumun bir parçası olmalarını ister, “Hayatı Erken öğrenmek” adlı yazısında.

Genç gazeteci arkadaşımız Tunç Yalman’ın İ. A. R. Wylie adlı bir İngiliz kadın muharririnden “Yaşamayı öğrenmemiz lâzım” başlığıle çevirdiği kısa bir makale sanki biz okuyalım diye yazılmıştır. Hayatı erken öğrenmek gerektiğini kendi hayatını örnek tutarak anlatmaya çalışan bu kadın, Londra’nın kalabalık sokaklarını 8 yaşında iken, babasının satın aldığı bir bisikletle dolaşmaya çıkmış, 10 yaşında iken Londra’nın 80 kilometre uzağındaki bütün mahalleri kendi mahallesi gibi biliyormuş. 11 yaşında tek başına Cambridge’e gidip orada bir müddet kalmış. 12 yaşına geldiği zaman babası artık kızının büyüdüğüne kanaat

getirip cebine 100 İngiliz lirası koymuş, bir de gidip gelme bileti alarak Norveç’e göndermiş. Kız orada da bir müddet kaldıktan sonra dönmüş biraz da mektebe gitmiş” (Rado 2003: 141)

Çocuğumuza karşı en önemli görevimizin ona yaşamayı öğretmek olduğunu söyledikten sonra hayatı erken öğrenen ile sadece okula giden, gitmekle yetinen kişiler arasındaki büyük farkları şöyle dile getirir:

Muharrir sözü buraya getirdikten sonra diyor ki: “Mektep arkadaşlarımın zekâları bana çocukça gibi geliyordu. İngiltere’deki bütün nehirlerin isimlerini biliyorlardı ama yanlarında dadıları olmadan caddenin bir tarafından öbür tarafına geçmek âcizdiler. Hesap meseleleri halletmesini biliyorlardı, fakat paranın hayattaki kıymeti hakkında hiç bir fikirleri yoktu...

Yani kısaca hayatı bilmiyorlardı. Yaşamak için asıl lâzım olan şeyleri mektepten çıktıktan, ömrü yarıladıktan sonra öğreneceklerdi. Halbuki doğru hayata giren adam 20 yaşında iken 40 yaşındaki adamın olgunluğuna erişebilir. Nitekim bizde de bin bir ihtimam içinde, evle mektep arasında değil de sokakta, hayatla teması kesmeden büyümüş, yetişmiş insanların pek genç yaşta edindikleri bilgiler hepimizi hayretlere düşürür. Bizim için o “büyümüş de küçülmüş” tuhaf bir mahlûktur. (Rado 2003: 141–142)

Evde anne babası, okulda öğretmenleri tarafından korunup kollanan çocuk caddedeki hayatta tek başına kaldığı zaman sudan çıkmış balık misali ne yapacağını şaşırır. Ona hayatı ve yeni şartlara uyum sağlamayı evde iken öğretmeliyiz. Bunu, çocuğa güvenmek, ona sorumluluk vermek ve kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmesini teşvik etmekle gerçekleştirebiliriz.

Bu bölümde üzerinde durulması gereken iki anlam birimi vardır: “hayatı erken öğrenmek” ve “büyümüş de küçülmüş”. Bu iki anlam birimi aslında eş anlama gelebilecek yapılardır. “Büyümüş de küçülmüş” deyimi “konuşması ve davranışları yaşına uymayan, büyüklerinki gibi olan çocuk”(Yörük 1997: 45) anlamına gelir. Hayatı erken öğrenmek demektir, bir bakıma. Yazarın isteği de çocukları mümkün olduğunca hayata erken hazırlamak, toplumda “büyümüş de küçülmüş” insanların sayısını arttırmaktır.

2.3. Ailenin Eğitimdeki Yeri

2.3.1. Aile ve Çocuk

“Ailenin sahip olduğu birçok fonksiyon içinde en önemlilerden birisi, belki de birincisi eğitimci bir özelliğe sahip olmasıdır. Aslında ailenin eğitici fonksiyonu onun yapısıyla ilgilidir. Eğer aile uyumlu, iç ve dış organizasyonu normal, toplumdaki çeşitli gelişmeler onun yapısını bozacak mahiyette değilse, çocuk için mükemmel bir eğitim yuvasıdır.

...

Çocuk ilk duyum ve algılarını aile çevresinde kazandığı gibi, ilk alışkanlıklarını ve ruhsal hayatının bütün temellerini de burada kazanır.”(Kıncal 1998: 12-13) Bu yüzden yeni nesilleri yetiştirmede aile çok önemlidir. Ailedeki öğrenme genellikle

bilmeyenin (genellikle çocuğun) bilenini örnek alması, onu taklit etmesi ile gerçekleşmektedir.

Çocuklar –tabii çocuk oldukları için- fark etmezler. Ama ben bir baba olarak bilirim ki, mekteplerin kapılarını yeniden açtıkları günlerde siz de onlar kadar, hattâ onlardan biraz fazla heyecanlanırsınız. Çünkü bir baba olarak, bir ana olarak bu fani dünyada üzerlerine titrediğimiz varlıklar onlardır. Eğer yorgunluklara katlanıyorsanız, üzüntülere göğüs geriyorsanız, bin bir sıkıntıyı yenmeğe gayret ediyorsanız yalnız onlar için, onların yetişmeleri, sizin kadar yorulmamaları, *üzülmemeleri* için katlanıyorsunuz.(Rado 1956: 49)

Bu bölümde bulunan son cümleinin yapısı incelemeye değerdir. Yazar bu cümlede aynı dilsel yapıların tekrarı ile anlatıma bir yoğunluk katıp okuyucudaki etkisini arttırmaya çalışmıştır. Şöyle ki: “Yorgunluklara katlanıyorsunuz” sözü ile “üzüntülere göğüs geriyorsanız” ve “bin bir sıkıntıyı yenmeğe gayret ediyorsanız” sözleri birbirleri ile aynı dilsel işlevlere sahiptir. Aynı işleve sahip bu sözleri birbirine bağlayan da cümleinin başındaki şart bildiren “eğer” sözcüğüdür. Ancak bu cümledeki yapı tekrarları bununla bitmez. “Onlar için” söz grubuyla yine aynı dilsel işleve sahip olan “onların yetişmeleri, sizin kadar yorulmamaları, *üzülmemeleri* için” söz grubu da yapıca birbirinin tekrarıdır. Hatta bu son söz grubunda yer alan birimler de birbirinin tekrarı olan yapılara sahiptir. “onların yetişmeleri= sizin kadar yorulmamaları= *üzülmemeleri*”. Bu dilsel yapıları noktalama işaretleri dışında birbirine bağlayan sondaki neden anlamlı “için” edatıdır.

Peki, çocuğumuz nasıl daha iyi yetişir, daha az yorulur, hiç üzülmez? Bir anne baba olarak bizler neler yapabiliriz?

... şunu bilmeliyiz ki canımızdan aziz bildiğimiz bu çocukları kollarından tutup mektebe göndermekle ana ve baba olarak vazifemizi tamamlamış olmuyoruz. Onların yalnız okumuş, bilmiş bir insan olarak yetişmelerinden daha mühim olan bir şey var. Çocuklarımızın her şeyden evvel iyi bir insan olmaları lâzım. Bizim sarfettiğimiz bütün gayretlerin, ancak onlar iyi birer insan olarak yetiştikleri zaman manası vardır. Çocuklarımızı bilgili birer insan olarak yetiştirmek öğretmenin vazifesi ise iyi insan olma doğru onları yöneltmek de anne ve baba olarak bize düşüyor. Çocuklarımıza evvelâ iyi birer örnek gibi görünmiye mecburuz. (Rado 1956: 50-51)

Öğrenmede çevresel faktörlerin önemi, çocuğun çevresinde gördüklerini örnek alıp benzerlerini yapmasındandır. Çocuk çevresinde gördüklerini alır, sonra da bir daha unutmamak üzere belleğine kazır. Bir çocuğun -özellikle okulöncesi çağında- çevresi çoğunlukla ailesidir. O, annesinden, babasından gördüklerini taklit eder, yapar. Böylece çocuk anne ve babasından çok şey öğrenmiş olur. Bunun için hem anne hem de baba örnek alındıklarını fark etmeli ve davranışlarını buna göre ayarlamalıdır.

Yazara göre, bir anne baba bilinçli hareket eder ve çocuğuna örnek olup onun iyi bir insan olarak yetiştirebilirse ancak vazifesini yerine getirmiş sayılır. Çünkü çocuğu okula götürüp getirmek, onun maddi ihtiyaçlarını karşılamaktan çok daha önemli bir görevi vardır, anne ve babanın: “Çocuklarımızın her şeyden evvel iyi bir insan olmaları” sağlamak. Bunun için de anne ve babalar, “iyi birer örnek gibi görünmiye mecbur”dur.

Çocuğun yer yüzünde en sevdiği iki mahlûk anası ile babasıdır. Dünyada bu kadar ana ve baba varken çocuğunuzu bunların arasına bıraksanız, o zengin, bu yakışıklı, şu kuvvetli demez ne halde olursanız olun yine sizi seçer ve daima, ufak yaştan itibaren her hareketiyle sizi taklit etmeğe, size benzemeğe özenir. Bu yüzden ona taklit edilmeye lâıyk bir insan gibi görünmeğe mecbursunuz. Evinizdeki her hareketiniz, hadiseler karşısında takındığınız her tavır, siz farkına varmasanız bile onun için bir derstir. Öğretmenin mektepte öğretemeyeceği birçok şeyler vardır ki onları çocuğunuz sizden öğrenir. (Rado 1956: 51)

“Ailede çocuk, anne ve babanın biyolojik varlıklarının bileşkesi olarak doğar; onların besleme ve korumaları ile toplumun bir üyesi durumuna gelir. Bu, işin bir yüzüdür ve daha çok dışarıdan görülen kısmıdır. Oysa, çocuğun, yine bunlar kadar önemli olan zihinsel, duygusal, toplumsal ve ahlâkî yönleri de vardır. Çocuğun bu yönleri, ailede anne ve babadan değişik şekillerde etkilenir.”(Binbaşıoğlu 2004: 45) Bu etkinin anlatıldığı yukarıdaki bölümde geçen “seçmek”, “taklit etmek” ve “benzemeye çalışmak” aile içindeki öğrenmenin gerçekleşme biçimini göstermesi bakımından dikkate değer birimlerdir. Çocuk çevresinde yer alan insanlar arasından anne babasını seçer, onları taklit eder ve sonunda onlara benzer. Bu yüzden çocuk için “bir ders” olan “her hareket” ve “her tavır”ın sergilenmesinde dikkat edilmeli, çocuğun tüm hareketleri gözlediği unutulmamalıdır. Anne ve baba örnek alındığının farkında olmalıdır. Peki, çocuğumuza neler öğretmeliyiz?

Bilhassa ona, biz öldükten sonra, yani hayatta yalnız kaldığı zaman sevilmesi ve muvaffak olması için insanları sevmeği öğretilim. Başkalarına fenalık ederek etrafına düşmanlar sıralamaması için doğuştan var olan zulüm yapmak istidadını merhamete çevirmeğe çevirmeye çalışalım.” (Rado 1956: 51)

Biz çocuğumuzu yalnız kendisine değil, aynı zamanda cemiyete faydalı bir adam olarak yetiştirmeye muvaffak olursak analık ve babalık vazifelerimizi lâıykıyla yapmış oluruz. (Rado 1956: 52)

Bütün gayretlerimiz sırf onun iyiliği için olduğuna, yani hayatta rahat etmesini, sevilmesini ve yükselmesini istediğimize göre ona doğruluğu, âdil olmayı, sözünde durmayı, iyilik etmeyi öğretmeliyiz. Her vasıttan istifade ederek bunları telkin etmeli, telkin etmekle de kalmayıp hayatta olduğumuz müddetçe onu takip etmeliyiz. (Rado 1956: 52)

Bütün arzusu çocuğunun iyi yetiştirmek olan anne ve babanın çocuklarına okulda öğrenemediği birçok şeyi öğretmesi gerekir. Her şeyden evvel onu, iyi bir insan olarak yetiştirmelidir. İyi bir insanın özelliklerini de yazar şöyle sıralar: İnsanları sevmek, doğru olmak, âdil olmak, sözünde durmak, iyilik etmek. Bütün bunların yanında çocuğun sadece kendisi için değil vatanına, milletine faydalı olması gerekir. Çocuk ancak böyle yetişirse anne ve baba görevlerini tam olarak yapmış sayılabilirler.

Bu metinde etkin olan dilsel kullanımlar; öge tekrarları ve bileşik eylemlerdir. Öge tekrarları, açıklanmak istenen şeyin vurgusunu arttırmak, daha iyi anlaşılmasını sağlamak, bileşik eylemler de dile getirilen durumun tasvirini, betimlenmesini sağlamak amaçlıdır. Yani bu bölümde yazar dilin açıklayıcı ve betimleyici özelliklerinden faydalanmıştır. Aynı metnin son bölümlerinde de öge tekrarları, etkin bir biçimde kullanılmıştır.

“Bilhassa ona, biz öldükten sonra, yani hayatta yalnız kaldığı zaman sevilmesi ve muvaffak olması için insanları sevmeyi öğretelim.” cümlesinde “biz öldükten sonra” ve “hayatta yalnız kaldığı zaman” birimleri hem dilsel işlev hem de anlamsal olarak birbirinin eşitidir. Bunları birbirine bağlayan “yani” sözcüğünden hareket edersek anlattığı durumu daha açık, anlaşılır kılma ihtiyacını karşılamak ve okuyucunun zihnindeki soru işaretlerini gidermek için birinci kısmın açıklayıcısı olarak ikinci bölümün, “hayatta yalnız kaldığı zaman”ın, kullanmış olduğunu söyleyebiliriz.

Aynı biçimde bir tekrar da şu cümlede mevcuttur: “Bütün gayretlerimiz sırf onun iyiliği için olduğuna, yani hayatta rahat etmesini, sevilmesini ve yükselmesini istediğimize göre ona doğruluğu, âdil olmayı, sözünde durmayı, iyilik etmeyi öğretmeliyiz.” Burada geçen “doğruluğu, âdil olmayı, sözünde durmayı, iyilik etmeyi” sözler yapıcı birbirinin tekrarıdır. Hepsi de cümlelerin nesnesi konumundadır. Bu nesnelerin hepsi de “ona” sözcüğüne gönderme yapmakta, birbirine de virgül ile bağlanmaktadır. Böyle bir kullanım anlatımda yoğunluk ve anlatılanlara vurgulama sağlar. Yazarın da kullanımı bu amaçlıdır. Yukarda da geçen “yani” açıklayıcı edatının kullanımına benzer bir kullanım bu cümlede de mevcuttur. Burada “bütün gayretlerimiz sırf onun iyiliği için olduğuna” bölümünü açıklamak için kullanılmış ve “hayatta rahat etmesini, sevilmesini ve yükselmesini istediğimize” bölümünün başına getirilmiştir. Bu açıklayıcı bölümde yer alan birimler de birbirinin tekrarıdır. Hepsinin amacı da “çocuğun iyiliğini” açıklamaktır. Görevsel olarak da birbirinin aynısıdır. Bu yüzden birbirlerinden noktalama işareti ile ayrılmışlardır.

2.3.2. Aile ve Öğretmen

Eğitimde başarıyı yakalamak, veli-öğretmen-öğrenci işbirliğine bağlıdır. Aile ve öğretmenin ortak amacı önceden belirlenmiş hedefleri çocuğa öğretmek, onu beklentileri karşılayacak hale getirmektir. Çocuğu eğitmektir. Ama Rado’nun yazılarında yer alan aile-öğretmen ilişkisi bu amaca hizmet eder nitelikte değildir. Başarıyı sahiplenen ama başarısızlıkları öğretmene yükleyen bir aile yapısından söz

edilmiştir. Ele aldığımız metinlerde yer alan ailelere göre, başarısızlığın nedeni öğretmenlerdir. Aileler ve çocukları herhangi bir başarısızlığın nedenini kendilerinde arayacaklarına, başarısızlıklarını itiraf edip gerçekleri sorgulayacaklarına, daha kolay olanı, öğretmeni suçlama yolunu, tercih etmektedir.

Belki sizin de bir gün başınıza gelmiştir: Oğlunuz belki lise bitirme imtihanlarında birkaç dersten kaldı veya Üniversiteye giriş imtihanlarını kazanamadı. Tabî üzüldünüz. Bunda yerden göğe kadar hakkınız vardır. Fakat acaba çocuğunuzun imtihanlarında iyi cevap veremediğini samimiyetle kabul ediyormusunuz? Yoksa onun söylediğine hak vererek hocaların kendisine gazez bağladıklarına veya okutmadıkları şeyleri sorduklarına yahut da sorduklarının esasen yanlış olduğuna mı inanıyorsunuz? Zannederim son ihtimaller size daha mülâyim görünür. Çünkü imtihanda muvaffak olamamış kimseler için çalışmadığından döndüğünü itiraf eden, değil çocuklar arasında, büyükler arasında da pek nadirdir. Kendi çocukluğumuzu hatırlarsak imtihandan çıktıktan sonra muvaffak olamayışımızın sebeplerini araştırırken kendimizden çok hocada kabahat bulduğumuzu, ya az sorduğunu, yahut bilmediğimiz sualde ısrar ettiğini, bir suali bilmemenin o kadar mühim bir şey olamayacağını, sene içinde bir gün sınıfta bulunmayışımıza fena halde içerlediği için hocanın gazezkârlık ettiğini samimi surette kabul etmiş, başkalarını da, kendimizi de aldatmanın yolunu kolayca bulmuşuzdur.” (Rado 1956: 116-117)

Ailenin veya çocuğun her başarısızlıkta öğretmeni sorumlu ve suçlu göstermesi karşısında öğretmen ne yapmaktadır? Başarısızlık nedeni olarak gösterilmesi onu nasıl etkilemektedir? Öğrencilere karşı tutumunda herhangi bir değişme oluyor mudur? Yazar, bu sorulara cevap olabilecek şu bölümü kaleme alır:

Ben bir müddet liselerde hocalık ettiğim için çok iyi biliyorum. Sınıfta döndürdüğüm çocuklar oldu. Onları geçirmek için elimden gelen gayreti esirgememişimdir. Fakat bir takım çocuklar bildikleri için sınıf geçerken bilmemekte, çalışmamakta ısrar etmiş olanları da geçirmekte hocanın vicdanını zedeleyen bir haksızlık vardır. Ama biz ekseriya kendi kendimizi aldatmaya çalışırız ve imtihanda muvaffak olamadığımız zaman hiçbir sebep bulamazsak, o gün başımızın ağrıdığını ileri süreriz. Belki de sahiden başımız ağrımıştır ama bu şüphesiz hakikî sebep değildir; kendimizi aldatmak için bulduğumuz sebeptir. (Rado 1956: 116-117)

Durumun farkında olan öğretmen çalışıp hak edenleri mezun etmektedir. Ancak çalışmayan ve çalışmamakta direnen kişileri geçirip geçirmeme ikilemini yaşamakta, her şeye rağmen herkesi geçirmek için gayret göstermektedir. Rado'ya göre çözüm: ailenin sorumluluk almasında, kolayca kaçmamasındadır. Suçu öğretmene atmak, çocuğun başarısızlığını araştırmamak sorunu çözmez, sadece anne ve babanın kendilerini aldatmalarına yardımcı olur. Yani kendi kendilerini aldatırlar. Bu kolayca kaçmayı şu şekilde dile getirir:

İmtihanda muvaffak olamadığımız zaman çalışmadığımızı, anlamadığımızı kabul etmeyi gururumuza yediremiyor, kabahati hocaya yüklemeye kalkıyoruz. Oğlumuzun biraz tembel olduğunu, tembel olmasa bile haylazlığı yüzünden kitabı açmadığını teslim etmektense hocanın garezkâr olduğunu kabul etmek bize daha mülâyim geliyor. (Rado 2003: 118)

Bu son bölümde bileşik eylemlerin etkin kullanımları söz konusudur. İki cümlelik kısa bir paragrafın içinde dokuz on bileşik eylem kullanılmıştır: “muvaffak olamamak, kabul etmek, gururumuza yedirmemek, kabahati hocaya yüklemek, tembel olmak, kitabı açmamak, garezkâr olmak...” Bu bileşik eylemlerin geneline bakıldığında bir durumu dile getirdikleri görülür. Bu eylemler, ailenin(suçlayıcı, asıl sorunla karşılaşmaktan kaçınan, sorumluluk almayan...), çocuklarının (tembel, başarısız, hocayı suçlayan...) durumlarını tasvir etme, canlandırma görevi üstlenmişlerdir.

2.4. Öğretmenler

Eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğretmen oldukça önemli bir etkiye sahiptir. Hedeflenen davranışları belirleyen, onların gerçekleşmesinden en çok sorumlu olan ve sınıf içi organizasyonu sağlayan hep öğretmendir. O, eğitim ortamını düzenleyen, programı uygulayan ve değerlendiren en önemli kişidir. Bu yüzden alanına hâkim, mesleğine ilgili, yatkın ve yetenekli olmalıdır. Bu hususlarda yeterli olmayan bir öğretmen eğitim hedeflerini ne kadar gerçekleştirebilir?

Rado, eserlerinde öğretmenler üzerinde çokça durur. Ona göre de öğrencilerin yetişmesinde öğretmen ilk ve en çok sorumluluğu bulunan kişidir. Resim yapma meselesine değindiği bir yazısında bir öğretmenin isterse öğrencilerini ressam olarak yetiştirebileceğini söyler. Ancak Türkiye’de buna rastlamanın nerdeyse imkânsız olduğunu da dile getirir. Bizdeki resim öğretmenlerini de genellikle öğrencilerin yeteneklerini körelten kimseler olarak gördüğünü anlattığı bir yazısında bu disiplin ile ilgili gözlemlerini ve düşünceleri şöyle sıralar:

Resim yapmasını bilenimiz pek azdır. Hâlbuki hepimiz ilkokulun ilk sınıflarından başlayarak ortaokulun son sınıfına kadar, yani tam sekiz yıl resim dersi gördük. Bugün

çocuğumuzda resim yapma kabiliyeti sıfırdır. Acaba topyekûn resme istidadımız mı yoktu ki ellerimiz, sekiz yıllık öğretime rağmen en basit şekli gülünç olmaksızın karalamaktan bile âciz kalmıştır?”(Rado 2003: 255)

Yazara göre bu kara tablonun ortaya çıkmasında en çok sorumlu olanlar, resim yapmadaki geri kalmışlığın müsebbibi, bizzat resim öğretmenleridir:

Resim öğrenmemize meydan vermeyen ikinci engel ise bizzat resim öğretmenlerimizdi. Resim öğretmenlerimizin bizdeki resim istidadını sekiz sene süren sistemli bir çalışma sonunda tepelemeğe muvaffak oldukları bugün artık meydana çıkmış bir hakikattir. Bütün bir nesil topyekûn istidatsız olamaz. (Rado 2003: 255)

Bu sözlerde yapılanlara bir isyan vardır. Durumu kabullenmemek, olanlara karşı çıkmak söz konusudur. “İkinci engel ise bizzat resim öğretmenlerimizdi.” sözünde geçen “ikinci engel” birimi öğretmenlerin bu işteki sorumluluk sırasını gösterir. Resim eğitimindeki geri kalmışlığın ilk sebebi metinde daha önce anlatılan “ailenin tutumu” ve “dini inanışlar”dır. Bunlardan sonra da öğretmenlerin sınıf içi tutumu gelir. Okul dışındaki olumsuzluklara rağmen bir öğretmenin öğrencilerini bir ressam olarak yetiştirebileceğini iddia eder, Rado. Çünkü o, Türk çocuklarının diğer çocuklardan yetenek bakımından daha geri olmadığına inanmaktadır:

Türk çocuğunun bu sahada nasıl yaratıcı bir istidat taşıdığını Yozgat ortaokulunun çocukları ispat etti. Edimburgh üniversitesi güzel sanatlar tarihi profesörü Herbert Read onların küçük ellerinden çıkan resimleri gördükten sonra “14-15-16

yaşındaki İngiliz çocuklarının yaratıcılık bakımından bizim aynı yaştaki Yozgat çocuklarından geri olduğunu” söylemiştir. (Rado 2003: 255)

Yetenek bakımından diğer çocuklardan farkı bulunmayan Türk çocukları neden gözle görülür bir başarı yakalamamıştır? Neden bizde resim yapabilen çocuklar yetişmemektedir? Bunun cevabını da şöyle verir: “Bizimkiler daha ilk kalemde yaptığımız çocuk şekillere güldükleri için bizi resimden soğutmuşlar, resim defterimizi bucak bucak saklamayı, bir de kopyeciliği öğretmişlerdir.” (Rado 2003: 256)

Bu kopyacılıktan kurtulup özgün resimler yapmak için de “... istidat öldürmeyip geliştiren bir ressam – öğretmen bulmak talihine kavuşmak.” gerekir. (Rado 2003: 256)

Peki, arada işinin ehli olup da çocuklara güzel resimler yaptıran, başarılı öğretmenler yok mu? Tabi ki vardır. Tıpkı Cemal Bingöl gibi... Yazar, Cemal Bingöl’den bahsederken bir resim öğretmenin dolayısıyla bir öğretmenin nasıl olması gerektiğini de anlatır:

Elbetteki bu nurlu Türk çocukları dünyaya yeni gelmeye başlamadı. Ama onlar Cemal Bingöl gibi istidat öldürmeyip geliştiren bir ressam – öğretmen bulmak talihine kavuştular. Bizimkiler daha ilk kalemde yaptığımız çocuk şekillere güldükleri için bizi resimden soğutmuşlar, resim defterimizi bucak bucak saklamayı, bir de kopyeciliği öğretmişlerdir. Cemal Bingöl ve arkadaşlarının talebeleri ise Doğan Kardeş’in

sergisindedirler. Onlar sayesinde resim yapmasını bilen bir nesil çok şükür nihayet sükun edebildi. (Rado 2003: 255)

Çocuğun yaratıcı ruhunu eğiterek içindeki üretkenliği aktif hale getirmenin örnek öğretmen davranışı olduğunu belirten yazar, bu tür öğretmenlerin azlığından yakınır. Yıllardır kayda değer bir başarı sağlanamayan resim gibi yeteneğe dayalı alanlardaki başarısızlığın önüne geçmek, yetişecek nesilleri bu alanlarda başarılı kılmak için Cemal Bingöl gibi başarılı, öğrencilerinin üretkenliğini sağlayabilen öğretmenlerin sayısını arttırmamız gerektiğini “talihine kavuşmak” sözü ile okuyucuya hissettirir. Yazarın bu düşüncesine katılmamak mümkün mü? Biliyoruz ki; çocuğun okula başlaması ile birlikte, öğretmen onun dünyasının en etkin, en vazgeçilmez kişi olur. İlköğretim çağındaki çocukların eğitiminde en temel öge de öğretmen ile çocuklar arasındaki ilişkidir çoğu zaman. Çoğu zaman bu ilişki, çocuğun okula ve arkadaşlarına karşı gösterdiği tepkiyi, başarısını ve gelişimini etkiler. Dolayısıyla, öğrenmeyi “etkileyen psikolojik faktörler arasında öğretmenin sınıf içi tutum ve davranışları önemli yer”(Yalçın 2002: 57) tutar. Etkili bir öğretmen öğrenmenin hızlı ve tam olmasını sağlar. Dersi sevimli, çekici kılar. Öğrenciler, o dersin gelmesini sabırsızlıkla beklerler. Bunun tam tersi durumlar da yaşanabilir. Yazarın örneğindeki gibi; öğretmenin, resim dersinde öğrencilerin yaptıkları ilk resimleri komik görmesi ve alaycı bir tavırla gülmesi, resim yapanları bu dersten soğutmakta, resim yapma isteklerini bitirip yeteneklerini köreltmektedir. Yeteneklerini geliştiremeyen öğrenci öğretmenin alaycı tavırlarından kurtulmak, iyi not almak... gibi sebeplerden dolayı kopyacılığa yönelmektedir. Var olan bir resmi, bir şekilde kopya etmekte, başkasının emeğine ortak olmaktadır. Oysa eğitimin amacı bireyi olabildiğince kendine yetebilen özgür bir insan haline getirebilmektir. Kopya çekmeyi öğrenen kişi ise başkasına bağlı, bağımlı hale gelir ki; bu, eğitimin amacıyla çelişir. Yazarın anlattığı devir için Türkiye’deki tablo maalesef böyle çelişkilerle doludur. Sekiz yıllık eğitime rağmen doğru dürüst resim yapmayı beceren kişi sayısının çok az olması bunu gösterir. Ayrıca şarkı veya türküyü hakkıyla söyleyebilen, şiiri doğru seslendirebilen kişi sayısı da azdır.

Bu durumdan kurtulmak ve yetenekleri gelişmiş bireyler yetiştirmek için insandan, sanattan, eğitimden anlayan öğretmenlerin yetiştirilmesi şarttır. Bu öğretmenler, öğrencilerinin ilk ürünlerini, güzel sözler ve davranışlarla taltif edip ödüllendirerek, onları daha güzel ürünler yapmaya teşvik ederlerse yeteneğe dayalı dersler çok daha zevkli bir uğraş haline gelecektir. Yazarın da “istidat öldürmeyip geliştiren bir ressam – öğretmen” sözü ile vurgulamak istediği de budur. Bu durum diğer dersler için de geçerlidir.

2.5. Kitaplar

2.5.1. Kitaplarının Fiyatı

Bir ülkenin kültürel anlamda ilerlemiş olması modern dünyada önemli bir göstergedir. Bu kültürel ilerlemenin yolu eğitimden, kitap, gazete, dergi... gibi basılı eserleri okumaktan geçer. Ülkemizde cumhuriyet sonrası başlatılan okuma-yazma seferberliği her ne kadar okuyabilen insan sayısını arttırmışsa da onların okur olmalarının önünde önemli engeller vardı. Bunun için okuma-yazma öğrenenleri okur haline getirememişiz. Peki, bu engeller nelerdir? Bunların en başında kitapların pahalılığı gelir. Yazar durumla ilgili tespitlerini şöyle ifade eder:

Memleketimize gelen yabancı memleketlerin kitap ve dergileri ateş pahasındadır. Hele Fransa’dan gelenlerin neden bu kadar pahalı olduklarını henüz kimse bilemiyor. Fakat bizim yerli kitaplarımız da yabancı kitapları kadar pahalı olmamakla beraber ucuz da değildir. (Rado 2003: 222)

Rado, sadece durumu tespit etmekle yetinmez, kitapların neden pahalı olduğunu araştırır. Sonunda şu gerçeklerle karşılaşır:

Dün bir kitapçı arkadaşşıma bunun sebebini sordum. Önce kitap satışlarının durgunluğundan bahsetti. Geçim zorluklarının bir çok vatandaşları kitaba para ayırmaktan menettiğini söyledikten sonra gazeteleri ve dergileri olduğu gibi kitabı da yurdun her tarafına dağıtacak, okumak isteyen vatandaşın eline kadar götürecek bir dağıtma teşkilatından hâlâ mahrum oluşumuzu bizde kitap pahalılığının başlıca sebebi olarak gösterdi. (Rado 2003: 222)

Göröldüğü gibi;

- Geçim zorlukları,
- Kitap satışlarındaki durgunluk,
- Kitapları tüm şehirlere dağıtacak bir teşkilatın olmaması

... gibi sebepler kitapların az basılmasına ve maliyetlerinin çok olmasına neden olmuştur. Maliyetin yüksek oluşu da kitapların etiketlerine yansımıştır. Bunu önlemenin yolu yok mudur? Elbette vardır:

Bastığımız kitaplar daha ucuza satılabilir. Fakat satılamıyor. Çünkü bir kitabı çıkardığımız zaman fazla satılmayacağını göz önünde tutarak meselâ dört beş bin nüshadan fazla basmıyoruz. Kitabın bu kadar az basılması maliyetinin yüksek rakamlarda kalmasına sebep oluyor. Eğer aynı kitabı on bin, on beş bin nüsha bassak şüphesiz her kitaba düşen maliyet daha az olacak, dolayısıle kitap ucuzlayacaktır.” (Rado 2003: 222)

Kitapların maliyetini azaltmak ve herkesin alabileceği makul fiyata çekmek için bazı çalışmaların yapılması şarttır. Yazara göre bu çalışmaların ilki, çok basılan kitapları ülkenin her köşesine dağıtacak bir şirketin kurulmasıdır.

Fakat biz bir kitabın tirajını nasıl yüksek tutabiliriz ki? Satış sahalarımız İstanbul, Ankara, İzmir gibi birkaç büyük şehre inhisar ediyor. Memleketimizde köyler değil, nahiye merkezleri değil, kaza hattâ vilâyet merkezlerinden çoğuna gazete de, kitap da gitmez. Geniş bir dağıtma teşkilâtı kurulmadıkça kitap ucuzlayamayacağı gibi okuma seferberliğinin de muvaffak olacağı yoktur. Nahiye merkezinde ilkokul öğrencisinin beş yılda on ders kitabını okumasile dâvanın halledileceğine inanmak saflıktan başka bir şey değildir. (Rado 2003: 222)

Ülkemizde basılı eserlerin yurt geneline dağıtılamaması ve İstanbul, İzmir, Ankara gibi büyük şehirlerin okur sayısı göz önünde bulundurularak kitapların az basılması, kitap maliyetlerinin artmasının en önemli nedenidir. Kitap fiyatlarını aşağı çekmek ve ülkedeki okur sayısını arttırmak için dağıtıcı bir teşkilatın, şirketin kurulması şarttır. Dağıtım ağının genişlemesiyle birlikte bir kitaptan çokça basılacağı için maliyeti düşecek, maddi imkânsızlıklardan yakınıp kitaba para vermeye yanaşmayanların bu gerekçesi de ortadan kaldırılmış olacaktır.

Cumhuriyet sonrası başlatılan okuma seferberliğinin başarıya ulaşması da bir bakıma basılan kitapların yurdun her köşesine ulaştırılıp okutulmasına bağlıdır. Bunu sağlayacak olan da dağıtım şirketleridir. Kurulacak bir dağıtım şirketi okuma seferberliğinin başarılı sonuçlar vermesini kolaylaştıracaktır. Bu durum en çok da ilkokul çağındaki çocukları sevindirecek, onların okuma ihtiyaçlarını karşılayacak ve daha iyi yetişmelerinde önemli bir hizmeti gerçekleştirmiş olacaktır.

2.5.2. Kitapların İçeriği

Okullarda en çok kullanılan eğitim-öğretim aracı ders kitaplarıdır. Bu yüzden ders kitaplarının çağdaş öğretim yöntemleri temelinde hazırlanması önemlidir. Bu, eğitim-öğretim faaliyetinin hedefleri tutturulabilmesi için de şarttır. Çünkü iyi hazırlanmış ders kitapları, hem öğrencileri hem de öğretmenleri çağdaş bir eğitim - öğretime yönlendirecek en önemli araçlarıdır. Yazar, ders kitapları konusunda yazdığı bir yazıda okullarda bulunan ders kitaplarının ihtiyaçları karşılamaktan çok uzak olduğunu söyler:

... bizde bu devri anlatmak iddiasında olan edebiyat tarihî kitaplarından Namık Kemal, Abdülhak Hâmit ve diğerlerinin ne yaptıkları hakkında sarîh bir fikir edinmek hemen hemen kimseye nasip olmaz. Mevcud edebiyat tarihi kitapları ya alelâde bir biyografi silsilesidir; Namık Kemal'in dedesinin kim olduğunu, Abdülhak Hâmid'in Londra sefaretindeki maceralarını öğretir. Yahud da müellif yazdığı kitabı bu şahsiyetlere hayranlıklarını sunmak için eline geçmiş bir fırsat derekesine düşürmüştür; Namık Kemal'i sık sık yaralı bir aslana, Abdülhak Hamid'i ilâhî mısralarile yükseklerden uçan mehîb bir kuşa benzetir. Bu yüzden bîçare okuyucu akli selim ile girdiği kitaptan aptallaşmış olarak çıkar.

Eğer mekteplerde imtihan masasına oturmuş çocuk “Abdülhak Hâmit kimdir?” suali sorulduğu zaman: “Eski Londra sefiri!”, “Namık Kemal'den ne hatırlıyorsun?” denince: “Gür sakallı bir ihtiyar!” cevabını vermişse zavallıyı affetmek lâzımdır. Çünkü okuduğu edebiyat tarihinin yarısından fazlası bu nevi malumatla doludur. Hattâ onları birer insan olarak hatırladığına

şükrederim. Zira yeni devri böyle bir kitaptan öğrenen saf bir çocuğun Namık Kemal'i hakikaten “Yaralı bir aslan”, Abdülhak Hâmid'i “arasıra havalanan bir kuş” zannetmesi pek kabildir. Konferanslarımız da ekseriya bu kitapların metinlerini andırır. (Rado 2003: 244)

Edebiyat tarihi kitaplarının içeriği için Rado, “Ya alelâde bir biyografi silsilesidir yahud da müellif yazdığı kitabı bu şahsiyetlere hayranlıklarını sunmak için eline geçmiş bir fırsat derekesine düşürmüştür.” der. Bu içeriğin okura bir fayda sağlamadığı gibi onun yanlış ve yanlış bilgiler edinmesine sebeptir. Edebiyat eğitimi ile ilgili anlatılan bölümde de dile getirildiği gibi, kitapların biyografilerle doldurulması sadece klişelere dayanan ezberci bir eğitime yol açar. Bunun yanında eğitim kitaplarında objektif olmayan değerlendirmelerin olması yapılan eğitimi bilimsel olmaktan çıkarır. Temeli öznel yargılara dayanan, kanıtlanabilirlikten uzak yanlış belki de yanlış bilgiler içeren bir eğitim ne kadar faydalıdır? Bu tür kitaplar okurun sadece kafasını bulandırır. Yazar da bunu, “Bîçare okuyucu akli selim ile girdiği kitaptan aptallaşmış olarak çıkar.” sözüyle dile getirmiştir.

Edebiyat kitaplarının ihtiyacı karşılayamamasından yakınan Rado, bu kitaplarının nasıl olması gerektiğini Tanpınar'ın konferansından esinlenerek açıklar:

Tanpınar, “...Namık Kemal, Recaîzade Ekrem, Abdülhak Hâmit, Sami Paşazade Sezai gibi şahsiyetlerle Tanzimat edebiyatının öyle vazih bir portresini çizdi ki, dinleyiciler, belki ilk defa olarak, bu devirde yetişen sanatkarların hangi şerait içinde, ne yaptıkları, Türk edebiyatındaki şayanı hürmet mevkileri hakkında sarih bir fikir edinmeğe muvaffak oldular.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Tanzimat edebiyatını anlatan o konferansında ne alelâde nüfus kütüğü malûmatile zihinleri şişirdi, ne de beyhude teşbihler yaparak Tanzimat edebiyatının şöhretli simalarını bir hokkabaz maharetile gözümüzden kaybetmeye çalıştı. Bilâkis onları oldukları gibi, hakikî hizmet ve kıymetleriyle sıraladı; sakalları ve tek gözlükleriyle değil, eserleriyle canlandırdı, tahlil etti. Dinleyiciler salondan bir şey öğrenerek çıktılar. (Rado 2003: 244)

Edebiyat tarihi eğitimi de edebiyat eğitimi gibi verimsizdir. Bunun başlıca nedeni ders kitaplarıdır. Edebiyat tarihi kitaplarında şair ve yazarların hayatları ile şahsi ilişkileri sloganlarla ve abartılı olarak anlatılmaktadır. Bunu okuyan öğrenciler de doğal olarak şair ve yazarları bu halleriyle tanımakta, eserlerini okumadan yanlış ve yanlış bilgilere sahip olmaktadır. Oysa eğitim kitaplarının gereksiz, öznel yargılardan arındırılmış, alanının gereksinimlerini karşılayacak biçimde, nesnel değerlendirmeler ışığında hazırlanmış olması şarttır. Edebiyat kitaplarındaki metinler bilimsel bir temele oturtulursa hedeflenen edebiyat eğitiminin gereksinimlerini karşılayabilir. Ama ülkemizde okutulan edebiyat kitaplarında -yazarın anlattığı devir açısından- edebi eserlerden yapılan alıntılar yerine bu eserleri üreten kişilerin hayat hikâyeleri veya bu kişiler hakkında yapılan eleştiriler ağırlıklı olarak yer alır. Bu ise bilgiyi ilk elden -sanatçıdan, metinden- değil de ikincil kaynaklardan –eleştirmenlerden- almaktır. İkincil kaynaklar birincil olanların yerini nasıl doldurabilir? Dolduramadığı da ortadadır. Edebiyat eğitimi olması gerekenin çok uzağındadır.

Edebiyat eğitimi için çözüm basittir. Bu sahadaki eğitim, biyografilerden çok üretilen edebi eserlere, bu eserlerin çözümlemelerine dayandırılmalıdır. Yetişen neslin yukarıda adları geçen kişilerin adlarını bile hatırlamaması veya hatırladıklarını yanlış telaffuz etmesinin başlıca nedeni eseri dikkate almadan şahsiyetleri ezberleterek hayat hikâyelerine dayalı bir öğretime zorlanmasıdır. Bundan acilen kurtulmak ve

anlatılacak kişileri oldukları gibi, hakikî hizmet ve kıymetleriyle sıralayan, sakalları ve tek gözlükleriyle değil, eserleriyle canlandırıp tahlil eden eserlere kavuşmalıyız.

Faydalı bir edebiyat eğitimi için önce kitaplarımızın içeriklerini gözden geçirmeliyiz. Edebiyat tarihi kitaplarında şair ve yazarların giyimleri, hayat maceraları... değil, onların eserleri ve bu eserlere ait değerlendirmeler yer almalıdır. Edebiyat eğitimi, ancak esere dayalı okutulursa faydalı bir disiplin olabilir. Öğrenciler de okuyanlar da “yetişen sanatkarların hangi şerait içinde, ne yaptıkları, Türk edebiyatındaki şayanı hürmet mevkileri hakkında sarih bir fikir edinmeğe muvaffak olur.”

2.6. Meslek Seçimi

Bir insanın gelecekteki yaşam biçimini belirlemede meslek seçimi bir dönüm noktasıdır. Bu yönde bir tercih yaparken doğru ve isabetli karar vermesi iş ve özel hayatına olumlu katkılar sağlar. Çünkü çalışmak, hayatımızda önemli bir yere sahiptir. Bunu göz önüne aldığımızda çalışma hayatımızın kalitesinin ve çalışma adına yaptığımız faaliyetlerin bireysel mutluluğumuza doğrudan etkisi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Dolayısıyla çalışma ve özel hayatımızda mutlu olmanın, iyi bir gelecek tesis etmenin ilk adımı kendimize uygun meslek seçmektir.

Mevcut durum ve yazarın anlattıkları ele alındığında kendine uygun meslek seçmiş olanlar toplumda işlerini severek yapmanın yanında, alanlarında ilerlemiş, böylece hem özel hayatlarında mutlu hem de iş hayatlarında verimli olmuşlardır. Bunun tersi bir durumda ise işinden hoşnut olmayan, verimsiz olmanın özel hayata etkisi mutluluktan yoksun bir hayat sürmek olmuştur. Bu iki durumu –kendine uygun meslek seçenle seçemeyenin yaşadıklarını- yazar yazılarında sıkça dile getirmiş, sebeplerini de söylemiştir.

2.6.1. Kişiliklerine uygun meslek seçemeyenler: İnsanlar çeşitli sebeplerden dolayı kendilerine uygun bir meslek seçemeyebilirler. Zaten içinde bulunulan koşullar çoğu zaman bir mesleği bilinçli olarak seçmeyi güçleştirmektedir. Yazar meslek seçimiyle ilgili yazdığı bir yazıda ülkemizden meslek seçmenin tesadüfî olduğunu anlatırken acı tabloyu önümüze serer:

Liseleri bitiren gençlerin hangi mesleği seçeceklerini bilemediklerinden şikayet ediyoruz. Doğrusu öyledirler. Orta mektepte ve lisede doktor olmayı kuran çocuk nasılsa hukuk fakültesine girmiştir. Mühendis olmayı aklına koyan genç ziraat fakültesine yazılır. Edebiyat heveslisi dişçi mektebinden mezun olur. Tüccar olmak için hazırlananı baytar mektebine devam eder görürsünüz. Sınıfta riya ziye birincisi beden hocası öğrenmektedir. Oktay Rifat'ın meşhur şiirinde olduğu gibi “Hesap bilmem, muhasebede memurum” diyeceklerin haddi hesabı yoktur. Demek ki yüksek mekteplerimizden çıkıp bir meslek edinenlerin çoğu bu mesleklere tesadüfün sevkile girmişler, isteklerine ve istidatlarına rağmen doktor, mühendis, ziraat memuru, dişçi, baytar, edebiyat öğretmeni olmuşlardır. (Rado 2003: 44)

Meslek seçiminin bilinçli yapılmadığı daha ilk satırda önümüze çıkıyor. “Gençlerin hangi mesleği seçeceklerini bilememesi” bunun kanıtıdır. Sonra ki satırlarda da bu bilinçsizliğin yol açtığı tesadüfler zinciri sıralanır. Bu insanların oluşturduğu sınıf da “Hesap bilmem, muhasebede memurum” diyenlerdir. Böyle bir sınıfın oluşmasına sebep de insanların istek ve yeteneklerine dikkat etmeden meslek seçmeleri veya seçmek zorunda kalmalarıdır.

Bir işe tesadüf eseri yerleşen bir insanın verimli olması hatta özel hayatında memnun olması düşünülebilir mi? Düşünülemeyeceğini yine yazardan aldığımız bir alıntıyla aktaralım.

Galiba bu yüzdendir ki bizde mesleğinden memnun adama raslanmaz. Kimi görseniz yaka silkiyor.” (Rado 2003: 44)

Memnuniyetsizlik, şikâyetler... sadece iş yapanlarda değildir. Aynı zamanda aileleri de durumdan hoşnut değil, şikâyetçidirler:

Oğlum memur olmasın da ne olusa olsun!”, “Doktorluk mu Allah göstermesin!”, “Çocuğumu ziraatçi görmek istemiyorum!”, “Öğretmenlik de meslek mi? (Rado 2003: 44)

İş hayatlarında verimsiz, özel hayatlarında mutsuz insanların artmasına neden olan meslek seçimindeki bu tesadüfler, kendiliğinden olmamaktadır. (Aslında nedenli olması tesadüf kavramını zorlar. Ama yazar durumu bu sözcükle aktardığı için biz de öyle kullanıyoruz.) Bu tesadüfleri ortaya çıkaran bazı nedenler tespit eder Rado. Bunları maddeler haline getirirsek:

I. Ailenin yanlış yönlendirmesi: Liseyi bitiren gençler çeşitli nedenlerden dolayı hangi mesleği seçeceklerini bilmezler. Bu nedenlerin başında aile baskısı gelir. Anne ve babalar zamanında kendileri olamadıkları ya da özendikleri bir mesleği çocuklarına seçtirmek için baskı yapar. Bunun uğruna çocuklarının istekleri, yetenekleri çoğu zaman göz ardı edilir. Amaç kişisel tatmindir. Ama bu iki yönlüdür. Birincisi anne veya baba zamanında kendi gerçekleştiremediğini, çocuğunun yapmasıyla avunmasıdır. İkincisi ise toplumda iyi bir statü elde etmektir. Bu baskı ve telkinler sonucunda gençler, genellikle anne-babalarının istekleri doğrultusunda bir

tercih yapmak durumunda kalırlar. Yapılan bu tercih ise çocuğun hem yeteneklerini köreltir hem de ileride işinden memnun olmayanların safına bir kişi daha katmaktan öteye gitmez. Rado da bu duruma değinir ve şu sözlerle yapılan yanlışlıkları dile getirir:

Çocukların istidadını en iyi keşfedecek insanlar analarla babalardır, sanılır. Halbuki hiçbir baba veya ana çocuğunu istidadına göre yetiştirmeği düşünmez, bilakis onun istidadını körletip kendi hangi mesleğe özeniyorsa çocuğunun o mesleğe girmesini arzular. (Rado 2003: 44)

Rado'nun ele aldığımız iki kitabında da ailenin meslek seçimindeki tutumu ile ilgili olarak kaleme aldığı anlam birimleri şunlardır:

Kimi görseniz yaka silkiyor: “Oğlum memur olmasın da ne olursa olsun!”, “Doktorluk mu Allah göstermesin!”, “Çocuğumu ziraatçi görmek istemiyorum!”, “Öğretmenlik de meslek mi?” Çocukların istidadını en iyi keşfedecek insanlar analarla babalardır, sanılır. Halbuki hiçbir baba veya ana çocuğunu istidadına göre yetiştirmeği düşünmez, bilakis onun istidadını körletip kendi hangi mesleğe özeniyorsa çocuğunun o mesleğe girmesini arzular. (Rado 2003: 44)

...

Henüz babanın ekmeğini yiyip onun emri altında olan zavallı çocuk da istidadına, hevesine, arzusuna aykırı mesleklere girmek zorunda kalır, sonra da ömrü boyunca bir gayri memnun örneği olarak dolaşır durur. (Rado 2003: 44)

...

Dikkat edin: Bütün büyük adamlar çocukken babalarıle mücadele etmişler, onların sokmak istedikleri mesleğe girmeyip istidatlarının sürüklediği yolu takibederek, babalarının arzusuna rağmen seçtikleri meslekte sivrilmiş, büyük adam olmuşlardır. (Rado 2003: 44)

Rado'nun anlattıklarından hareketle meslek seçimi esnasında ailede, anne ve baba ile çocuk arasında bir çatışma yaşandığı söylenebilir. Eğer anne ve baba baskın ise çocuğun istekleri ve yetenekleri hiçe sayılarak onların istekleri doğrultusunda bir tercih yapılmaktadır. Böyle bir tercihe zorlananlar, iş hayatlarında verimsiz, özel hayatlarında mutsuz insanlara adaydır. Buna karşın ailesinin isteğine karşı çıkıp kendi tercihlerini okuyanlar, çoğu zaman kendi mesleklerinde yükselmiş büyük adamlardan olmaları büyük olasılıktır. Ama önemli olan aile içindeki bu çatışmanın önlenmesidir. Bu sağlamanın yolunu da şöyle anlatır, Rado:

Eğer babalar çocuklarının istidadına saygı göstermeği bilseler ve onları teşvik etselerdi meslek seçmek işinde bu derece karışık olmaz, mesleklerini seven ve muvaffak olan insanlar çoğalırdı".(Rado 2003: 44)

Anne ve babanın çocuğunun seçimine saygı göstermesi ve onu teşvik ederek okumaya, başarılı olmaya yüreklendirmesi aradaki çatışmayı bitirecek, tercih yapmayı kolaylaştıracaktır. Eğer böyle olursa mesleklerinde başarılı olmuş, hayatlarından memnun olanların sayısı kendiliğinden artacaktır.

II. Ülkemizde bulunan eğitim sisteminin öğrencilerin ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir meslek seçmelerini engellemesi: Gençlerin ilgi ve yeteneklerini tespit edip onları doğru bir tercih yapmaya yöneltecek bir kurumun olmayışının meslek seçimini tesadüflere bıraktığını yazar aşağıdaki satırlar ile anlatır:

Bugünlerde rasladığım birkaç lise mezununa hangi yüksek tahsili tercih edeceklerini sordum. Hepsi de “Bakalım, hangisi nasip olursa!” dediler. Bekliyorlar. Kader kendilerini hangi yüksek tahsile veya mesleğe sevkedecek, henüz bilmiyorlar. Gerçi hepsinin olmak istedikleri bir şey var; istidatlarına ve heveslerine uygun meslekleri seçmişler. Fakat mutlaka o yolu tutabileceklerinden emin değiller. Kimisi mühendis olmak, kimisi doktor olmak, kimisi hukukçu olmak istiyor. Lise tahsili boyunca hep bu yollara gitmeyi gözlemişler. Ama şimdi o mesleklere atılmak türlü sebeplerden ellerinde değil. (Rado 2003: 45)

“Gençlere istidatlarını inkişaf ettirmek imkânı veren teşkilâtta henüz mahrum” oluşumuz Rado tarafından çok büyük bir eksiklik ve talihsizlik olarak görülür. Bu kurumun olmayışı meslek seçimini bilinçli yapmak yerine “hangisi nasip olursa!” biçiminde gerçekleşmesine neden olmuştur. Böyle bir seçim sonrası gelecek başarısızlıkları, mutsuzlukları ortadan kaldırmak yerine, “kader” kavramına sığınarak susulmaktadır. Burada geçen “tesadüf”, “hangisi nasip olursa” ve “kader” birimleri aynı anlam evrenine ait dilsel yapılardır. Yazar, aynı anlam evrenindeki birimleri kullanarak içinde bulunduğumuz durumu, hangi yolu tutacağımızı bilmemeyi, daha belirgin bir biçimde sunma imkânına kavuşmuştur.

III. Uygulanan sınav sistemi: Ülkemizde uygulanan üniversiteye giriş sınavlarında öğrencilerin beklenti, ilgi, istek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulmaz. Sadece belirli derslerden önceden sayıları kararlaştırılmış sorular sorulur. Bu sorulara da en çok cevap verip yüksek puan alanlar sıralanır. Sonra tercihleri göz önünde bulundurularak boş olan yerlere yerleştirme yapılır. Bu kısmi bir tesadüftür. Sınavda yeterli puanı alırsanız tercih ettiğiniz yirmi dört yerden birisine yerleştirilmeniz demektir. Bu durumu yazar öğrenci diliyle anlatma ihtiyacı hisseder ve “kapağı atmak” deyiimiyle adlandırır.

Mühendis olmak isteyen imtihanı kazanamazsa kendi tâbiriyle “Edebiyata kapağı atacak”. Hukukçu olmak isteyen eğer iş bulamazsa İstanbul’da hiç kimsesi olmadığı için yatılı bir yüksek mektebe girmek zorunda kalacak. Hangisi olursa olsun!
(Rado 2003: 45)

Bu bölümde yer alan şu ifade dikkat çekicidir: “Hangisi olursa olsun!”. Bu sözün aynı metinde üç yerde geçmesi, üzerinde ne kadar durulduğunu gösterir. Ayrıca aynı çağrışım alanına ait olan “hangisi nasip olursa!” sözü de buradaki vurguyu arttırır. Bütün bunlar bir üst anlam katmanına ait bir kavramla bağlantılı olarak dile getirilmiştir: “Kader”. Bu terim ile insanların meslek seçiminde tesadüflerin karşısında durumu kabullenmekten başka çareleri kalmadığı anlatılmıştır. Kader, bir bakıma, durumu kabullenmenin, tesadüflere teslim olmanın göstergesidir.

İçinde bulunduğu şartları zorlamayan, zorlayamayan veya tesadüflere teslimiyetçi bir tutum takınan ve mesleklerini seçerken mücadele etmekten çekinen kimseler çalıştıkları işten zevk almazlar, alamazlar. Bu durum Rado’nun yazılarında şu şekilde yer alır:

Henüz babanın ekmeğini yiyip onun emri altında olan zavallı çocuk da istidadına, hevesine, arzusuna aykırı mesleklere girmek zorunda kalır, sonra da ömrü boyunca bir gayri memnun örneği olarak dolaşır durur.(Rado 2003: 44)

Veya;

...Bütün bu çocuklar şimdi talihin elinde birer oyuncaktır. Hepsi talih rüzgârının müsait esip esmemesine göre bir mesleğe doğru itilecekler. Böylece hiç hoşlanmadıkları mesleklere doğru da gidecek ve ileride tuttukları işi sevmedikleri için muvaffak olamayan gayri memnunları teşkil edecekler. (Rado 2003: 45)

Peki, bütün bu olumsuzlukları aşmak, seçimi tesadüf olmaktan çıkarmak ve işinden memnun, başarılı, verimli insanların sayısını arttırmak için yapılacak şey nedir? Bu, “gençlere istidatlarını inkişaf ettirmek imkânı veren teşkilâtı” kurmak ve ailelerin çocuklarına yaptıkları tercihlerde saygı göstermesini sağlamaktan başka bir şey değildir.

IV. Maddi imkânsızlıkların ideal mesleği seçmeyi engellemesi: Herhangi bir tercih yaparken yukarıdaki etkenler normal olsa da olumlu bir seçim yapmayı engelleyecek bir faktör vardır: Maddi imkânsızlık. Bunun bir örneğini şöyle verir, Rado:

Diğer sebeplere gelince; “Birinin ailesi fakirdir. Hattâ şimdiden annesile iki kardeşi onun eline bakıyor. Halbuki çocuk Tıbbiyeye girmek arzusunda. 6 yıl okumak, sonra da bir ihtisas yapmak için 4 yıl fedakârlıklara katlanarak çalışmak zor iş. Onun için Tıp Fakültesinden vazgeçecek. Talebe iken kendisine

aylık verecek bir yüksek mektep arıyor. Yahut hem çalışıp hem okumasına elverişli başka bir mektep. Hangisi olursa olsun!”
(Rado 2003: 45)

2.6.2. Kişiliklerine uygun meslek seçenler: İşinden memnun, alanında yükselmiş bir insan olmanın ilk adımı baskı yapan aile fertlerine aldırmadan uygun mesleği seçmektir. Ailenin istekleri elbette önemlidir. Ama önce işi yapacak olanın hedefleri, istekleri ve yetenekleri seçilecek meslekteki ilk ve en etkili neden olmalıdır. Ancak yukarıda da geçen bazı sebeplerden dolayı bireyler kendi istek ve beklentileri doğrultusunda bir meslek seçememektedir. Seçmek isteyenler ise ilk başta aileleriyle mücadele etmeyi göze almak zorunda kaldıklarını yukarıda belirtmiştik. Bu durumu Rado, şöyle anlatır:

Dikkat edin: Bütün büyük adamlar çocukken babalarile mücadele etmişler, onların sokmak istedikleri mesleğe girmeyip istidatlarının sürüklediği yolu takibederek, babalarının arzusuna rağmen seçtikleri meslekte sivrilmiş, büyük adam olmuşlardır.”
(Rado 2003: 44)

Yazar, aileleriyle ve diğer olumsuzluklarla “mücadele etmiş” olanları işlerinde muvaffak olmuş, sivrilmiş kimseler olarak tanımlayarak bu konudaki görüşünü net bir şekilde ortaya koyar. Söylemek istediği şey basittir: İnsan her ne olursa olsun hedeflediği ve kendisine uygun olduğuna inandığı işi seçmelidir. Bunun için de, gerekiyorsa, mücadele etmekten çekinmemelidir.

2.7. Rado'nun Gençlere Öğütleri

Gençlerden mürekkep bir grup bana yazdıkları bir mektupta “bize biraz nasihat veriniz” diyorlar. Nasihat isteyebilmek için insan her halde pek genç olmalı. Netekim bu gençler de liseyi yeni bitirmişler. Hayatta nasıl bir adam olacaklarını henüz kararlaştırmamışlar. Tatil günlerini hep bu düşünce ile geçiriyorlarmış. “Bize biraz öğüt veriniz ki, aynı vaziyette olan genç arkadaşlarımız da bundan istifade etsinler. Sözlerini her halde boşa gitmez. Biz radyonun başında bekliyoruz” diyorlar. (Rado 2003: 119)

Bu bölüm dikkatle incelendiğinde içinde; nasihat istemek, nasihat vermek, öğüt vermek, genç olmak, istifade etmek, boşa gitmek... gibi söz gruplarının yoğun bir biçimde kullanıldığı görülür.

“Nasihat vermek” ile “öğüt vermek” eş anlamlı sözlerdir. İkisinin bir arada kullanılmış olması dikkat çekicidir. Bu kullanımın dikkat çekiciliği şuradadır: “Nasihat vermek” Rado'nun sözleri arasında iken “öğüt vermek” bunu isteyenlerin sözlerinde yer almasındadır. “Nasihat” Arapça kökenlidir ve Osmanlıca döneminde kullanılan bir sözcüktür. Bu yönüyle Rado'nun Osmanlıca'nın etkisinden henüz kurtulamadığını gösterir. Yeni nesil artık “nasihat” yerine “öğüt”ü kullanmaktadır. Bu kullanım eskiler ile yeni nesil arasında cumhuriyet sonrası oluşan dilsel terimleri kullanmaya yönelik farklılıklara çarpıcı bir örnektir.

Öğüt istemek için, yazarın da belirttiği gibi, bazı şartlar gereklidir: İnsanın genç olması, ne yapacağını bilmeyecek bir durumda olması... gibi. Yazardan öğüt isteyenler de hem gençtir, liseyi yeni bitirmişler, hem de bir çıkmazda olan, ne

yapacaklarını bilmeyen kişilerdir. Bu çıkmazdakilere yol göstermesi istenen yazarın gösterdiği çıkış yolu “iyi hazırlanmak ve çok çalışmak” olmuştur.

Bu gürültülü, bu binbir maceralı hayat içinde gençlerin daha 20 yaşlarından itibaren istikbal için
 — çok iyi hazırlanmaları,
 — Önerine açılan çeşitli yolların en selâmetli olanını seçmek zorunda bulunmaları,
 — Çok iyi öğrenmek için de devrimizin pek bol olan eğlencelerine kendilerini pek fazla kaptırmamaları icabediyor.
 (Rado 1956: 92)

Rado, kendisinden öğüt isteyen gençlere verdiği ilk öğüt; iyi hazırlanın ve en doğru olanı seçmeye, yapmaya çalışın olmuştur. Bunun da iyi bir eğitim gerektiğini, dolayısıyla gençlerin kendilerini eğlencelere kaptırmamaları gerektiğini açıkça söyler.

Bu bölümde üzerinde durulan iki eylem vardır: “iyi öğrenmek” ve “iyi hazırlanmak”. Bu iki eylemi gerçekleştirip hedefe doğru, emin adımlarla yürümek için de yapılan işin sevilmesi ve gönülden geldiği için yapılması şarttır. Yazar da bunun farkındadır: “Bütün mesele yükselmek azminin bir kere gönülde yer etmesi, düşüncenin hep o istikamette çalışmasıdır.” (Rado1956: 104) der.

Rado’ya göre; insan, sürekli çalışmalı ve bulunduğu durumu iyileştirmelidir. Daha iyisini yapmak için de sürekli olarak yeni şeyler denemeli ve yaptıklarını sevmelidir. “Daima yeni eserlere doğru gidelim ve daima yapmakta olduğumuz eseri sevelim.” (Rado 1956: 105)

“Yeni eserlere doğru gitme”yi öğütlemesi yazarın üretkenliğe, yeni şeylerin üretilmesine, verdiği değerin, önemin göstergesidir. Zaten yazarın gençlerden tek isteği de budur: Yeni şeyler üretmek için çalışmak, ama daima çalışmak. “...Çalışınız, durmadan çalışınız.” (Rado 1956: 120)

Rado, “Çalışınız, durmadan çalışınız.” dedikten sonra bunun nasıl olması gerektiğini, insanın nasıl bıkmadan, yorulmadan çalışabileceğini de anlatır:

Fakat aynı zamanda eğleniniz de. Mesele yorulmadan çalışmanın sırrını bulmaktır. Mütemadiyen aynı işi yapmak, aynı çalışmayı fasılasız devam ettirmek insanı yorar. Bir çalışmanın yorgunluğunu başka bir çalışma ile gideriniz. Beyinin bir çalışma ile meşgul olan bölümleri arasında boşluklar kalır. O boşlukları başka bir çalışma istifadeli bir şekilde doldurmak mümkündür. Milâdın ilk asrında yaşamış bir mütefekkirin güzel bir sözü vardır. Kendisine: “Kanun kabını, içine haddinden fazla ahlâk kaideleri doldurarak taşıyorsun” demişler. O da: “Ceviz dolu bir fıçıya kilolarca susam yağı dökülebilir” diye cevap vermiş. İnsan pek değişik şeyleri aynı zamanda yapabilir. Yeter ki, onları biribiri arasındaki boşluklara yerleştirmeyi bilsin. (Rado 1956: 120–121)

Rado, bu bölümden de anlaşılacağı üzere, zamanın her anını değerlendirmek gerektiğine, ama iyi ve faydalı işlerde değerlendirmek gerektiğine inanan birisidir. Gençlerin de içinde bulundukları anın farkına varıp iyi ve faydalı şeyler yapmalarını ister. Zamanı verimli kullanabilmeleri için de onlara “çalışmanın sırrını” verir. Ona göre çalışmanın sırrı: “Bir çalışmanın yorgunluğunu başka bir çalışma ile gider”ebilmektir. Bunu gerçekleştirebildikleri ve boş zamanlarını “istifadeli bir

şekilde doldur”abildikleri an, çalışmak yorucu olmaktan çıkıp zevkli bir uğraş haline gelecektir, onlar için.

Rado’ya göre insanın etkilendiği hatta inandığı tüm kavramlar çalışma ile şekillenir. Talih de böyledir. Yazara göre talih ve tesadüflerle gelen bir başarı yoktur. İnsan kendi yeteneklerinin farkına varıp onları geliştirmeye başladığı an talihli olmaya başlar.

...

Talihin birinci şartı, insanın bir kabiliyeti olmasıdır. Her insanın da mutlaka bir şeye kabiliyeti vardır. Talihli olmak için onu geliştirmeğe çalışmakla işe başlamak icabediyor. (Rado 1956: 112)

İnsanın kendi yeteneklerini geliştirebilmesi, başarılı, dolayısıyla talihli olması ancak kendine güvenip inanması ile mümkün olduğunun farkındadır, Rado.

Talihli olmanın ikinci şartı insanın kendisine inanması, nefesine itimat etmesidir. Ama bu inanç hiçbir zaman gurur derecesine çıkmamalı. (Rado 1956: 112)

Burada da, insanın kendine güveni konusunda, Rado’nun, diğer konularda olduğu gibi aşırılıklardan kaçınarak sadece olması gerekeni istediğini, savunduğunu görmekteyiz. Ona göre aşırılıklardan kaçınmak en az, insanın kendine güvenmesi kadar önemlidir. Zira kendine güvenin aşırısı gururdur. Gurur ise başarı veya talih değil “tam tersine, insana talihsizlik getirir.”(Rado1956: 112) İşini sevip de azimle çalışabilmek için yazarın bir uyarısı daha vardır: İstenilen, hoş giden bir işi mesleği seçmek.

Nasihat vermek gibi olmasın ama, şunu da ilâve edeyim ki, hayatta başkalarının, hattâ en yakınlarınızın değil kendinizin istediğinizi olmağa çalışınız. Sececeğiniz her meslek, eğer onu hakikaten istiyorsanız, sizin için iyidir. Seve seve çalışacağınız ve sevdiğiniz için muvaffak olacağınız meslek odur.” (Rado 1956: 122)

Meslek seçimi ile ilgili görüşlerini ele alırken de değindiğimiz bu duruma, yazar çok önemsediği için, tekrar değinmek gerekir. İnsanın kendi isteği ile bir işi, mesleği seçmesi oldukça önemlidir. İnsanlar başkaları, yakınları... istediler diye bir işe girmemelidir. Eğer kendileri istiyor ve severek yapacaklarına inanıyorlarsa seçmeliler çalışacakları işi.

Kısaca; eğitim sürecindeki gençlerin önünde dikkat etmeleri gereken pek çok tuzak vardır. Gençlerin bunlara dikkat etmesi gerekir. Nitekim, iş işten geçince pişman olmak hiçbir fayda getirmeyecektir. Kaçan fırsatlar da geri getirilemediğine göre gençler, attıkları adımlara dikkat etmeli, anlık zevkleri bir kenara bırakıp eğitimlerini en iyi şekilde tamamlamalı, büyükler de gençlere iyi bir rehber ve örnek (model) olmalıdır.

Kendisinden öğüt isteyen gençlere Rado’nun söylediklerini topladığımızda ortaya şu öğütler çıkar:

- Çalışın, çok çalışın,
- Eğlencelere kendinizi fazla kaptırmayın,
- En uygun ve en doğru olduğuna inandığınız yolu seçin,
- Sevdiğiniz ve başarılı olacağınıza inandığınız bir meslek seçin,
- Başarılı olmayı ve yükselmeyi gönülden isteyin,

- Yeni şeyler yapmaktan zevk alın ve yaptığınız şeyleri sevin,
- Kendimizi yenileyin, sürekli geliştirin,
- Talihe değil kendinize güvenin,
- Güveniniz asla gurur haline dönüşmesin.

3. EĞİTİM SİSTEMİNDE ÇIKTILAR

Eğitimde çıktı, ölçme-değerlendirme sonucunda ortaya çıkan her türlü ürün ya da durumdur. Yürütülen eğitim faaliyetlerinin ne ölçüde gerçekleştiğini, hedeflerin ne kadarının başarıldığını belirlemek amacıyla yapılan bütün etkinlikler bu bölüme girer. Bu aşamada; mezun olanların sayısı, yaşı, cinsiyeti, öğrenme durumları, kazandıkları davranışların niteliği... gibi durumlar saptanır.

3.1. Değerlendirme Sonuçları

“Bir eğitim programının başarılı olabilmesi için tüm öğrencilerin programda amaçlanan hedeflere ulaşması gerekir.”(Demirel 2004: s. 183) Bu hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığının en önemli göstergesi eğitim yılının sonunda yapılan değerlendirme sınavları ile verilen sınıf geçme, karne notlarıdır. Ancak kimi zaman bu notlar yanıltıcı olabilmekte, gerçeği yansıtamamaktadır. Rado’nun bir metninde buna örnek olabilecek bir bölüm vardır:

...şarkıları usul ve kaidesince söylemek itiyatlarımız arasındadır. Daha doğrusu mekteplerde yıllardan beri musiki öğretildiği, nota belletildiği, hem de hepimiz bu derslerden çok defa tam numaralar alarak mezun olduğumuz halde musikiden anlayanlarımız, hatta nota, makam bilenlerimiz, çalınan iki parçayı birbirinden ayırmaya muvaffak olanlarımız aranıp da bulunamayacak kadar azdır. (Rado 2003: 250)

Yazarın belirttiğine göre, karne notlarına bakılırsa okullardaki tüm öğrenciler müzikten başarılıdır. Ama bu, yanıltıcı bir sonuçtur. Öğrencilerin çoğu iki nota, bir makam bilmediği veya iki farklı parçayı birbirinden ayıramadığı halde müzik eğitiminden tam not almıştır. Bu bir çelişkidir, tutarsızlıktır. Bu bölüme dikkatle bakıldığında bu çelişki anlatımda da mevcuttur. Zıt anlamlı birimlerden yararlanılarak bu zıtlık dile getirilmiştir. Şöyle ki: bölümün ilk cümlesi olan “...Şarkıları usul ve kaidesince söylemek itiyatlarımız arasındadır.” ile “Musikiden anlayanlarımız, hatta nota, makam bilenlerimiz, çalınan iki parçayı birbirinden ayırmaya muvaffak olanlarımız aranıp da bulunamıyacak kadar azdır.” cümlesi karşılaştırıldığında bunların karşıt durumları anlattıkları görülür. Değerlendirme esnasında bir öğrencinin daha önce saptanan hedefler doğrultusunda davranışlar sergilememesine rağmen tam not alıp sınıf geçmesi yapılan değerlendirmenin geçerlilik kavramından yoksun olduğunun gösterir. Geçerliliği sorgulanan bir değerlendirme, uygulandığı programın hedeflerini ve öğrenme yaşantılarını düzenleme ile eğitimin amacı olan istendik davranışları oluşturmada kullanılabilir mi?

Rado, istendik davranışların oluşmamasında ülkemizdeki ölçme-değerlendirme faaliyetlerinin gerçeği yansıtmayışının önemli bir paya sahip olduğunu düşünmektedir. Programda belirtilen hedeflere ulaşmak için de bu durumun düzeltilmesi gerektiğini savunur. Kaliteli bir eğitim için bunu bir ön şart olarak ele alır. Yazar, musiki eğitimindeki bu başarısızlığa rağmen her önüne gelenin şarkı söylemeye, şiir okumaya yeltenmesine de şiddetle karşı çıkar. Hatta bir şarkıyı seslendiren kişinin makam, nota bilmeden söylememesi, bir şiiri yüksek sesle okuyanın da okuduğu şiiri bozmaması için müelliflerin mahkemeye başvurmalarını önerir.

Müelliflerin şarkı doğru dürüst söylenmediği için mahkemeye başvurmaları hâdiseleri bile bizi her şarkıyı olur olmaz yüksek sesle söylemekten alıkoyabilir. Aynı endişenin şiirler üzerinde de hüküm sürmesini, şiirleri lüzumsuz feryatlarla, mısralarını kırıp dökerek, kelimelerini başka kelimelerle değiştirerek, ahenk ve zevk namına hiçbir şey bırakmamacasına merhametsizce okuyanlara karşı şairlerin yumuşak davranmamalarını temenni ederim. Şairler böyle bir adamı ele geçirdikleri zaman ibreti âlem için yargıç huzuruna çıkarıp hesap sormalıdırlar ki şairin iki kelimeyi yan yana getirirken harcadığı ince emek boşa gitmesin; şiirin kaybolan itibarı geri gelsin!(Rado 2003: 250–251)

Bu son bölümde yazarın her şeyi en iyi şekilde yapma, icra etme isteğinin ne kadar kuvvetli olduğunu görüyoruz. Makam veya nota bilmeden bir şarkı, bir şiir seslendirmenin, sanatçının emeğine karşı bir saygısızlık olarak görür. Bunun da önüne geçmek, hakkıyla okumayanları engellemek, için gerekirse mahkemelere başvurulmasını, “ibreti âlem için yargıç huzuruna çıkarıp hesap sorma”sını teklif edecek kadar katı bir tutum sergiler, Rado. Böyle bir tutumu önermenin tek bir amacı vardır: İyi ve hakkını vererek sanatı icra etmeyi sağlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için de yapılan eğitimin kalitesini arttırmak gereklidir. Eğitimin kalitesini arttırma da eğitim öğelerinin tümüne işlerlik kılmakla mümkündür. Bir eğitim programındaki öğeler arasında sıkı ilişkiler vardır. Bunlar birbirini tamamlarlar. “Hedefler, program sonucunda öğrencilerin kazanmaları beklenen istendik davranışları ifade eder. Öğrenme yaşantısı, öğrencilerin istendik davranışları kazanmaları için geçirmeleri gereken yaşantı ve etkinliklerdir. Değerlendirme ise, hedeflere ulaşma derecesini tayin etmek için yapılan etkinlikleri kapsar. Tyler’e göre bu üç öge karşılıklı etkileşim içindedir. Değerlendirme sürecinde hem hedeflerin hem de öğretme yaşantılarının etkinliğine bakılır.” (Demirel 2004: 186)

Bir dersten tam not alıp bir şey bilmemek, sağlıklı bir değerlendirmenin yapılmadığı anlamına gelir. Sağlıklı bir değerlendirmeden yoksun bir eğitim programının diğer unsurları da sağlıksızdır, tutarsızdır. Müzik eğitimindeki tutarsızlığı ortadan kaldırmak ve başarılı bir musiki eğitimi için; uygulanan “Müzik Eğitimi Programı”nın gözden geçirilmesi, aksaklıklarının giderilmesi, yetersiz kalan kısımlarının da değiştirilmesi gerekir.

Değerlendirme yanlışlıkları sadece derslerde verilen notlarla sınırlı değildir. Rado, döneminde yaşanan kimi sorunları köylülerin okumasından kaynaklandığını düşünen aydınların da bir değerlendirme yanlışı içinde bulunduklarını söyler. Bazı sorunları köylülerin okumasına, okuduklarını yanlış yorumlayıp hayata geçirmesine bağlayanlara karşın, köylünün okumasını sorunun çözümü olarak gösterir, Rado. Ve köylünün okutulması, bilinçlendirilmesi işine de büyük bir azimle devam edilmesi gerektiğine inanır.

“Haber” gazetesi yazarlarından Lâedri; “işte köylüyü okutmanın neticesi! Köylü içki hakkında yazılanları okudukça – iç bade güzel sev- diyen edebiyatın telkini altında kaldıkça, bunun böyle olacağı belliydi... (Rado 2003: 246)

“işte köylüyü okutmanın neticesi!” sözü yapıca olumludur. Ancak sezdirdiği anlam olumsuzdur. Okuyan veya dinleyende bu sözden sonra eleştirilecek bir durum veya olayın olduğu izlenimi bırakır. Bu sözü söyleyen Lâedri de bu sözden sonra ülkedeki içki tüketiminin artmasını köylü insanların okumasına bağlayarak kendince bir olumsuzluğu dile getirir. Rado ise köylülerin okutulması, eğitilmesinin bir olumsuzluk değil, aksine çok isabetli bir karar olduğunu iddia ettiği “Okumanın Zararları” adlı yazısını kaleme alarak Lâedri’ye cevap verir. Bu yazıda Rado, köylü kesiminin okutulmasını şöyle savunur:

Haber verildiğine göre içkiyi biraz fazla kaçırmaya başlamışız. Herkes bunun sebebini araştırırken kesin görüşlü zatlardan biri, “Haber” gazetesinde mısralardan ilham alarak güzel fıkralar yazan “Lâedri” arkadaşımıza “işte köylüyü okutmanın neticesi! Köylü içki hakkında yazılanları okudukça –iç bade güzel sevdiyen edebiyatın telkini altında kaldıkça, bunun böyle olacağı belliydi...” demiş.

Arkadaşımız bu kesin görüşün sakatlığını münasip şekilde belirtirken bizi de aynı bahis üzerinde oyalanmaya sevk etti. (Rado 2003: 246)

Rado, bu bölümde Lâedri’nin önyargılı biri olduğunu “kesin görüşlü zatlardan biri” sözüyle anlatır. “Kesin görüş” biriminin iki kez tekrar edilmiş olması Lâedri’nin düşüncesinin yanlışlığına vurgu yapmak içindir. Bunu, ikinci söylenişteki “kesin görüşün sakatlığı” ifadesinden çıkarabiliriz. Bu tarz düşüncelerin hiçbir yararının olmadığını aksine gerçeklerden kaçmak olduğunu, “oyalanma” sözü ile ifade etmiştir, Rado. Peki, ne yapılmalıdır? Ne yapılmalıdır ki köylü daha bilinçli, kültürlü olabilsin? Cevap hazırdır aslında: Okutulsun. Rado bunu dolaylı bir yolla ve kinayeli bir anlatımla anlatır:

Acaba bu zata göre köylümüz divan edebiyatı mı okuyor?” dedik.

...

Köylümüz okuya okuya edebî bilgide bu mertebeye yükselmiş, divan şairlerinin tavsiyesine uyarak kendisini içkiye vermişse bir bakıma memnun olabilirsiniz. Her şehirdeki liselerde divan

edebiyatını sökmek için ter döken çocuklarımızı köylere gönderip şehir halkının da şiirimizi anlamakta onlardan geri kalmamalarının çaresine bakalım! (Rado 2003: 246)

“Geri kalmamalarının çaresine bakalım!” Bu ifade metinde her ne kadar lise öğrencilerinin divan edebiyatındaki durumlarını düzeltme gereğine işaret etse de yazarın niyeti bellidir. Lâedri’nin aksine, köylülerin geri kalmışlığını onları okutarak engelleme isteğini dile getirmektedir. Ayrıca, Rado’ya göre divan edebiyatının harf devrimi ile tarih olmuşluğu Lâedri’nin önyargılı olduğunun bir başka ispatıdır, Rado’ya göre:

Halbuki “İç bade güzel sev” edebiyatı hiç bir zaman köye sokulamadığı gibi şehirlerdeki ömrünü de çoktan ikmal edip Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Yeni edebiyat ise içkiden hiç bahsetmiyor.(Rado 2003: 246)

Rado, köylülerden kaynaklanan sorunların mutlaka eğitim ile aşılması gerektiğini, “içki ve diğer dertlerin devasını köylümüzün okutulması işine hararetle devamda görüyoruz” (Rado 2003: 247) sözüyle dile getirir. Bu, aynı zamanda Rado’nun kişisel görüşüdür. Bunu da kesin bir dille belirterek konuyu noktalar.

4. EĞİTİM SİSTEMİNDE DÖNÜT

Eğitim programları, doğuştan ilkel davranışlara sahip insanı toplumun beklenti ve isteklerini göz önünde bulundurarak eğitmek ve ona istendik davranışlar kazandırmak ilkesi üzerine kurulur. Bu programların istendik sonuçlar vermesi için yeterliliklerinin sorgulandığı, yapılan çalışmaların değerlendirildiği kısımdır, dönüt. Eğer hedefler ile çıktılar örtüşüyorsa başarılı ve verimli bir eğitim sistemi mevcuttur. Eğer bu ikisi arasında bir uyumsuzluk varsa eğitim sistemi başarısız, verimsizdir.

Dönüt, eğitilen kişilerin topluma katıldıklarında kendilerinden beklenen davranışları ne ölçüde yapabildiklerinin okula bildirilmesi ve bunların değerlendirilmesi aşamasıdır. Bunun içinde; eğitim alanların hangi meslekleri seçtikleri, bu meslekleri nasıl icra ettikleri, yöneticilerin eğitilen kişileri takip etmesi, yine yöneticilerin halkın nabzını tutmaları... gibi durumlar vardır.

4.1. Hayat-Mektep İlişkisi

Hayatla mektep arasında bir ilişki var mıdır? Varsa nasıldır? Veya nasıl olmalıdır? Bütün bu soruların cevapları aslında bir eğitim programı hazırlanırken verilir. Verilmelidir. Bunlar eğitim programının hedeflerini gerçekleştirmesi için yapılacak etkinlikleri, bunların ne biçimde gerçekleştirileceği, hangi ürünlerin çıkarılacağı... gibi durumların sorularına yanıttır. Yapılan eğitim-öğretim faaliyetinin sonucunu tayin eder. Sonucun iyi olması için hayat-mektep ilişkisinin ölçüsünü belirlemek, çıkacak ürünü kestirmek ve alınabilecek tüm önlemleri alarak sonucun arzulanan bir sonuç olmasını sağlamak şarttır. Arzulanan sonuç ise okullarda verilen eğitim ile günlük hayatın çakışması, uyuşması olmalıdır.

Ama, “bizde mekteple hayat arasında daima, kapanmak nedir bilmeyen, bir mesafe vardır.” (Rado 2003: 261) Bu mesafenin temelinde halkın bilinçsiz olması vardır.

Bilinçsiz insanlar işin niteliğine değil fiyatına bakar. “Ucuz olan daha iyidir.” düşüncesi ise nitelikli eğitimin önünde önemli bir engeldir.

Mimarlar, mühendisler bir tarafta dururken evlerimizi kalfalara yaptırırız. Midemizin ağrısını geçirmek için eczacıdan ilaç sorarız. Avukata danışacağımıza “Her nevi istida yazılır” müessesesine baş vururuz. Resmimizi bir ressama yaptırmak aklımıza gelmez de acemi bir resim heveslisinin karşısına geçip oturur, sonra hiç bir değer taşımayan o tasviri çerçeveletip odamızın köşesine yerleştiririz.(Rado 2003: 261–262)

Millet olarak işi ehline teslim etmediğimiz açıkça dile getirilmiştir. İş uzmanına değil de bu işte fazla bilgi ve tecrübeye sahip olmayanlara yaptırdığımız çeşitli örneklerle anlatılmıştır. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Ama en önemlisi işi daha ucuza getirme isteğidir. İşin sonucunu değil maliyetini düşünürüz çoğu zaman. Oysa, acemi bir ressama yaptırılan resim ne kadar ucuz olursa olsun ona para ödenmektedir. Yapılan resim ise hiçbir sanat değeri taşımadığı gibi çoğu zaman sahibine benzemediği de anlatılmıştır. Böylece ona verilen para da boşa gitmiş sayılmaz mı? Ama paraya kıyıp usta bir ressama yaptıran bir resim en azından bir sanatsal değer taşıyacaktır. Daha fazla beğenilecek, hoş gidecektir. Yani paralar boşuna sarf edilmemiş olacaktır. Yazar, bunun pek düşünülmediğini imalı bir dille söylemiştir. Bunun eğitim faaliyetlerine olduğu kadar sosyal hayata zararları vardır. İyi eğitilmiş nitelikli kimseler kendi işlerini yapamaz hale gelebilir bir süre sonra. Nitekim yazar 1950’lerde yazdığı “Havada Yaprak” adlı yazısında işinden memnun olmayan insanların git gide çoğaldığını belirtir:

...okulu bitirip de hayata atıldığı zaman ağzında boyuna şu şikayet:
“Havada yaprağa döndürdü beni rüzgar!” (Rado 2003: 217)

Rado, 1950’lerde görülen bu hastalığın -İşinden memnun olmamak.- sebebini de hayat şartlarının okulda öğrenilenleri uygulamaya imkân vermemesinde görür:

Ne zaman mesleğinden memnun olmıyan birine raslasam genç şairlerimizden Oktay Rifat’ın “Hesap bilmem, muhasebede memurum” tarzındaki mısraını hatırlıyorum. Bana öyle geliyor ki bu mısra, devrimizdeki iş bölümü noktasını bir vecize gibi belirtiyor. (Rado 2003: 217)

“Hesap bilmem, muhasebede memurum.” İfadesi, “mekteple hayat arasında daima, kapanmak nedir bilmeyen, bir mesafe”nin varlığını daha sanatsal bir dille aktarmaktır. Oktay Rifat’tan alıntılanan bu söz, Rado’nun tespitlerinde ne kadar gerçekçi ve haklı olduğunu gösterir. Hesap bilmeyip de muhasebede memur olan bir insan mutlu olabilir mi? Bu nasıl düşünülebilir? Yazar da aynı kanıdadır. Bunun imkânsız olduğunu düşünür ve anlattıklarına şöyle devam eder:

Ne kadar insan tanıyorum ki tuttukları meslekten memnun değildirlere. Bu memnuniyetsizliğin sebebi, onların yanlış bir iş yapıyor olmaktan başka değildir.

İsteklerine, istidatlarına rağmen o işe nasılsa girmişler, orada kalmışlar, hevesiz, can sıkıntıları içinde çalışmaya mecbur olmuşlardır. Ticaret mektebini bitirmiş bir tanıdığım liselerimizden birinde Fransızca öğretmenidir. Bir başkası Hukuk Fakültesi’nden çıkmış, iş aramış, bulamamış, sonunda Tarım Bakanlığı’nın hukukla zerre kadar yakınlığı olmıyan bir dairesinde yerleşmiştir. Coğrafya Fakültesi’ni bitirmiş genci

Sıhhat Bakanlığı'nda çalışır görmek her zaman mümkündür. Hele yukarıdaki mısradaki işaret edildiği gibi, hesap bilmediği halde muhasebede memur olanların haddi hesabı yoktur. (Rado 2003: 217-218)

“İşi ehline yaptırmamak” ve “hesap bilmeden muhasip olmak” madalyonun birer yüzüdür. İşi ehline yaptırmamak ister istemez bir süre sonra o işin ehlini bir ek iş veya tamamıyla farklı bir iş yapmaya yöneltilecektir. Bir süre sonra da hesap bilmeyip de muhasebeci olan çoğalacaktır. İnsanlar bir yaprak misali bir o yana bir bu yana uçuşacak, farklı farklı işlerle uğraşmak zorunda kaldıkları için mutsuz olacaklardır. Bu duruma bir de farklı bir açıdan bakalım. Uzmanlığı dışında bir iş yapmak zorunda kalanlar ister istemez mektepte öğrendiklerini değil, yaptıkları işin gereğini uygulayacak, yapacaklar. Bu da mekteple hayat arasında bir kopukluk doğuracaktır. Peki, bunu önlemek mümkün değil mi? Bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için neler yapılmalıdır?

Yazar, o yıllarda baş gösteren “işini seçememek, uygun bir işe yerleşememek” sorununa kendince bir çözüm önermiştir: Okulların insanların yeteneklerini ortaya çıkaran kurumlar haline getirilmesi. “Demokrasinin birinci gayesi her vatandaşa istidadını inkişaf ettirmek imkânını hazırlamaktır.” (Rado 2003: 217–218)

İnsanları uygun bir işe yerleştirmeden mutlu etmek zordur. Buna meslek seçiminde değinilmişti. Bu mutluluğu temin etmek için onların yeteneklerini keşfedecek bir kurumu kurmak ve yeteneklere göre istihdam kapılarını açmak gerekir. Rado'nun devrinde yaşanan sorunlara dikkatle bakıldığında tüm devlet dairelerinde işin ehli olmayan, rasgele yerleşmiş insanların varlığı had safhada olduğu görülür. Gerçi o zaman tespit edilen bu sorunlar, çeşitli sebeplerden dolayı henüz tamamıyla çözümlenmiş değildir. Bugün, Milli Eğitimde bile yukarıdaki anlatılanlara benzer durumlarla hemen her okulda karşılaşılabilir. Ziraat mühendisliğinden mezun

olanlardan matematik ya da tarih öğretmenliği, Almanca Öğretmenliğinden mezunlardan sınıf öğretmenliği veya Türkçe öğretmenliği yapanlar vardır. Aynı zamanda sınıf öğretmenliği ve diğer alanlardan mezun olup da şoför olanlar veya ziraatla uğraşanlar vardır. Oysa “Öğretmen, eğitim sisteminin en temel ögesidir. Bir ülkenin kalkınmasında, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde, toplumdaki huzur ve sosyal barışın sağlanmasında, bireylerin sosyalleştirilmesi ve toplumsal hayata hazırlanmasında, toplumun kültür ve değerlerinin genç kuşaklara aktarılmasında, öğretmenler başrolü oynamaktadır. Öğretmenler toplumların gerçek mimarları ve insan kişiliğini şekillendiren sanatkârlardır.”(Eskicumalı 2002: 9) Ülkedeki eğitim seviyesinin arzulana yaklaşabilmesi için önerilen çözümün -her vatandaşa istidadını inkişaf ettirmek imkânını hazırlamak- yanında ehil olmayanların -diğer işlerde de olduğu gibi- öğretmenliğe alınmamasıdır. Tüm okullarda da her dersi alanından mezun olan öğretmenler okutmalıdır.

4.2. Yönetici-Halk İlişkisi

Rado, bu bölümde eğitim yöneticilerinde bulunmasını istediği vasıfları bir örnek şahsiyeti anlatarak dile getirir. Ona göre; eğitim yöneticileri halkın nabzını tutmalı, onların beklenti ve ihtiyaçlarını bilmeli, bunu göz önünde bulundurarak eğitim programları geliştirmelidir. Bunu da ancak halkın içinde yaşayarak, onlarla bütünleşerek sağlayabilirler. Halktan kopuk bir yönetim anlayışının kalıcı çözümler üretmesi olanaksızdır. Rado’nun burada anlattığı portre de çözüm getiren anlayışın en güzel örneği olarak sunulur. Rado, yaptığı işi halkına benimseten, halkın sevgilisi olabilecek, onlarla iç içe yaşamaktan zevk alacak eğitim yöneticileri yetiştirilmesini önemseydiğinden böyle insanları “kıskanılacak adam budur” dilsel birimi ile açıklamıştır. Çünkü, ancak bu tip insanlar, ülkemizi kalkındıracak eğitim hamlelerini gerçekleştirebilir. Bu insanlara en güzel örnek olarak seçtiği kişi döneminin “ilk öğretim umum müdürü B. İsmail Hakkı Tonguç”tur:

Geçen sene Arifiye köy enstitüsüne gittiğimiz zaman oradaki öğrenciler aramızda ilk öğretim umum müdürü B. İsmail Hakkı Tonguç’u görünce “Tonguç Baba da gelmiş!” diye bağışmışlardı. Sonra gece, enstitü binasının arkasında geniş meydana köyden gelen, kendi öz köyünün nasıl yükseltileceğini nasıl yeni bir hayata yöneltileceğini öğrenerek bu sefer bir inkılâpçı şahsiyetiyle tekrar köye dönmeye hazırlanan çoğu sarı kafalı, boz tüylü yüzlerce çocuğun misafirler şerefine yaptıkları toplantıda bulunmuştuk. Hâtırasını ömrüm oldukça unutmayacağım bu gece toplantısında bütün sevgiler, bütün candan bağlılıklar Tonguç Baba’ya doğru idi. Türkülere onun adı karışıyor, tekerlemeler, istekler sonunda onunla bağlanıyor, oyunlar onun önünde daha şevkleniyordu. Belli idi ki bu yanık yüzlü, memleket sevgisi gözlerinden okunan Tonguç Baba yüreğindeki dâva aşkını bütün bir köylü nesline duyurmuş, onlar da öz babalarının yanında bir baba gibi ona hiçbir yabancılik duymadan bağlanmışlardı. Bu sevgi alışverişi bütün gece devam etmişti. Kalktığımız zaman yanımdaki arkadaşım “kıskanılacak adam budur” demiştim. (Rado 2003: 233)

“Kıskanılacak adam budur!” ifadesi anlatılanın ne kadar ideal bir şahsiyet olduğunu dile getirir. İdeal olması üstlendiği davayı halkına sevdirmesi ve onun için gece gündüz çalışmasındandır. Bu dava köy enstitüleri projesini hayata geçirmektir.

Köylüyü okutmanın birçok sorunun çözümü olarak gören Rado, “meydanda köyden gelen, kendi öz köyünün nasıl yükseltileceğini nasıl yeni bir hayata yöneltileceğini öğrenerek bu sefer bir inkılâpçı şahsiyetiyle tekrar köye dönmeye hazırlanan çoğu sarı kafalı, boz tüylü yüzlerce çocuk” sözü ile bu enstitülerde yetişen gençlerin köy hayatındaki önemini anlatılmıştır. Ona göre bu eğitim kurumlarında yetişen gençler,

köylerin kalkınmasına, oradaki insanların kültürlenip yeni bir hayata başlamasına aracı olacak inkılâpçı kişilerdir. Yenilikçi gençler yetiştiren köy enstitülerinin yaygınlaştırılması ve kalitelerini korumaları konusunda çalışmalar yapan B. İsmail Hakkı Tonguç’u işinde başarılı, davasına sadık ve yaptığını halkına sevdirebilmiş bir lider olarak tanımlar. Bu da önemli bir durumdur. Çünkü bir eğitim yöneticisi ancak halkla beraber olursa, onların dertlerini, ihtiyaçlarını, beklentilerini bilirse bulunduğu makamın hakkını verebilir. Bunları bilmeden hazırlanacak bir eğitim-öğretim programının başarılı olma ihtimali nerdeyse yok gibidir. Burada örnek verilen ve “kıskanılacak adam budur” denilen B. İsmail Hakkı Tonguç’un yaptıklarına bakılırsa modern ve ihtiyaçları karşılayacak bir eğitim programı hazırlanması için en önemli öge olan yöneticinin buna hazır olduğunu görmekteyiz. “Kıskanılacak adam budur!” ile tüm yönetici ve çalışanların B. İsmail Hakkı Tonguç gibi olması gerektiğini okuyucuya sezdirmeye çalışmıştır.

4.3. Yönetici-Öğretmen İlişkisi

“Maarif Bakanlığı tarafından yayılan ve ilk öğretim dergisinin son sayısında Tonguç Baba’nın köy enstitülerini bitiren öğretmenlere gönderdiği mektuplar var. Mektebi bitirip şimdiden vazife başına giden genç öğretmenler başları sıkıya geldi mi hemen Tonguç Baba’ya mektup yazar, ne yolda hareket edeceklerini yine ondan danışırlarmış. B. İsmail Hakkı Tonguç aldığı mektuplara cevap veriyor. Çünkü vadetmiş, sizleri hayatta da takip edeceğim demiş.

Aynı dâvayı dört yanından tutan insanların birbirleriyle konuşurken ne kadar samimi olduklarına, aralarında ne sıcak bir yakınlık bulunduğu... ben ilk öğretim dâvasını hiç bir telgraf haberinin bildiremeyeceği tarafından bu mektuplarda gördüğümü söyleyebilirim.” (Rado 2003: 233)

Bir eğitim yöneticisinin öğretmenlerine karşı nasıl davranması gerektiğinin örnek bir kişiliği anlatarak ele almıştır, Rado. Ona göre, yönetici tüm sıkıntılara çözüm üretmeli ama denetim görevini de ihmal etmemelidir.

İyi bir eğitim yöneticisi, aynı zamanda sorumlu olduğu çalışanlarını da gözetlemeli, onların sıkıntılarını dinleyip çözmelidir. Ama gerektiği zamanda da denetim görevini yaparak onların çalışmalarını kontrol etmelidir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Şevket Rado'nun Eşref Saat ve Sözü'nün Gelişi adlı eserleri esas alındı. Amaç Rado'nun eğitimle ilgili görüşlerini ortaya çıkarmak, onun zamanındaki eğitim sistemimizle ilgili bilgiler edinmek ve Rado'nun metin oluştururken etkin biçimde kullandığı dil yapılarını, anlam birimlerini, inceleyip yorumlamaktır. Bunu gerçekleştirmek için önce eğitim konusu sınırlandırıldı. Veysel Sönmez'in tespitleri temelinde dört ana başlık oluşturuldu. Bunlar:

- A- Eğitim Sisteminin Girdileri
- B- Eğitim Sisteminde İşlemler
- C- Eğitim Sisteminde Çıktılar
- D- Eğitim Sisteminde Dönüt

Bütün tespitler bu başlıklar altında toplandı. Sonra alt başlıklar oluşturuldu. Böylece eğitim konusu ile ilgili Rado'nun anlattıklarının tümü birer birer gruplandırılarak incelendi.

Eğitimin amacı insana istendik davranış kazandırmaktır. Bunu gerçekleştirmek için bir dizi etkinlik yürütülür. Bu etkinlikler için de önce bir planlama yapılır ve sistemi işletmek için kişiler seçilir. Bunlar; öğretmen ve idarecilerdir. Öğretmen ve idarecilerin belirlenen programa uygun yaptıkları eğitsel faaliyetlerin neredeyse tümüne değinen Rado, yazılarında, yapılan etkinliklerin biçimini ve ürünlerini de sorgulamıştır. Bunları dile getirmek için oluşturduğu metinlerde de çeşitli dilsel birimlerin olanaklarından yararlanmıştır. Kimi yerde dilin betimleyici özelliğinden kimi yerde de deyimlerin; hatta argoların anlatımı yoğunlaştırıcı etkisinden yararlanmıştır.

Rado, eğitim ile ilgili görüşlerini ve bu alanın bazı kavramlarını gazete okurlarının anlayabileceği bir dille anlatmış, bilgilendirme ve öğretme yönü ağır basan yorumsal yazılar yazmıştır. O, 1930’larda dile getirdiği görüşlerinin günümüzde de geçerli olması ile “Eşref Saat” ve “Sözün Gelişi” eserlerinde klasik gazete fıkrasının güncelliğini aşmıştır. O, kendi çağının da, günümüz insanının da bilme ve öğrenme isteklerini karşılayacak türde yazılar yazmıştır. Okurları bilinçlendirmek, onların düşünsel gelişimlerini hızlandırmak Rado’nun öncelikli amacı olduğundan; dile getirdiği konuları daha etkin ve anlaşılır kılmak için onun, atasözlerinden, deyimlerden, argodan, öge tekrarlarından, alıntılardan... yararlandığı saptanmıştır.

Rado, eğitimi; insanı daha verimli hale getiren, insanın kendisine, milletine ve insanlığa faydalı bir varlık olmasını sağlayan bir etkinlik olarak görür. Bu etkinliğin nasıl olması gerektiğini de örneklerle anlatır.

Rado’ya göre iyi bir eğitim için önce yeterli sayıda nitelikli öğretmen yetiştirmek gerekir. Çünkü eğitimin doğası gereği öğretmen temel unsurdur. Başka bir unsurla değiştirilmesi mümkün değildir. Yeni yetişen neslin önceden belirlenen hedefler doğrultusunda bilgi ve becerilerle donatılması için öğretmenlerin hem nitel hem de nicel bakımdan yeterli olması şarttır. Ama Rado’nun anlattıklarında öğretmenlerin ne nicel ne de nitel bakımdan yeterli düzeyde olmadıkları görülmüştür. Bu yetersizlik, yapılan eğitimi; gerek edebiyat eğitimi gerekse de edebiyat tarihi eğitimi verimsizleştirmiştir.

Rado Türkçe öğretmenlerinin nicel yetersizliğini cumhuriyetle birlikte okul sayılarının artmasına bağlamıştır. Bu eksikliği gidermek için, her yüksek okul veya lise mezununun öğretmen yapılmasına da şiddetle karşı çıkmıştır. Çünkü böyle bir uygulama edebiyat ve Türkçe eğitiminin amacından sapmasına ve ezbere dayalı bir eğitim anlayışının ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Oysa Türkçe dersi beceri ve

alışkanlık dersidir. Ezberci bir yöntem ile eğitim yapmak sadece vakit kaybıdır. Dersin amacına terstir. Hiçbir fayda sağlamaz.

Türkçe öğretmenleri ile ilgili ikinci sorun, öğretmen yetiştiren kurumların Türkçe Öğretmenliği Bölümü'nden mezun olanların eski alfabeyi okuyamadıkları için Türk edebiyatı ve metinler hakkında yeterli bilgiye sahip olamamalarıdır. Bu, metinlere dayalı bir eğitimi güçleştirmekte, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmelerini engellemektedir. Türkçe dersini bir beceri ve alışkanlık dersi olmaktan çıkarıp - yukarıda anlatıldığı gibi- ezbere dayalı bir ders haline getirmektedir. Bu niteliksizlik sadece Türkçe veya edebiyat öğretmenlerine ait değildir. Resim öğretmenleri de öyledir. Resim öğretmenleri öğrencilerine nasıl davranacağını bilmeyen, sınıf içi organizasyonunu yapmaktan, öğrencilerinin yeteneklerini geliştirmekten uzak kimseler olarak tanıtılmıştır. Oysa öğrenmeyi etkileyen faktörlerin başında öğretmenin sınıf içi tutum ve davranışları gelir. Örnek öğretmen öğrencilerini yeni şeyler yapmak için yüreklendirir, yaptıklarını takdirle karşılar, kendilerini geliştirmek için öğrencilerine iyi bir rehber ve model olur. Bunun tersi bir öğretmen davranışı ise öğrencileri dersten uzaklaştırır, yeteneklerini köreltir. Buna verilen örnek oldukça dikkat çekicidir.

Resim dersi öğretmenin resim dersinde öğrencilerin yaptıkları ilk resimleri komik bularak alaycı bir tavırla gülmesi, resim yapanları bu dersten soğutmuş, resim yapma isteklerini bitirip yeteneklerini köreltmıştır. Yeteneklerini geliştiremeyen bu öğrenciler, öğretmenin alaycı tavırlarından kurtulmak, iyi not almak... gibi sebeplerden dolayı kopyacılığa yönelmiştir. Var olan başka bir resmi bir şekilde kopya etmiş, başkasının emeğine ortak olmuştur. Oysa eğitimin amacı bireyi olabildiğince kendine yetebilen özgür bir insan haline getirebilmektir. Kopya çekmeyi öğrenen kişi ise başkasına bağlı, bağımlı hale gelmiş olur ki; bu, eğitimin amacıyla çelişir. Rado'nun anlattığı tablo, Türkiye'de, maalesef böyle çelişkilerle doludur. Sekiz yıllık eğitime rağmen doğru dürüst resim yapmayı beceren kişi sayısı çok azdır. Ayrıca şarkı veya türküyü hakkıyla söyleyebilen, şiiri doğru

seslendirebilen kişiler çok nadirdir. Bunun başlıca sebebi de öğretmenlerin tutumu ve değerlendirme sonuçlarının tutarsızlığı olarak gösterilmiştir.

Bu durumdan kurtulmak ve yetenekleri gelişmiş bireyler yetiştirmek için insandan, sanattan, eğitimden anlayan öğretmenlerin yetiştirilmesi şarttır. Çünkü öğretmen, öğrencilerinin ilk resimlerini gördüğünde, güzel sözler ve davranışlarla onları daha güzel resimler yapmaya teşvik ederse resim yapmak zevkli bir uğraş haline gelir. Aynı şekilde okullardaki Edebiyat ve Türkçe derslerinde verim düşüktür. Bu derslerin daha verimli olması için Türkçe eğitimi veren fakültelerdeki Osmanlıca ve dilbilim ders saatleri arttırılmalıdır. Ayrıca mezuniyeti Türkçe veya edebiyat öğretmenliği olmayanlar öğretmen yapılmamalıdır.

Edebiyat ve Türkçe eğitimi ile ilgili Rado'nun anlattığı olumsuzluklar öğretmenlerle sınırlı değildir. Kitapların hazırlanması aşamasında çocukların seviyelerinin gözetenmemesi, metinlerden çok hayat hikâyelerine yer verilmesi, nesnellikten uzak kişisel yargılara dayalı eleştirilerin olması... gibi etkenler de Türkçe ve edebiyat eğitiminde hedeflerin sapmasına neden olmaktadır. Yazar Türkçe ve edebiyat derslerindeki hedef sapmalarını önlemek için iki çözüm önermiştir: Birincisi Türk edebiyat tarihini 1923'ten başlatma, ikincisi ise Türkçe ve edebiyat eğitimi metinden hareketle gerçekleştirmektir.

Modern dünyada eğitimin odak noktası öğrencidir. Öğrenciye sunulan bilgiler onun seviyesine uygun olmalıdır ki; öğrenci bilgiler arasında mantıksal ilişki kurabilsin, kendince anlamlar çıkarabilsin, yorum ve değerlendirmelerde bulunabilsin. Bunun için ilköğretimlerde çocuk edebiyatına ait metinler okutulmalıdır. Lise ve dengi okullarda da okutulan edebi metinler yakın geçmişten uzak geçmişe doğru sıralanabilecek yapıda olmalıdır. Böylece öğrenciler, gerçek durumlarla karşılaşp problem çözerek, yorumlayarak kendi bilgilerini aktif bir hale getirebilme fırsatı yakalamış olurlar. Onlara böyle bir öğrenme ortamı sağlanmalıdır. Ancak Rado'nun

anlattıkları arasında böyle bir ortama rastlanmaz. Ezbere dayalı bir eğitim sistemine sahip olduğumuzdan böyle bir ortamdan yoksunuz. (2005 baskılı 4. sınıf kitaplarında bile Ahmet Mithat Efendi'ye ait metin olması hâlâ çocuk edebiyatını temel almadığımızı, ezberci bir eğitim anlayışından kurtulamadığımızı gösterir.) Ezbere dayalı eğitim ise verimsizdir, kısa süreli hafıza işgalidir. Ezberlenen bilgiler ise bir süre sonra unutulur. Yani bir öğrenme durumu gerçekleşmez. Çünkü öğrenme aktif ve kalıcı bir etkinliktir.

Rado'nun ele aldığı dönem açısından çocuklar için hazırlanan kitaplarda sadece içeriğe değil aynı zamanda dış kaliteye de önem verilmeği görülmüştür. Çocuklar için hazırlanan kitapların albenisi yoktur. Bunların çoğu sıradan malzeme kullanılarak hazırlanmış, özensiz, kalitesiz eserlerdir. Oysa, çocuklarımızı okumaya alıştırmamızın ilk şartı onlara albenisi iyi olan kitaplar almaktır. Bu tür kitaplar çocukların dikkatini daha fazla çekecek, onlar için kitabı okumak sıkıcı olmayacaktır. Ancak kitap alımlarında buna pek dikkat edilmemektedir. Kitapçılar da durumu bildikleri için kolaylarına gelen, özensiz, ucuz, bir o kadar da zevksiz kitaplar hazırlamaktadırlar. Kitaplardaki bu zevksizliği ve kalitesizliği aşmak için okuyucu bilinçlenmeli, durumun farkına varmalıdır. Okur, özensiz, zevksiz ve ucuz kitap almaktan vazgeçtiği zaman kitapçı toparlanacak, daha kaliteli eserlerin basımına yönelecektir. Böylece dünya standartlarına kavuşmuş, baskısı kaliteli kitaplarımız olacaktır.

İlköğretim çağındaki çocuklara çocuk edebiyatı ürünleri okutulmalıdır. Bu ürünler çocukların beğenileri dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Liselerdeki edebiyat tarihi derslerinde de şair ve yazarların giyimleri, hayat maceraları v.s değil; onların eserleri ve bu eserlere ait değerlendirmeler yer almalıdır. Çünkü edebiyat ve Türkçe dersleri ancak metinlere dayalı okutulursa faydalı birer disiplin olabilir.

Ayrıca, Türkçe, matematik, resim, müzik, beden eğitim gibi beceri dersleri 6. sınıftan itibaren değil de 1. sınıftan itibaren branş öğretmenleri tarafından okutulmalıdır. Çünkü beceri eğitimi yapılan böyle derslerde en verimli sonucu almak için alanında uzman branş öğretmenleri görev almalıdır. Ama Rado'nun anlattıklarından kendi devri için beceri derslerinin gereksiz uğraş alanları olarak algılandığı anlaşılmaktadır. Bu, değerlendirme sonuçlarının önemsenmemesinden (herkese yüksek not verilmesi), lise mezunlarının bile edebiyat veya Türkçe öğretmeni yapılmasından... varılmış bir sonuçtur.

Resim, müzik... gibi yeteneğe dayalı derslerde verilen değerlendirme, karne notları gerçeği yansıtmamaktadır. Bu alanlarda iyi ürünler ortaya koyan veya en azından müzikte nota, makam bilen, iki parçayı birbirinden ayırabilen neredeyse yok denecek kadar azdır. Buna rağmen bu derslerin öğretmenleri, tüm öğrencilere yüksek not vererek başarısızlığı başarı olarak göstermektedir. Bu bir çelişkidir, tutarsızlıktır.

Değerlendirme, hedeflerde belirtilen ve öğrenme yaşantılarıyla kazandırılması öngörülen *istendik davranışlara* ulaşma derecesini ölçen etkinliktir. Bu etkinliğin sonuçlarının gerçeği yansıtmaması, yürütülen eğitim programındaki aksaklıkların bir göstergesidir. Bu yüzden eğitim programının diğer unsurları da gözden geçirilmelidir. Dönüt kısmı sayılmazsa bir eğitim programının üç temel unsuru, ögesi vardır: Hedefler, öğrenme yaşantıları ve değerlendirme. Bu üç unsur birbiri ile karşılıklı etkileşim içindedir. Bir eğitim programının başarısı, bu üç unsurun birbiriyle örtüşme derecesidir. Resim, müzik veya diğer derslerin eğitim-öğretiminde başarılı olmak için uygulanan programın gözden geçirilmesi, aksaklıklarının giderilmesi ve yetersiz kalan kısımlarının değiştirilmesi gerekir.

Kültürel hayatımızın önemli bir kaynağı dergilerdir. Bu dergiler, çocuklardan gençlere hatta yaşı ilerlemiş olanlara hitap edecek çeşittir. Rado, yazılarında iki tip

dergi ve bunların eğitim ve kültür hayatımıza katkıları üzerinde durmuştur. Birincisi çocuk dergileridir. İkincisi de tercüme, çeviri dergileridir.

Çocukları hayata hazırlayan öğretmene yardımcı olarak, çocukların merak ve heves cevherlerini işletecek hayat bilgilerini, çocuk dergilerinin sunduğuna inanır, Rado. Bu dergilerin toplum hayatımızdaki en büyük katkıları çocuklara okuma alışkanlığını kazandırmaktır. Ona göre çocuk dergilerini hazırlarken büyük bir titizlik gösterilmelidir. Aileler de çocuklarını, çocuk dergilerini almaya, onları okumaya alıştırmalıdır.

Çeviri dergileri ise sadece yabancı dilimizi geliştirmez aynı zaman da çevrildikleri dilin edebiyatını, kültürünü bize tanıtır, bunu yapmak zorundadır. Bunu yaparken o dilde yazılmış ve ün yapmış edebi şahsiyetlerin herkes tarafından okunması gereken eserlerinden yararlanılması en doğru yöntemdir.

Kültürel hayatımızdaki hareketlilik cumhuriyetle artmıştır. Bu artışta en büyük pay harf devrimine aittir. Cumhuriyetin ilanından sonra yapılan dil devrimiyle birlikte bir eğitim seferberliği başlatılmıştır. Bu seferberlik ülkedeki okur-yazarların ve de satılan kitapların sayısında büyük artışlar sağlamıştır. Okur sayısını arttıran faktörler maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

- İlkokulların zorunlu hale getirilmesi,
- Yeni alfabenin kolay okunup yazılabilirliği,
- Dilin gün be gün sadeleşmesi,
- Edebi dil ile günlük dilin birbirine yaklaşması.

...

Ülkedeki okur sayısının artması kitapçıların işini arttırmıştır. Bunun için kitapçılar, sadece kitapları sayıca çok hazırlamayı değil, aynı zamanda da onların nitelikli olması için çalışmalı ve okunması gereken, iyi olduğuna kanaat getirilmiş kitaplar

basılmalıdır der, Rado. Ona göre fikir ve zevk seviyesi yüksek okuyucu kitlesini hazırladıkları kitaplar ile kitapçılar yetiştirecektir.

Cumhuriyetin ilanından sonra gerçekleştirilen harf devriminin benimsenmesi ve tam olarak uygulanması uzun bir süreç gerektirmiştir. Bu süreç içinde en çok sıkıntı eğitim-öğretimde yaşanmıştır. Rado'nun eserlerinde anlatılan sıkıntılardan bazıları şunlardır:

I. Yeni harflerin kullanımının henüz çok yeni olmasından dolayı Türkçe'nin edebi zenginliğini yansıtmak kitaplar yeterince hazırlanmamıştır.

II. Yalnız yeni alfabe ile okuyan gençlerin Türkçe'sini iki bakımdan değerlendirebiliriz. Birincisi; okullardaki Türkçe eğitiminin yetersizliğinden kaynaklanan Türkçe'lerinin zayıf olması, ikincisi; dildeki sadeleşmeyle paralel olan lügatlerinin(kelime haznelerinin) çok dar olması. Kelime haznelerinin kıtlığı dildeki sadeleşmenin bir sonucudur. Dilden atılan yabancı sözcüklerin karşılıklarını bulup kullanmak uzun bir süre almıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütün bu sorunların farkında olduğu dile getirilmiş; hatta bunları aşmak için de Türkçe'yi metinlerden okutmayı kararlaştırdığı söylenmiştir. Ancak yukarıda da geçtiği gibi bu metinler çocukların sevimlerine uygun değildir.

Eğitim öğretim faaliyetlerinin yolunda gitmemesinde sadece öğretmenler, sadece kitaplar suçlu değildir. Çevrenin, özellikle de ailenin başarısızlıkta büyük payı vardır. Rado'nun eserlerinde anlatılan aileler eğitim sistemine zarar veren ve hedeflerin sapmasında önemli paya sahip ailelerdir. Şevket Rado, bir yazısında resim dersine ailenin nasıl etki ettiğini anlatmıştır. Anlatılan aile, resim yapmayı gereksiz bir uğraş ve bir haylazlık göstergesi olarak algılamıştır. Bunu gören, bilen hatta resim yapmadığı, yapmadığı için aforizmler alan çocuk da bu kabiliyetini geliştirmek için herhangi bir çaba sarf etmemiştir. Böylece resim eğitimi olumsuz etkilenmiş, verimsizleşmiştir. Bu etki aslında diğer dersler için de geçerlidir. Ailelerin teşvik

ettiği dersler daha verimli; teşvik etmediği, hatta kötülediği dersler verimsiz olur. Çünkü çocuk, çevresinde gördüklerini örnek alır, yapar, sonra da bir daha unutmamak üzere belleğine kazır. Bir çocuğun çevresi -özellikle okul çağından önceki yıllarında- çoğunlukla ailesidir. O, annesinden, babasından gördüklerini taklit eder, yapar. Çocuk, toplum yaşayışına ait önemli bilgileri ailesinden öğrenir. Bunun için hem anne hem de baba örnek alındıklarının farkına varmalı ve davranışlarını buna göre ayarlamalıdır. Anne ve babalar her şeyden evvel çocuklarını iyi bir insan olarak yetiştirmelidir. İyi bir insanın özelliklerini de yazar şöyle sıralar: İnsanları sevmek, doğru ve âdil olmak, sözünde durmak, iyilik etmek. Bütün bunların yanında çocuğun sadece kendisi için değil vatanına, milletine de faydalı olması gerekir ki; anne ve baba görevlerini yapmış sayılsın.

Ailelerin yaptığı en büyük yanlışlardan biri, çocuklarını meslek seçimi esnasında sıkıştırmak, ona zorla bir iş seçtirmektir. Bu, çocuğun yeteneklerini körelten, işte verimsiz, özel hayatında mutsuz olmasına sebep olan bir davranış biçimidir. Çocuklarını işinde başarılı, hayatında mutlu olmasını arzulayan anne ve babalar ilk önce çocuklarının seçimine saygı göstermeli, onu okumaya ve işinde ilerlemeye teşvik etmelidir. Ancak meslek seçimini sadece ailenin baskıları belirlememektedir. Sistemden kaynaklanan bir yönlendirme de vardır. Yüksek okul sınavlarında yetenek ölçülmemektedir. Öğrencilerin de istekleri tam olarak göz önünde bulundurulmamaktadır. Puanları nereyi tutuyorsa oraya yerleşmektedir. Metinlerde bu, “kapağı atmak” deyimini ile anlatılmıştır. Kapağı atmak ise bilinçli bir seçimin olmadığını gösterir. Yine, maddi imkânsızlıklar, ailenin sosyal yapısı... gibi sebepler de meslek seçiminde yeteneğin değil; baskın olan neden doğrultusunda bir seçimi mecbur kılmaktadır.

Meslek seçimini bırakıp tekrar eğitim-öğretimi olumsuz yönde etkileyen faktörlere dönelim. Bazen teknolojik gelişmeler, hatta devletin tutumu eğitimi olumsuz etkiler. Eğitim-öğretimi kolaylaştıran ve verimliliğini arttırmaya yarayan teknolojik bazı gelişmeler kimi alanda ters bir etkiye sebeptir. Örneğin radyo. Radyo, olumsuz etki

yapan gelişmelerin en önemlisi olarak gösterilir Rado'nun eserlerinde. Bu aletin icadı ile toplumda musiki eğitime karşı bakış açısında bir değişme, eğitim alanlarının sayısında da ciddi bir azalma olmuştur. Eskiden bir çalgı aleti çalamayanlar cahil, işe yaramaz kişiler olarak algılanırken, hatta onlara, evde kalmış gözüyle bakılırken, radyonun icadı ile musiki bilmek gereksiz bir uğraş sayılmaya başlanmıştır. Tabi ki musiki eğitimi sadece radyonun icadı etkilememiştir. Musiki öğrenenlerin sayısındaki azalmada, devletin musikiden geçimini sağlayanları vergiye tabi tutması da önemli bir etken olduğu söylenmiştir.

Eğitim-öğretimi olumsuz etkileyen, gelişmesine engel olan bir durum daha vardır: Kitaplarının ülkenin geneline dağıtılamaması. Rado, ülkemizde basılı eserlerin yurt geneline dağıtılamaması sorununu önemli görür. Bu eksikliğin hem ülkenin kitaptan mahrum kalmasına, eğitim-öğretiminin aksamasına, hem de bu kitapların dağıtılabildiği yerlerde kitapların pahalı olmasına neden olduğunu söylemiştir. Cumhuriyet sonrası başlatılan okuma seferberliğinin başarıya ulaşması için kitapların yurdun her bir köşesine ulaştırılması gerekir. Ama ülkede bunu üstlenebilecek herhangi bir teşkilat Rado'nun anlattığı devirde henüz yoktur. Basılan kitaplar, sadece İstanbul, Ankara ve İzmir'e gönderilebilmektedir. Kurulacak bir dağıtım şirketi okuma seferberliğinin başarılı sonuçlar vermesini sağlayacaktır. Bu durum en çok da ilkokul çağındaki çocukları sevindirecek, onların okuma ihtiyaçlarını karşılayacak ve daha iyi yetişmelerinde önemli bir hizmeti gerçekleştirmiş olacaktır, Rado'ya göre.

Rado'nun eğitimin üzerinde bu kadar durmasının nedeni sosyal, kültürel, ekonomik hayatımızdaki kaliteyi yükseltmek, insan gücünden en üst verimi elde etmektir. Bunun için işi uzmanına yaptırmanın, herkesin kendi işini yapmasının üzerinde önemle durur. Maliyeti düşünüp kaliteden taviz verenleri ayıplar, onlara kızar. Yaptıklarına anlam veremez ve bunu gereksiz, israf olarak görür.

Şevket Rado'ya göre en büyük israf nitelikli iş gücünün kendi işinde değil de başka işte çalışmasıdır. Çünkü, bu durumda olanlar hem işlerinde verimsiz hem de özel hayatlarında mutsuz olmaktadır. Ama yazarın anlattıkları göz önünde bulundurulduğunda yaşadığı devirde hemen herkes kendi bildiği işin dışında bir meslek seçmiştir. Yazar bunu Oktay Rifat'tan yaptığı bir alıntıyla anlatır:

“Hesap bilmem, muhasebede memurum.”

Böyle, uzmanlıkları dışında bir iş yapmak zorunda kalanlar ister istemez okulda öğrendiklerini değil, yaptıkları işin gereğini uygulamaya, yapmaya çalışmıştır. Bu da okulla yaşam arasında bir kopukluğa neden olmuştur. Bunu önlemek ve insanların mutlu olmasını sağlamak için onların yeteneklerini keşfedecek bir kurum kurulmalı ve onların yeteneklerine göre istihdam kapıları açılmalıdır.

Rado, bir insandan en yüksek verimi sağlamak, onu iş gücünden daha fazla yararlanmak için eğitim süresinin kısaltılmasını önermiştir. Bu konu üzerinde çokça da durmuştur. Rado'nun Sözü'nün Gelişi ve Eşref Saat'te eğitimle ilgili olarak en çok ele aldığı konu “eğitim süresinin uzun oluşudur.” Ona göre okulların eğitim süresi şöyle düzenlenmelidir:

- İlkokula başlama yaşı yedidir. Ama yedi yaş okula başlamak için geç kalınmış bir çağdır. İlkokula başlama yaşı beş olmalıdır.
- Bir lise diploması için 12 yıl okumak gereksizdir. Liselerdeki eğitimin süresi en az bir sene kısaltmak gereklidir.
- Üniversite eğitimi için 6 yıl fazladır. (Rado, burada en uzun süreli fakülteyi esas aldığını söylemiştir.) Bu sürenin kabul edilebilir bir süreye indirilmesi gerekir.

En başarılı öğrenci $7+12+6=25$ yaşına gelene kadar okula devam etmek zorundadır. Bu süreye de sınıf tekrarları için bir iki sene eklediğinde eğitim süresini öğrencinin 27-28 yaşına kadar sürdüğünü dile getirir. Hatta yazar, bu uzatmaların daha da artabileceğini iddia eder. Ancak bu büyük bir kayıp ve israftır. Bir insanı 30–35 yaşına kadar okullarda bekletmek; en verimli yıllarını hiçbir işe yaramadan harcamak demektir. Eğitim süresini makul ölçülere çekmek ve insanın en dinamik, en üretken olduğu yılları daha verimli kullanmak için yukarıdaki düzenlemeye benzer bir düzenleme yapılmalıdır. Ancak Rado'nun bu önerilerini uygulayabilmek için

evrensel değerler göz önünde bulundurulmalıdır. Yapılacak ilk iş okul öncesini yaygınlaştırmaktır. Burada başarılı olanlar eğer biyolojik özellikleri de el veriyorsa 5 yaşında ilköğretime başlatılmalıdır.

Rado'yu rahatsız eden bir başka konu; bir insanı 65 yaşında emekliye ayırmaktır. İnsanın gençlik yıllarından otuz beş seneyi boşa harcayarak faydalanamadığımız üretkenliliğinden maalesef en olgun ve güzel şeyleri yapma deneyimine sahip olduğu yıllarda da onu emekliye ayırarak kaybettiklerimizi iki katına çıkarmaktan şikâyet eder, Rado. Ona göre, bir insanı 65 yaşına geldi diye emekliye ayırmamak gerekir. İnsan ne zaman artık verimli olamadığını fark ederse kendi kararıyla işi bırakmalıdır. Rado'nun eğitimle ilgili tespitlerinin çoğunun günümüz için de geçerli olduğu kabul edilmelidir. Bu tespitlerin eğitimbilimciler tarafından ele alınıp değerlendirilmesi, sözü edilen sorunların günümüz sorunlarıyla karşılaştırılması, önerilen çözümlerin de değerlendirilmesi eğitim çalışmalarında ilerleme kaydetmek açısından önemlidir.

Rado'nun eğitim anlayışını en iyi yansıtan birimler gençlere verdiği öğütlerde saklıdır. O, kafasında şekillendirdiği insan modelini gençlere öğütler yoluyla anlatır.

Bu öğütler şunlardır:

- Eğlencelere kendinizi fazla kaptırmayın.
- En uygun ve en doğru olduğuna inandığınız yolu seçin.
- Çalışın, çok çalışın.
- Sevdığınız ve başarılı olacağınıza inandığınız bir meslek seçin.
- Başarılı olmayı ve yükselmeyi gönülden isteyin.
- Yeni şeyler yapmaktan zevk alın ve yaptığımız şeyleri sevin.
- Kendimizi yenileyin, sürekli geliştirin.
- Talihe değil kendinize güvenin.
- Güveniniz asla gurur haline dönüşmesin.

Bu anlatılanlardan Rado'nun, sürekli çalışan, üreten ve işinde ilerlemek, yükselmek arzusunu taşıyan, kendine güveni tam, şansa değil azmine, çalışmasına ve başaracağına inanan insanı hayal ettiği ortaya çıkar. Böylesi insanlar, ister iş ister özel hayatta başarıyı yakalarlar. Bunlar verimli insanlardır. Rado'nun da dikkat ettiği nokta da burasıdır. Her alanda en yüksek verimi elde etmek. Rado'nun bu tavsiyelerine uygun ideal Türk gençlerinin yetiştirilmesi dileğiyle!

KAYNAKÇA

Aksan, Doğan. 1999. **Anlambilim, Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi**. Ankara: Engin Yayınevi.

_____. 2003. **Dil, Şu Büyülü Düzen**. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Başar, Erdoğan. 1997. **Genel Öğretim Yöntemleri**. Samsun: (Üstünde yayınevi adına rastlanmadı.)

Binbaşioğlu Cavit. 2004. **Ailede ve Okulda Eğitim Sorunları**. İstanbul: M.E.B. Yayınları.

Çoban, Ahmet. 2004. **Edebiyatta Üslûp Üzerine**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Demirel, Özcan. 2004. **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Ertürk, Selâhattin. 1984. **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Yelkentepe Yayınları.

Göktürk, Akşit. 1989. **Sözün Ötesi**. İstanbul: İnkilâb Kitabevi.

İnce, Özdemir. 1992. **Tabula Rasa**. İstanbul: Can Yayınları.

_____. 2002. **Yazınsal Söylem Üzerine**. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kavcar, Cahit. 1999. **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Engin Yayınları.

_____. 1974. **II. Meşrutiyet Devrinde Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları

Kalaycı, Nurdan. 2004. **Cumhuriyet Döneminde İlköğretim**. İstanbul: M.EB. Yayınları.

Kemal, Namık. 1985. “Kasîde”. **Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi**. Ed. Kenan Akyüz. Ankara: İnkılâp Yayınevi.

Kılıç, Veysel. 2002. **Dilin İşlevleri ve İletişim**. İstanbul: Papatya Yayıncılık

Kıncal, Remzi Y. 1998. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Erzurum

Moran, Berna. 2002. **Edebiyat Kuramları Ve Eleştiri**. İstanbul: İletişim Yayınları

Özdemir, Emin. 1969. **Erdemin Başı Dil**. Ankara: TDK.

_____. 2002. **Yazınsal Türler**. Ankara: Bilgi Yayınevi

Özünlü, Ünsal. 2001. **Edebiyatta Dil Kullanımları**. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Rado, Şevket. 1956. **Eşref Saat**. İstanbul: Doğan Kardeş Yayınları A.Ş.

_____. 2003. **Sözün Gelişi**. Derleyen. Cem Aktaş. İstanbul: YKY.

San, İnci. 2004. **Sanat ve Eğitim**. Ankara: Ütopya Yayınları.

Saussure, Ferdinand De. 1998. **Genel Dilbilim Dersleri**. Çev: Berke Vardar. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Sönmez, Veysel. 2004. **Öğretmen El Kitabı**. Ankara: Anı Yayıncılık.

Tarancı, Cahit Sıtkı. 2002. “Otuz Beş Yaş Şiiri”. **Dünden Bugüne Türk Şiiri Cilt III**. Ed. Asım Bezirci-Kemal Özer. İstanbul: Evrensel Basım Yayın.

Toklu, M. Osman. 2003. **Dilbilime Giriş**. Ankara: Akçağ Yayınları.

Walter, Porzig. 2003. **Dil Denen Mucize**. Çev. Vural Ülkü. Ankara: TDK.

Wellek, R. ve Warren, A.. 2001. **Yazın Kuramı**. çev. Y. Salman-S. Karantay. İstanbul: Adam Yayınları.

Yalçın, Alemdar. 2002 **Türkçe Öğretim Yöntemleri**. Ankara: Akçağ Yayınları.

TEZ

Oya Aşkı. 2005. “**Rıfat Ilgaz’ın “Sarı Yazma ve Karartma Geceleri” Adlı Romanlarında 1940’ların Eğitim-Öğretim Anlayışı ve Aydın Yaşayışını Yansıtan Anlam Birimleri**”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

MAKALELER

Doğan, İsmail. 2002. “Eğitimin Sosyal(Toplumsal) Temelleri”. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Yüksel Özden. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Eskicumalı, Ahmet. 2002. “Eğitim, Öğretim ve Öğretmenlik Mesleği”. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Yüksel Özden. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Göktürk, Akşit. 1979. “Yazınsal İletişim”. **Türk Dili**. Mayıs. S.332. s. 383.

_____. 1979. “Yazınsal ile Yazındışı”. **Türk Dili**. Şubat. S. 329. s. 83.

Nazlı, Serap – Üstünoğlu, Evrim. 2002. “Eğitimin Psikolojik Temelleri”. **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Rifat, Mehmet. 1978. “Dilbilim ve Göstergebilim Açısından Yazınsal Söylem”. **Dilbilim III**, s. 102. İstanbul: Yabancı Diller Fransızca Yüksek Okulu Yayınları.

Üstünoğlu, Kerime. 2000. “Dil İncelemelerinde Anlam Bağının Gereği”. **Uludağ Ün. Fen-Ed. Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Sayı: 2. s.107-111.

_____. 2001. “En Büyük Dil Birimi Cümle Midir?”. **Türk Dili**. S.590. s.181.